

Passie voor onze veteranen?

**Een onderzoek naar berichtgeving over veteranen
in de Nederlandse gedrukte media**

Steffen Jongh
Masterthesis Media & Journalistiek
Studentnummer: 307733

Erasmus Universiteit Rotterdam
Begeleider: Dr. B.C.M. Kester
Tweede lezer: Dr. L. Zweers

Inhoudsopgave

1	Inleiding.....	3
1.1	Nederland en haar veteranen.....	3
1.2	Waardering en erkenning.....	4
1.3	Berichtgeving in de media.....	6
1.4	Relevantie.....	6
1.5	Onderzoeksoepzet.....	7
2	Historisch Kader.....	8
2.1	De Tweede Wereldoorlog.....	8
2.2	Dekolonisatiestrijd.....	9
2.3	Deelname aan vredesoperaties.....	10
2.4	Veteranen in de Nederlandse samenleving.....	11
2.5	Veteranen en beeldvorming.....	14
3	Theoretisch Kader.....	16
3.1	Beeldvorming en cultuur.....	16
3.2	Massacommunicatie en sociale cohesie.....	18
3.3	De werking van framing.....	19
3.4	De kern van een artikel.....	21
3.5	Probleemstelling.....	22
4	Methode.....	25
4.1	Inhoudsanalyse.....	25
4.2	Onderzoeksmateriaal.....	25
4.3	Kwantitatieve analyse.....	26
4.4	Kwalitatieve analyse.....	31
5	Resultaten.....	33
5.1	Thematiek van de berichtgeving.....	35
5.2	Gebruik van bronnen.....	37
5.3	De veteraan als held.....	39
5.4	De veteraan als dader.....	42
5.5	De veteraan als schuldige.....	44
5.6	De veteraan als gezondheidsslachtoffer.....	47

5.7	De veteraan als slachtoffer van miskenning.....	49
5.8	De neutrale typering.....	52
5.9	Framing.....	54
6	Conclusie.....	56
6.1	Discussie.....	59
	Referenties.....	61
	Bijlagen.....	64
	Bijlage I: Vragenlijst kwantitatieve analyse.....	64
	Bijlage II: Tabellen & Grafieken.....	70
	Bijlage III: Resultaten kwalitatieve analyse.....	77

1. Inleiding

Het woord veteraan roept verschillende reacties op bij mensen. Oud en versleten zijn termen die vaak naar voren komen, maar ook woorden als moedig en sterk worden regelmatig genoemd. Soms wordt het begrip nog wel eens verward met de sportveteraan, iemand die op relatief oude leeftijd nog actief is in een bepaalde sport. Het woord veteraan stamt niet voor niets af van het Latijnse woord 'vetus', dat staat voor oud. In dit onderzoek gaat het echter om de groep veteranen die de Nederlandse staat als militair heeft gediend tijdens oorlogen of vredemissies. Zij hoeven allesbehalve oud te zijn, maar hebben tijdens hun dienstperiode vaak bijzondere ervaringen opgedaan. Ongeacht de duur en het karakter van hun militaire verleden, worden zij tot de Nederlandse veteranenpopulatie gerekend.

1.1 Nederland en haar veteranen

Het is belangrijk om een duidelijke definitie van het begrip veteranen te geven. In dit onderzoek worden veteranen gedefinieerd als voormalige militairen of gemilitariseerde burgers met de Nederlandse nationaliteit die het Koninkrijk hebben gediend onder oorlogsomstandigheden of daarmee vergelijkbare omstandigheden, zoals tijdens vredesmissies binnen en buiten het verband van de Verenigde Naties. Hiertoe behoren ook voormalige militairen van het Koninklijk Nederlandsch-Indisch leger (KNIL), vaarplichtig koopvaardijpersoneel uit de Tweede Wereldoorlog en personeel van de gouvernementsmarine.¹

Veteranen onderscheiden zich dus van de rest van de samenleving door het feit dat zij het Koninkrijk als militair hebben gediend in situaties van oorlog en vredesoperaties. Eind 2007 telde Nederland 130.000 veteranen.² Daarmee vormen zij ongeveer 0.8% van de totale populatie in Nederland. Hoewel de groep vrouwelijke veteranen de laatste jaren groter wordt, zijn verreweg de meeste veteranen van het mannelijke geslacht. Bij veteranen wordt vaak gedacht aan de militairen die streden voor Nederland tijdens de Tweede Wereldoorlog of tijdens de dekolonisatiestrijd in de voormalige koloniën Nederlands-Indië en Nieuw-Guinea. Hun aantal neemt de laatste jaren in redelijk tempo af.

Naast deze groep veteranen staan zij die hebben gediend voor de internationale vrede. Het betreft hier Nederlandse militairen die zijn uitgezonden in het kader van internationale vredesoperaties die onder de vlag van de Verenigde Naties (VN) of de Noord-Atlantische Verdragsorganisatie (NAVO) werden uitgevoerd. Zij streden niet uitsluitend voor Nederland, maar dienden de belangen van de internationale gemeenschap. Hun inzet speelde zich over de hele wereld af, van Azië tot het Midden-Oosten en van Afrika tot Oost-Europa. Op dit moment zijn de uit vredesmissies afkomstige veteranen

---

¹ <http://www.veteraneninstituut.nl/view/uploaded/objects/vi%20factsheet.5%20nov%202005.pdf>

² http://www.veteraneninstituut.nl/media/med_view.asp?med_id=265

nog in de minderheid, maar in de toekomst zullen zij de grootste groep Nederlandse veteranen vormen. Dit komt deels door de natuurlijke sterfte onder de oudere 'oorlogsveteranen' en deels door de snelle toename van veteranen van recente en nieuwe missies. Een bekend voorbeeld daarvan is de huidige operatie in Uruzgan, een provincie in Afghanistan.

De militaire ervaring van deze groep jongere veteranen verschilt van die van de klassieke oorlogsveteranen. Zij kwamen te werken in een vreemd gebied, vaak duizenden kilometers van huis en moesten samenwerken met militairen uit verschillende andere landen. In tegenstelling tot vroegere veteranen, zetten deze militairen zich niet in voor directe Nederlandse belangen, maar voor het realiseren van Nederlandse veiligheidsdoelstellingen (het bevorderen van internationale vrede en veiligheid) en voor de internationale gemeenschap. Daarmee is het begrip veteraan verschoven. De Nederlandse samenleving voelt zich over het algemeen wat minder sterk verbonden met de missies van hun soldaten in den vreemde. Dat neemt niet weg dat deze militairen na hun uitzendperiode weer proberen te integreren in de Nederlandse samenleving, en daarbij behoefte hebben aan waardering en soms nazorg.

1.2 Waardering en erkenning

Decennialang is er in Nederland relatief weinig aandacht besteed aan het wel en wee van veteranen. In tegenstelling tot veel andere landen stond het veteranenbeleid op een laag pitje. In de jaren '80 van de vorige eeuw kwam daar langzaam aan verandering in. Dit was deels het gevolg van oudere veteranen die – vaak in georganiseerd verband - termen als nazorg en waardering op de maatschappelijke en politieke agenda probeerden te krijgen. Daarnaast kwamen uit Libanon veel jonge veteranen, die als gevolg van hun uitzending soms te maken kregen met psychische en lichamelijke klachten. Ook bleken oud-strijders een sterke behoefte te hebben aan waardering en erkenning.

Mede door deze ontwikkelingen ontwikkelde zich in de afgelopen twintig jaar een actiever veteranenbeleid, waarvan erkenning en waardering enerzijds en nazorg anderzijds de peilers vormen. Vanuit de overheid werden steeds meer initiatieven ontwikkeld en uitgevoerd voor veteranen. Verschillende veteranenorganisaties zijn verzezen, waardoor de stem van veteranen beter hoorbaar is geworden in de Nederlandse samenleving. Een andere belangrijke gebeurtenis is de oprichting van het Veteraneninstituut (Vi) in 2000. Dit instituut tracht de zorg en erkenning voor en de dienstverlening aan veteranen op een hoger peil te brengen. Sinds 2003 is het Vi een stichting die een belangrijk deel van het veteranenbeleid uitvoert en bovendien de samenwerking bevordert tussen alle partijen die bij

de zorg en het beleid voor veteranen betrokken zijn.³ Tevens verstrekt deze stichting de veteranenpas, die naast erkenning ook voorziet in een aantal faciliteiten.⁴

Zoals gezegd, vormen erkenning en waardering belangrijke begrippen wat het veteranenbeleid betreft. De aanwezigheid daarvan geeft veteranen het gevoel dat hun inzet en offers als militair breed worden gedragen. Bovendien ervaren veteranen deze begrippen als steun bij de zingeving en verwerking van hun ervaringen. Daarmee wordt de psychische gezondheid en het welzijn van veteranen bevorderd.⁵ Sinds 2000 wordt dan ook regelmatig onderzoek gedaan naar de beeldvorming rond veteranen. Uit de resultaten blijkt dat het met de waardering voor veteranen wel goed zit. Het Veteraneninstituut onderzocht in oktober 2007 bijvoorbeeld de waardering vanuit de samenleving voor 11 verschillende beroepsgroepen. Daarbij kwamen de veteranen met een gemiddeld rapportcijfer van 7.4 goed uit de verf (Schoeman, 2008). Ander onderzoek van het Vi ondersteunt het gedachtegoed dat Nederland zijn veteranen hoog heeft zitten. Resultaten die eind 2007 zijn vergaard tonen dat 74% van de respondenten veteranen in eerste instantie als held ziet.

Sinds 2005 wordt bovendien de Nederlandse Veteranendag gehouden, een jaarlijks terugkerende dag die in eerste instantie op 29 juni plaatsvond. In augustus 2008 werd bekend dat deze dag vanaf 2009 op de laatste zaterdag van juni zal worden gehouden. Tijdens deze dag, die een eerbetoon vormt aan alle Nederlandse veteranen, staan erkenning en waardering centraal.⁶ Uit onderzoek blijkt dat 61% van de veteranenpashouders het gevoel heeft dat de waardering vanuit de samenleving is toegenomen dankzij deze dag (Huls-van Zijl & Harreveld, 2007). Deze vermoedens worden bevestigd door onderzoeksresultaten die tonen dat de waardering voor veteranen de laatste jaren licht stijgt.⁷

Bij deze positieve trend dient wel een aantal kanttekeningen te worden geplaatst. In recent onderzoek onder de Nederlandse bevolking gaf bijvoorbeeld meer dan de helft van de respondenten aan dat zij het eens zijn met de stelling dat 'een groot deel van de veteranen psychisch beschadigd is' (Schoeman, 2007). Verder bleek dat op politiek gebied links georiënteerde respondenten veteranen minder vaak als heldhaftig beschouwen. Bovendien bleek dat jongere respondenten, tussen 18 en 34 jaar, relatief weinig geïnteresseerd zijn in veteranen en in mindere mate de noodzaak van een krijgsmacht inzien. Ook zijn zij in mindere mate bekend met de inzet van militairen in bepaalde missies. Daar staat overigens tegenover dat deze generatie wel zeer goed op de hoogte is van het Nederlandse aandeel in 'jongere' missies zoals die in Urzugan. Desondanks is het duidelijk dat er nog het een en ander valt te verbeteren in de beeldvorming over veteranen.

---

³ http://www.veteraneninstituut.nl/page/pag_view.asp?pag_id=22225&mni_id=129&mni_selected=214

⁴ http://www.veteraneninstituut.nl/page/pag_view.asp?pag_id=3

⁵ http://www.veteraneninstituut.nl/media/med_view.asp?med_id=203

⁶ <http://www.veteranendag.nl/c/151/Waarom-een-Nederlandse-Veteranendag.html>

⁷ Schoeman (2001) & Algra, Elands & Schoeman (2007).

1.3 Berichtgeving in de media

Hoewel de waardering voor veteranen de laatste jaren is toegenomen en het veteranenbeleid drastisch is verbeterd, neemt dit niet weg dat er kritische geluiden te horen zijn vanuit de veteranenpopulatie. Uit gesprekken tussen het Veteraneninstituut en veteranen komt met enige regelmaat naar voren dat een deel van de veteranen nog altijd een gebrek aan erkenning ervaart. Uit een steekproef onder veteranenpashouders blijkt bijvoorbeeld dat 79% van de respondenten na terugkomst vanuit de samenleving slechts een beetje of zelfs geen waardering ervoer voor zijn of haar militaire inzet (Schok, 2007).

Daarbij wordt soms op een negatieve wijze gesproken over de rol van de media. Veteranen wijzen daarbij naar de vele artikelen waarin kritisch zou worden geschreven over veteranen en hun toenmalige militaire inzet. Er zou teveel aandacht zijn voor negatieve gedragingen van enkele veteranen en juist te weinig aandacht voor positieve prestaties en behaalde resultaten. Het is duidelijk dat veteranen vrij gevoelig zijn voor berichtgeving in de media, die hun behoefte aan erkenning en waardering kan bevredigen, maar in sommige gevallen dus leidt tot boosheid, onbegrip en gevoelens van miskennis.

Uit oriënterend onderzoek van het Veteraneninstituut blijkt echter dat de berichtgeving in de media van de afgelopen jaren een redelijk positief beeld geeft van veteranen (Algra, 2006). Hooguit kan worden geconcludeerd dat er veel aandacht wordt gegeven aan de veteraan als slachtoffer van gezondheidsproblemen.⁸ Het onderzoek van het Vi was vooral van kwalitatieve aard. In dit onderzoek wordt de berichtgeving in diverse gedrukte media daarom nader onder de loep genomen. Het gaat hier om artikelen die in de jaren 2003 tot en met 2005 zijn gepubliceerd. Aan de hand van een kwalitatieve en een kwantitatieve analyse wordt de berichtgeving uit deze jaren gecategoriseerd. De resultaten dienen een dieper inzicht te geven in de wijze waarop de media over veteranen berichten. Zijn zij inderdaad negatief en te kritisch in hun berichtgeving? Of zijn de vermoedens van sommige veteranen onterecht en geven de media een positief en genuanceerd beeld van de Nederlandse veteranen en hun verdiensten voor Nederland en de internationale gemeenschap?

1.4 Relevantie

Dit onderzoek maakt deel uit van een groter geheel van onderzoeken naar de berichtgeving over veteranen, op initiatief van het Kennis- en onderzoekscentrum van het Veteraneninstituut. Verder is er weinig onderzoek is op dit gebied verricht. De uitkomsten zullen een beeld geven van de aard, inhoud

---

⁸ http://www.veteraneninstituut.nl/page/pag_view.asp?pag_id=22419

en teneur van de berichtgeving over veteranen. Het onderzoek is van belang voor veteranen, die soms negatieve opvattingen en gevoelens hebben over de media. Zij kunnen hun vermoedens bevestigd of juist verworpen zien worden. Het Vi zelf kan aan de hand van de uitkomsten bepalen in welke mate zij op de goede weg is in haar streven naar het vergroten van waardering voor veteranen in de samenleving. Ook andere aan veteranen gerelateerde instellingen – variërend van kleine veteranenorganisaties tot het Ministerie van Defensie – kunnen gebruikmaken van de resultaten en zich via hun contacten met de media sterk maken voor eventuele verbeteringen of verschuivingen in de berichtgeving.

Vanuit theoretisch oogpunt vormt een inhoudsanalyse een aanvulling op wetenschappelijke literatuur en inzichten. Daarmee kan een nieuwe impuls worden gegeven aan onderzoek met betrekking tot beeldvorming van en berichtgeving over veteranen. Veel wetenschappelijke onderzoeken over veteranen richten zich puur op hun lichamelijke en psychische gesteldheid. Naar veteranen in de berichtgeving in de media is zowel op nationaal als internationaal niveau weinig diepgravend onderzoek verricht. Vanuit het Veteraneninstituut is wel enig onderzoek gedaan naar dergelijke berichtgeving, maar nog weinig van kwantitatieve aard.

1.5 Onderzoeksopzet

Dit onderzoek naar de berichtgeving over veteranen geschiedt op basis van een kwalitatieve en kwantitatieve analyse. In het historische kader zal het al kort aangegeven militaire verleden van Nederland en haar betrokkenheid bij vredemissies iets uitgebreider worden besproken. Ook toont dit hoofdstuk een overzicht van de huidige veteranenpopulatie, de ontwikkeling van het veteranenbeleid en de beeldvorming rond veteranen. Vervolgens zal in het theoretische kader belangrijke literatuur worden besproken en worden toegepast op de situatie van de beeldvorming van veteranen. In dit hoofdstuk wordt tevens de probleemstelling uitgewerkt.

Na dit eerste deel met achtergrond en probleemstelling, zal in het tweede deel het onderzoek worden besproken. In het methodehoofdstuk komen het bronnenmateriaal, de werkwijze en de gekozen indicatoren aan bod. In het resultatenhoofdstuk zullen de belangrijkste bevindingen worden gepresenteerd en toegelicht. Tot slot zal in het concluderende hoofdstuk de vraagstelling worden beantwoord en een oordeel worden gegeven over de beeldvorming van veteranen in de media. Na de referenties volgen nog enkele bijlagen, waaronder de officiële vragenlijst voor de kwantitatieve analyse, een grafische weergave van de onderzoeksresultaten en de tekstuele resultaten van de kwalitatieve analyse.

2. Historisch Kader

Nederland heeft een enerverende militaire geschiedenis. Een prominent voorbeeld is de 80-jarige oorlog (1568-1648) waarin Nederland zich wist te onttrekken aan het strenge Spaanse bewind. Met het Verdrag van Münster werd de Nederlandse onafhankelijkheid in 1648 een feit. In de periode die daarop volgde, van 1648 tot 1815, was de Republiek der Nederlanden betrokken bij diverse Europese oorlogen. Hierbij waren vaak Groot-Brittannië (ter zee) of Frankrijk (te land) de tegenstander. Na de Franse tijd bleef Nederland, behoudens de Tiendaagse Veldtocht in België, in Europa tot 1940 verschoond van gewapende conflicten. Het handelsland Nederland koesterde een politiek van neutraliteit. Dit gold echter niet voor de overzeese gebiedsdelen. In de Indonesische archipel, waar de Nederlandse invloed sinds de tijd van de Verenigde Oost-Indische Compagnie (1602-1798) gestaag groeide, breidde Nederland in de jaren 1870-1914 gewapenderhand zijn koloniale gezag uit. Enkele duizenden naar Nederland terugkerende militairen van het Koninklijk Nederlands-Indisch Leger (KNIL) waren tot de Tweede Wereldoorlog zodoende de enige veteranen in ons land. Omdat Nederland tijdens de Eerste Wereldoorlog haar neutrale status behield, ontwikkelde zich in ons land – in tegenstelling tot landen als Frankrijk, Groot-Brittannië en België – in het Interbellum geen veteranencultuur.

2.1 De Tweede Wereldoorlog

De Duitse inval van 10 mei 1940 maakte op hardhandige wijze een einde aan de neutrale status van Nederland. Ruim 300.000 Nederlandse militairen moesten zich vijf dagen later gewonnen geven. Doorslaggevend hiervoor waren het onvermogen om de Duitse troepen aan de Grebbelinie en andere verdedigingsstellingen tot staan te brengen en de bombardementen op het stadscentrum van Rotterdam, op 14 mei. Met de overgave was het Nederlandse verzet echter niet gebroken. Duizenden militairen weken uit naar Groot-Brittannië, sloten zich aan bij de geallieerden en leverden samen met enkele marineschepen en honderden gemilitariseerde koopvaardijsschepen een bijdrage aan de uiteindelijke bevrijding van West-Europa. De bevrijding van Nederland begon in september 1944 en werd op 5 mei 1945 voltooid. Sindsdien staat 5 mei bekend als Bevrijdingsdag, een door de overheid erkende officiële feestdag. De Nationale Herdenking op 4 mei is een andere dag die voortvloeit uit de Tweede Wereldoorlog. Op deze datum gedenkt men de Nederlandse slachtoffers die sinds het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog in oorlogssituaties en bij vredesoperaties zijn omgekomen.

Een tweede belangrijke herdenkingsdag is 15 augustus, de dag waarop Japan in 1945 capituleerde. Een deel van de militairen en gemilitariseerde burgers die Nederland tijdens de Tweede Wereldoorlog dienden, was in de oorlogsjaren namelijk in Azië actief. Vrij snel nadat de geallieerden als gevolg van

de Japanse aanval op de Amerikaanse vlootbasis in Pearl Harbour Japan in december 1941 de oorlog hadden verklaard, kwam Nederlands-Indië in de frontlinie terecht. De Koninklijke marine en het KNIL, die beiden deels uit inheemse militairen bestonden, leden zware verliezen en slaagden er niet in om de Japanse aanval af te weren. Nederlands-Indië capituleerde op 8 maart 1942. De (Indisch) Nederlandse burgers en militairen brachten het verdere verloop van de oorlog vervolgens in respectievelijke internering- en krijgsgevangenkampen door. Duizenden van hen lieten als gevolg van mishandeling, uitputting of ziekte het leven. De omgekomen krijgsgevangenen brachten de totale Nederlandse militaire verliezen tijdens de Tweede Wereldoorlog op ruim 16.000.⁹

2.2 Dekolonisatiestrijd

Het einde van de Tweede Wereldoorlog betekende voor Nederland geen einde aan een periode van strijd. Het Indonesische nationalisme was tijdens de Tweede Wereldoorlog in kracht gegroeid. Twee dagen na de Japanse capitulatie riepen de Indonesische nationalistische leiders Soekarna en Hatta de onafhankelijke Republiek Indonesia uit. Nederland wilde haar kolonie behouden en zond ruim honderdduizend (vooral dienstplichtige) militairen naar Azië om het KNIL bij te staan in de strijd tegen de Republiek Indonesië. Hoewel de Nederlandse troepen delen van de archipel onder controle kregen, wisten zij het leger van de republiek – ondanks twee grootschalige offensieven - niet te verslaan. De militaire situatie werd in 1949 uitzichtloos en de verliezen aan beide zijden liepen op. Hierdoor en door de aanhoudende druk van de internationale gemeenschap moest Nederland zijn kolonie opgeven. Op 27 december 1949 droeg Nederland de soevereiniteit over het grootste deel van het eilandenrijk over aan Indonesië. Bij de dekolonisatiestrijd zette Nederland ongeveer 170.000 Nederlandse en 30.000 inheemse (Indonesische) militairen in, van wie er 6.000 het leven lieten.

Om uiteenlopende redenen bleef het westelijke deel van Nieuw-Guinea in het bezit van het Koninkrijk der Nederlanden. Indonesië legde zich hier niet bij neer. Dit politieke conflict tussen Nederland en Indonesië kreeg rond 1960 een steeds sterker militair karakter door diverse Indonesische infiltraties en de dreiging van een grootschalige Indonesische invasie. Bij gebrek aan bondgenoten gaf Nederland het laatste ‘stukje van Indië’ uiteindelijk in 1962 uit handen. Van de 30.000 Nederlandse militairen die sinds 1949 op Nieuw-Guinea dienden, kwamen er door ziekte, ongevallen en strijd ruim honderd om het leven.

---

⁹ http://www.veteraneninstituut.nl/media/med_view.asp?med_id=265

2.3 Deelname aan vredesoperaties

De militaire inzet in Nederlands-Indië en op Nieuw-Guinea was een strikt nationale aangelegenheid. Het overige deel van de betrokkenheid van de Nederlandse krijgsmacht bij militaire conflicten sinds 1945 vond echter in internationaal verband plaats. Nederland nam de afgelopen zestig jaar met in totaal ongeveer 100.000 militairen deel aan ruim vijftig vredesoperaties onder de vlag of het mandaat van de Verenigde Naties (VN). Het merendeel van deze vredesoperaties vond plaats vanaf de jaren negentig van de vorige eeuw, na het einde van de Koude Oorlog.

De eerste grootschalige Nederlandse deelname aan een vredesoperatie van de VN vond plaats in het sinds de Tweede Wereldoorlog gedeelde Korea. Onder de vlag van de VN en Amerikaanse leiding kwam een internationale troepenmacht Zuid-Korea te hulp nadat dit land medio 1950 door Noord-Korea was aangevallen. De VN-macht werd partij in een oorlog. Bijna 5.300 Nederlandse militairen dienden tussen 1950 en 1954 in Korea. Van deze militairen zijn er 122 gesneuveld en 3 vermist.¹⁰

Behalve de deelname aan een enkele kleinschalige waarnemingsmissie bleef de uitzending van Nederlandse militairen voor internationale operaties na Korea lange tijd zeer gering. De eerstvolgende belangrijke missie was die in Zuid-Libanon, onder de naam United Nations Interim Force In Lebanon (UNIFIL). In de jaren 1979 tot en met 1985 namen ruim 9.000 Nederlandse militairen (9 doden) deel aan deze missie.¹¹ Het was een traditionele vredeshandhavende missie van blauwhelmen die een buffer tussen de conflictpartijen vormden. Aanvankelijk verliep de missie redelijk succesvol, maar tijdens de Israëliëse inval in Zuid-Libanon in 1982 bleek dat de relatief licht bewapende VN-eenheden nagenoeg machteloos waren in het oplopende geweld.

Deelname aan vredesoperaties werd pas na afloop van de Koude Oorlog een hoofdtaak voor de Nederlandse krijgsmacht. Tot die operaties behoorden (onbewapende) waarnemingsmissies, vredeshandhavende operaties en vredesafdwingende missies. Lag het accent tot de dramatische val van Srebrenica (1995) nog op licht bewapende vredesmacht die een wankelende vrede moesten bewaren (blauwe operaties), sindsdien kregen vredesoperaties geleidelijk een steeds robuuster karakter en hadden vredesmacht steeds vaker de middelen en mogelijkheden om de vrede – indien nodig – met geweld af te dwingen (groene operaties). In de laatste gevallen stonden de vredesmacht regelmatig onder bevel van de Noord-Atlantische Verdragsorganisatie (NAVO) die de operatie dan onder mandaat van de VN aanstuurde.

---

¹⁰ Klep & Van Gils. Van Korea tot Kabul. Pagina 197.

¹¹ Klep & Van Gils. Van Korea tot Kabul. Pagina 235.

Tot de bekendste vredesoperaties waaraan Nederlandse militairen hebben deelgenomen behoren de inzet in Libanon (UNIFIL, 1979-1985), Cambodja (UNTAC, 1992-1993), voormalig-Joegoslavië (UNPROFOR, IFOR en SFOR 1992-heden), Kosovo (KFOR, 1999-2000), Eritrea (UNMEE, 2000-2003), Irak (SFIR, 2003-2005) en Afghanistan (ISAF, 2004-heden). Zoals gezegd, verliepen niet alle missies naar wens. Vooral de mislukte UNPROFOR-deeloperatie in Bosnië, waarbij het Nederlandse bataljon Dutchbat III niet kon voorkomen dat de Bosnische Serven de enclave Srebrenica innamen en vervolgens 8.000 moslimmannen vermoordden, leverde in Nederland jarenlang emotioneel debat en onderzoek naar de rol van Dutchbat en Nederland op.

Sinds de aanslagen van 11 september 2001 in Amerika staat een deel van de internationale operaties in het teken van de strijd tegen het moslimterrorisme. De deelname aan de operaties in Irak en Afghanistan zijn daar voorbeelden van. Laatstgenoemde operatie kenmerkt zich bovendien door een metamorfose van opbouwoperatie in gevechtsoperatie. In Afghanistan zijn inmiddels diverse Nederlandse militairen gesneuveld, waarmee het totale aantal Nederlandse doden tijdens vredesoperaties op 180 komt te staan.¹² Ondanks deze prijs is er een breed politiek en maatschappelijk draagvlak voor deelname aan vredesmissies. Deze deelname zal de komende jaren ongetwijfeld een hoofdtaak blijven voor de Nederlandse krijgsmacht.

2.4 Veteranen in de Nederlandse samenleving

Als gezegd, worden in dit onderzoek veteranen gedefinieerd als voormalige militairen of gemilitariseerde burgers met de Nederlandse nationaliteit die het Koninkrijk hebben gediend onder oorlogsomstandigheden of daarmee vergelijkbare omstandigheden, zoals tijdens vredesmissies binnen en buiten het verband van de Verenigde Naties.¹³ Hiertoe behoren ook voormalige militairen van het Koninklijk Nederlands-Indisch leger (KNIL), vaarplichtig koopvaardijpersoneel uit de Tweede Wereldoorlog en personeel van de gouvernementssmarine.¹⁴

Het veteranenbeleid is in Nederland vrij laat op gang gekomen. Dit had deels te maken met de neutrale status tijdens de Eerste Wereldoorlog, waardoor men pas na de Tweede Wereldoorlog op grotere schaal te maken kreeg met het begrip veteraan. In die jaren was er weinig aandacht voor nazorg, hoewel er zeker maatschappelijke waardering was voor de veteranen uit de strijd tegen Duitsland en Japan. De militairen die bij de dekolonisatiestrijd in Indonesië en Nieuw-Guinea hadden gediend, konden niet op een dergelijk warme ontvangst rekenen. Natuurlijk was er enige waardering voor hun inzet, maar ze kwamen niet als overwinnaars uit de strijd en het conflict werd snel verzwegen. Ook de

---

¹² http://www.veteranen.nl/media/med_view.asp?med_id=265

¹³ <http://www.veteraneninstituut.nl/view/uploaded/objects/vi%20factsheet.5%20nov%202005.pdf>

¹⁴ http://www.mindef.nl/personeel/oud_medewerkers/veteranen/

veteranen uit Korea kregen weinig aandacht; niets voor niets werden zij als ‘het vergeten bataljon’ getypeerd. De publieke aandacht was gering, en van de veteranen werd verwacht dat ze moeiteloos weer de samenleving in zouden stappen. Deze oud-strijders konden met hun problemen hooguit bij particuliere instanties als de Bond voor Nederlandse Militaire Oorlogs- en Dienstslachtoffers (BNMO) terecht.

Doordat de Indiëveteranen in de jaren tachtig nazorg en erkenning vroegen en zich hiervoor georganiseerd sterk maakten kwamen veteranen op de politieke agenda. De zojuist afgesloten deelname aan de missie in Libanon speelde in dat opzicht een versterkende rol. Uit onderzoek bleek dat ongeveer een op de vijf veteranen uit Libanon na hun dienst psychische of psychosomatische klachten kregen.¹⁵ Daarnaast bleek dat 5% aan een posttraumatische stress stoornis leed, een zware en langdurige vorm van psychische problematiek. Deze stoornis treedt op wanneer de traumatische ervaringen niet goed verwerkt kunnen worden en de symptomen ernstig en blijvend zijn.¹⁶ Na onderzoek onder veteranen bleek bovendien dat een deel van hen (ook) lichamelijke klachten had. Daardoor ontstond meer aandacht voor de problemen van veteranen. De overheid realiseerde zich dat deze veteranen door haar waren uitgezonden, en zij voelde zich verantwoordelijk voor hun psychische en lichamelijke welzijn.

Geleidelijk ontstonden er steeds meer voorzieningen voor de Nederlandse veteraan. Zo werd in 1989 het Veteranen Platform opgericht, als resultaat van een samenbundeling van verschillende veteranenorganisaties. Deze stichting wenst via een intensieve dialoog met het Ministerie van Defensie de erkenning, herkenning en waardering voor veteranen te bevorderen. De definitieve doorbraak kwam er met de beleidsnota ‘Zorg voor veteranen in samenhang’ (1990) van toenmalig minister van Defensie Relus ter Beek. Ter Beek gaf toe dat de regering te weinig deed voor veteranen en dat de bestaande nazorg tekortschoot. Bovendien werden in deze eerste veteranennota de twee kernpunten van het toekomstige veteranenbeleid uiteengezet: het bevorderen van maatschappelijke erkenning en het verbeteren van de psychische nazorg.¹⁷

Maatschappelijke waardering bleek een belangrijke factor voor veteranen bij het verwerken van de opgedane ervaringen tijdens hun diensttijd. Maatschappelijke waardering valt in drie componenten te splitsen. Ten eerste is de mate waarin een samenleving bekend is met de (toenmalige) militaire inzet van soldaten van belang. Ten tweede gaat het om de mate waarin een samenleving waardering heeft voor deze inzet, en de offers die soldaten daarbij en als gevolg daarvan brachten. Ten derde om de verschillende vormen waarin de samenleving deze waardering tot uitdrukking brengt. Voorbeelden

---

¹⁵ Klep & Van Gils. Van Korea tot Kabul, pagina 150.

¹⁶ [://www.ncptsd.va.gov/ncmain/ncdocs/fact_shts/fs_what_is_ptsd.html](http://www.ncptsd.va.gov/ncmain/ncdocs/fact_shts/fs_what_is_ptsd.html)

¹⁷ <http://www.vn.nl/Verhalen/Dossiers/DossierJethroWegenaar/ArtikelJethroWegenaar/NazorgDefensieNietLatenSchieten.htm>

zijn beleidsmatige aandacht, onderscheidingen, monumenten, herdenkingen, veteranendagen en aandacht van de media, het onderwijs en de wetenschap.¹⁸

De aandacht voor materiële zorg nam geleidelijk toe. Het Ministerie van Defensie ontwikkelde vanaf 1993 een uitgebreid nazorgstelsel met tal van voorziening voor oud-militairen. Daarnaast ontstonden steeds meer organisaties die de belangen van veteranen dienden. In 1991 werd bijvoorbeeld de Stichting Dienstverlening Veteranen (SDV) opgericht. Deze organisatie voerde het door Defensie vastgestelde veteranenbeleid uit en is inmiddels opgegaan in het huidige Veteraneninstituut.

Steeds meer werd duidelijk dat er een grote vraag was naar een centraal punt waar veteranen en andere belanghebbenden terecht konden om informatie te vergaren, vragen te stellen, problemen voor te leggen en om hulp te vragen. In deze behoefte werd voorzien met de opening van het Veteraneninstituut (Vi) op 10 mei 2000. De oprichting van het Vi vloeide voort uit een samenwerking van verschillende partners, waar onder de BNMO, het Veteranen Platform, de SDV en het Ministerie van Defensie. Inmiddels is dit samenwerkingsverband omgezet in een zelfstandige stichting (Veteraneninstituut, VI) waarin de SDV is opgegaan. Het Vi voert een groot deel van het veteranenbeleid uit en werkt daartoe nauw samen met het Ministerie van Defensie en diverse zorgpartners.

Het Veteraneninstituut richt zich op alle Nederlandse militairen en kent twee hoofddoelen. Ten eerste streeft het naar een optimale psychische en lichamelijke zorg voor deze veteranen, aangevuld met ondersteuning van hun gezinsleden. Het tweede doel is het werken aan de maatschappelijke erkenning van veteranen en de inspanningen die zij hebben geleverd ten behoeve van politiek en samenleving. Ook onderdeel van dit doel is de vergroting van de bewustwording van de nadelige gevolgen die veteranen ondervinden ten gevolge van hun diensttijd. Dankzij het Vi ontstond bovendien een centrale loketfunctie voor zorg- en dienstverlening en een ondersteunend Kennis- en onderzoekscentrum. Ook geeft het Vi Checkpoint uit, een veteranentijdschrift dat tien keer per jaar verschijnt, en verstrekt het veteranen een veteranenpas die naast erkenning tal van materiële voordelen oplevert.¹⁹

Het Veteraneninstituut maakt in veel publicaties gemakshalve onderscheid tussen jonge en oude veteranen. Tot de eerste categorie behoren alle veteranen die hebben gediend in de missie van UNIFIL in Libanon (1979-1985) of in latere missies. De groep oude veteranen bestaat uit iedereen die voor de missie in Libanon heeft gediend. In bijna alle gevallen betreft dit dan veteranen van de Tweede Wereldoorlog, de dekolonisatiestrijd en de oorlog in Korea. Op dit moment vormen de oude veteranen nog de meerderheid, maar deze rol zal in de toekomst door de jonge veteranen worden overgenomen.

---

¹⁸ <http://www.veteraneninstituut.nl/upload/File/Factsheet%204%20herzien.pdf>

¹⁹ http://www.veteraneninstituut.nl/page/pag_view.asp?ac=view&pag_id=13

Waar Nederland in 1990 nog 270.000 veteranen telde, waren dit er eind 2007 nog maar 130.000. Volgens een prognose van het Vi zal dit aantal verder afnemen tot 105.000 in 2010.²⁰

2.5 Veteranen en beeldvorming

Het Veteraneninstituut verrichtte tevens onderzoek naar beeldvorming rond veteranen. Zoals Elands (2005) al betoogt, is het overheersende imago van de veteraan meerdere malen verschoven. Na de Tweede Wereldoorlog werden veteranen voornamelijk gezien als helden; zij hadden Nederland verdedigd en speelden een rol bij de uiteindelijke bevrijding. Voor deze veteranen was er maatschappelijke waardering in overvloed. Voor de veteranen uit Indië lag dit helemaal anders. Hoewel er waardering was voor hun inzet, werden zij niet als helden ontvangen. Ondanks hun inzet kon Nederland namelijk niet voorkomen dat haar kolonie verloren ging. Eind jaren '60 kwam er bovendien een debat op gang op in de vaderlandse media, waarbij veel uit de doeken werd gedaan over geweldsexcessen en oorlogsmisdaden van Nederlandse militairen in voormalig Nederlands-Indië. De media hielden graag vast aan dit beeld en de Indiëveteranen werden zonder pardon collectief afgeschilderd als daders. Het beeld verschoof nu dus van held naar dader.

Veel journalisten doken in de loop der jaren ook in de oorzaken van wreed gedrag van militairen in Indië. Zij stuitten op een oorlog die uitzichtloos was en op de vele offers die de Indiëgangsters toen en later hebben gebracht, onder meer in de vorm van lichamelijke en psychische klachten. Het beeld van de veteraan schoof rondom 1985 dan ook naar dat van slachtoffer (Algra, 2006). De media steunden de veteranen in hun vraag naar erkenning en nazorg. Het slachtofferbeeld, dat door de berichtgeving over psychische klachten onder jonge veteranen is versterkt, heeft een emanciperende functie vervuld, maar is onaantrekkelijk voor zowel de krijgsmacht als een groot deel van de veteranen.

Dit stereotype betekent allerm minst dat de Nederlandse samenleving onbekend is met of geen waardering heeft voor de inzet van Nederlandse militairen in vredesoperaties. Uit onderzoek van het Vi blijkt bijvoorbeeld dat meer dan de helft van de respondenten bekend is met de inzet van Nederlandse militairen in Nieuw-Guinea en Libanon, en zelfs meer dan 90% afweet van de rol die Nederlandse soldaten speelden in de Tweede Wereldoorlog, Indonesië, Irak en Srebrenica. Daarnaast blijkt ook dat de meeste Nederlanders veel waardering hebben voor de inzet van deze militairen. Zelfs bij de missie in Srebrenica – waarover veel negatieve berichtgeving is verschenen – bleek dat 64% van de ondervraagden (veel) waardering hebben voor de verrichtingen van de Nederlandse militairen.²¹ Voor de rol van de staat was bij deze missie minder waardering, een trend die ook naar voren komt bij andere oorlogen en missies (Algra, Elands & Schoeman, 2007). Dat toont aan dat militairen als

²⁰ http://www.veteraneninstituut.nl/media/med_view.asp?med_id=265

²¹ http://www.veteraneninstituut.nl/media/med_view.asp?med_id=203

individu niet per definitie verantwoordelijk worden gehouden voor een minder geslaagd verloop van een oorlog of missie.

Samenvattend kan worden gesteld dat de positie van veteranen de afgelopen twee decennia sterk is verbeterd. Er is sprake van groeiende politieke aandacht, wat vertaald is in een uitgebreid en samenhangend veteranenbeleid waarvan waardering en nazorg de hoekstenen zijn. Verder neemt de waardering voor veteranen geleidelijk toe, mede onder invloed van de vanaf 2005 georganiseerde Nederlandse Veteranendag. Waar landen als Frankrijk, de Verenigde Staten en Groot-Brittannië al honderd jaar een veteranencultuur kennen, begint deze in Nederland nu ook zichtbaar te worden.

3. Theoretisch Kader

Zoals al eerder duidelijk werd, staat in dit onderzoek de berichtgeving rond veteranen centraal. Hoewel uit onderzoek van het Veteraneninstituut blijkt dat Nederland over het algemeen bekend is met de vaderlandse deelname aan oorlogen en missies en bovendien waardering heeft voor haar veteranen, voelen veteranen zich op dit gebied soms toch tekort gedaan. De schuld wordt regelmatig gezocht bij de media, die slechts halve waarheden zouden verkondigen. Ook zou er teveel beschuldigende of kritische berichtgeving zijn ten opzichte van het (vroegere) functioneren van militairen.²² Hoewel er nog geen onomstotelijk bewijs gevonden is dat de media inderdaad tekortschieten in hun berichtgeving over veteranen, dienen deze geluiden serieus te worden genomen.

Het behoeft geen betoog dat de media een belangrijk instituut vormen. Een belangrijk voorbeeld daarvan is onderzoek van Gerbner en Gross (1976), dat aantoonde dat zware tv-kijkers sterk geneigd zijn de tv-werkelijkheid te projecteren op het echte leven. Bovendien bleek uit hun bevindingen dat dit vertekende beeld van de werkelijkheid moeizaam bijgesteld wordt. Juist omdat veel van de vredesmissies zich op grote afstand afspelen, is de mediaberichtgeving belangrijk. Voor velen zijn de media de belangrijkste bron van informatie. In dit hoofdstuk zal de functie en plaats van de media in onze samenleving in relatie tot beeldvorming worden besproken. Bovendien zullen andere belangrijke begrippen worden geïntroduceerd en verklaard.

3.1 Beeldvorming en cultuur

Het woord zegt het al: beeldvorming is het vormen van beelden. Onder beeldvorming verstaat men letterlijk het laten ontstaan van een idee of een indruk.²³ Deze voorstellingen hebben meestal betrekking op zaken, feiten, personen en groepen. Bij beeldvorming kennen mensen bepaalde eigenschappen, behoeften en kwaliteiten toe aan andere personen.²⁴ Volgens de sociologische definitie is beeldvorming een cultureel proces waarbij individuen of sociale groeperingen op basis van contacten en relaties met omgevingsobjecten, de ‘werkelijkheid’ waarbinnen deze objecten zich bevinden, interpreteren, en dit ‘beeld’ vervolgens aan de eigen werkelijkheid toetsen.²⁵

Een belangrijke factor bij het proces van beeldvorming, is de cultuur waarin beelden worden gevormd. Er bestaan verschillende definities van het begrip cultuur. Het wordt ook wel omschreven als ‘het geheel van gemeenschappelijke verworvenheden, waarden, kennis en inzicht op het vlak van het

---

²² http://www.veteraneninstituut.nl/media/med_view.asp?med_id=507

²³ Kramer Woordenboek

²⁴ <http://www.goc.nl/beeldvorming.aspx>

²⁵ B. Kester, college van 8 februari 2007.

geestelijke en zedelijke leven, de wetenschap, kunst, mens- en wereldbeschouwing.²⁶ De Belgische antropoloog Tennekes (1990) omschrijft cultuur als 'een systeem van betekenissen waarmee individuen of sociale groepen zich oriënteren op de natuurlijke en sociale wereld waarin zij leven'.²⁷ Ook is cultuur een menselijk product, tegenovergesteld aan de natuur. Cultuur bindt mensen binnen een gemeenschap of een samenleving.

Volgens Tennekes uit de relatie tussen mens en cultuur zich op drie verschillende niveaus. Het eerste niveau is dat van externalisatie. Externalisatie houdt in dat de mens in zijn handelen maatschappelijke en culturele feiten creëert. Zelfs de meest onbeduidende en routineuze handelingen zorgen samen voor het proces waarin mensen gezamenlijk hun eigen bestaan continueren. Zoals Tennekes het omschrijft: 'Man makes himself'.²⁸ Mensen creëren als het ware hun eigen feiten en houden daarmee hun eigen cultuur in stand.

Het tweede niveau is dat van cultuur als objectieve realiteit. De ideeën die mensen hebben en uiten, gaan soms deel uitmaken van processen die buiten henzelf staan. Dat is het principe van objectivering: de woorden en daden van een persoon gaan een eigen leven leiden. Soms worden daarbij sociale feiten gecreëerd die niet overeenkomen met de intenties van de verzender. Bovendien geldt dat ideeën die overeenkomen met al aanwezige processen in de omgeving, de meeste kans hebben om te 'overleven'. Dat geldt ook voor de rol van de media; zij maken deel uit van de bestaande cultuur en hun werk is een reflectie op de heersende opvattingen en ideologieën van de tijd. Dat wat de media ons aanbieden komt meestal overeen met dat wat leeft in de samenleving. Met deze strategie proberen de media te overleven in verschillende perioden.

De derde manier waarop mens en cultuur aan elkaar verbonden zijn, is internalisatie. Volgens Tennekes is internalisatie 'het zich eigen maken van de inzichten waarmee men in aanraking komt'.²⁹ De structuur van de maatschappij waarin wordt geleefd, met de daarbij behorende massamedia, zijn van invloed op de wijze waarop dingen worden ervaren. Van dit proces zijn mensen zich maar zelden bewust, maar cultuur is van grote invloed op het dagelijkse bestaan. De mens is als het ware een product van zijn cultuur. Volgens Tennekes is de mens ook verantwoordelijk voor het veranderen van de cultuur. De mens neemt de omringende cultuur in zich op, maar verandert deze ook weer door zelf cultuur te maken. Cultuur is dus beslist geen statisch gegeven.

Cultuur vertoont een sterke continuïteit, maar blijkt als menselijk product in de loop der tijd wel degelijk onderhevig aan veranderingen. In het historisch kader bleek bijvoorbeeld dat de beeldvorming

---

²⁶ <http://www.mijnwoordenboek.nl/vertaal/NL/NL/cultuur>

²⁷ Tennekes, J. (1990). De onbekende dimensie. Over cultuur, cultuurverschillen en macht, p18.

²⁸ Tennekes, J. (1990). De onbekende dimensie. Over cultuur, cultuurverschillen en macht, p19.

²⁹ Tennekes, J. (1990). De onbekende dimensie. Over cultuur, cultuurverschillen en macht, p24.

van veteranen in de afgelopen decennia een aantal keer is verschoven. Dit is een proces dat duidelijk wordt veroorzaakt door de mens, die bij haar reproductie van cultuur kleine veranderingen teweeg brengt in cultuur en beeldvorming.

3.2 Massacommunicatie en sociale cohesie

De begrippen cultuur en beeldvorming zijn nauw verweven met de term communicatie. Communicatie wordt gedefinieerd als de uitwisseling van informatie.³⁰ Er zit echter veel meer achter het begrip communicatie. John Dewey, een befaamd psycholoog en filosoof, zei ooit: ‘Van alle dingen is communicatie wel het mooiste’ (Dewey, 1939 in Carey, 1985). Daarmee doelde hij op het gegeven dat communicatie een samenleving kan vormen en in stand kan houden.

James Carey omschrijft communicatie als een symbolisch proces waarbinnen de werkelijkheid wordt geproduceerd, behouden, hersteld en veranderd (Carey, 1985). Hij beschrijft twee theorieën over de rol van communicatie. De eerste is die van transmissie, de overdracht van informatie. Volgens dit uitgangspunt is een medium een instrument om nieuws en kennis te verspreiden, het liefst zo effectief en snel mogelijk. Communicatie wordt tevens gezien als een ritueel, een manier om samenlevingen in stand te houden, er voor te zorgen dat mensen hun ideeën met elkaar delen. Volgens dit denkbeeld wordt een medium vooral gebruikt om een wereldbeeld te ontvangen en dat bevestigd te zien worden. Het rituele standpunt ziet communicatie als een bindende factor die zorgt voor een gemeenschappelijke achtergrond. Volgens Carey uiten we onze kennis van en houdingen tegenover de werkelijkheid via verschillende disciplines, zoals kunst, religie, wetenschap, maar ook journalistiek.

Deze aanname wordt bevestigd door Severin en Tankard (2001). Zij onderscheiden verschillende functies van de massamedia. Daarbij wordt ook de correlatiefunctie beschreven: deze dient ervoor om de sociale normen in een samenleving te verstevigen en consensus onder de bevolking te behouden. Deze functie kan overheersend aanwezig zijn, bijvoorbeeld wanneer de media te sterk berusten op het uiten van stereotyperingen en de meningen van de meerderheid laten prevaleren boven het uiten van geluiden van minderheden. Dan raken deze minderheden ondergesneeuwd en gedragen media zich teveel conform de heersende normen.

Daarnaast hebben de media ook een belangrijke rol bij het overdragen van sociaal erfgoed (Severin & Tankard, 2001). Via deze functie brengen de media informatie, waarden en normen over aan een generatie of aan nieuwkomers binnen een samenleving. Daardoor dragen de media bij aan sociale cohesie en geven zij individuele burgers het idee dat zij zich kunnen identificeren met de samenleving

---

³⁰ <http://www.vandale.nl/vandale/opzoeken/woordenboek/?zoekwoord=communicatie>

waarin zij leven. Dit past binnen het rituele gedachtegoed: de media bevestigen keer op keer wat we al denken te weten, en versterken daarmee de cohesie binnen een samenleving. Vertaald naar de situatie van veteranen, betekent dit dat een bepaald denkbeeld (held, dader, slachtoffer) overheerst in de samenleving en de media conformeren zich vervolgens graag aan dit beeld door de stereotypering te bevestigen. Langzaam aan verschuift het beeld echter, omdat een andere typering steeds overheersender wordt. Op een bepaald moment komt dit beeld centraal te staan en moeten andere, tegenstrijdige ontwikkelingen, vechten voor een plaats in de berichtgeving.

3.3 De werking van framing

Entman (1993) omschrijft de rol van de media in het proces van beeldvorming. Daarbij komt de term framing naar voren. Volgens Entman is van framing sprake als specifieke aspecten van een onderwerp worden geselecteerd en de nadruk krijgen. Daardoor springen deze aspecten voor de ontvanger meer in het oog dan andere onderdelen. Door deze methode wordt een bepaalde definitie van het probleem, een causale interpretatie, een morele evaluatie en / of oplossing naar de voorgrond geschoven. Daarbij geldt dat het weinig tot geen aandacht geven aan andere aspecten, net zo goed deel uitmaakt van het proces van framing. Selectie en nadruk zijn dus centrale termen in dit proces. Belangrijk is het verschil tussen nadruk en waargenomen belang. Iets dat benadrukt wordt, springt in het oog en wordt makkelijker weer opgeroepen. Nadruk duidt meer op een korte termijnreactie. Waargenomen belang is het gevolg van een meer overwogen reactie.

Bij een artikel over veteranen valt bijvoorbeeld te denken aan een schandaal dat extra wordt belicht in een algemene terugblik op een vredesmissie. Dit element krijgt daardoor meer gewicht, met als mogelijk gevolg dat de lezer bij confrontatie met deze missie vooral terugdenkt aan dit schandaal. Volgens Entman (1991) is de essentie van framing dan ook ‘sizing’, ofwel het vergroten en verkleinen van verschillende elementen van de werkelijkheid, waarvoor deze aan gewicht winnen of verliezen.

De definitie van framing van Entman wordt aangevuld door Patterson (1994). Volgens hem duidt het begrip framing de manier aan waarop een bepaalde situatie aan het publiek wordt omschreven. Severin en Tankard voegen daaraan toe dat framing een ‘centraal georganiseerd idee voor nieuwsinhoud is dat in een context voorziet en suggereert wat belangrijk is via het gebruik van selectie, nadruk, uitsluiting en verwerking’ (Tankard, 1991, in: Severin & Tankard, 2001). Volgens deze definitie ontleent framing haar bestaansrecht dus aan het gebruik van verschillende methoden, die nauw verbonden zijn. Frames dienen als patronen van interpretatie waardoor mensen informatie kunnen classificeren en daarvoor efficiënt verwerken (Scheufele, 2004). Patterson (1994) en Scheufele (2004) spreken van schema’s in de hersenen van de ontvanger. De verschillende schema’s zorgen ervoor dat bestaande informatie geordend is en nieuwe informatie daar in kan worden gevoegd. Deze schema’s vormen samen frames.

Volgens Entman (1993) hebben frames altijd vier verschillende locaties in het communicatieproces. Ten eerste de zender die een – bewuste of onbewuste – keuze maakt welke beschikbare informatie wel of niet wordt verzonden. De tweede locatie is de tekst. De framing kan zich op verschillende manieren uiten in de tekst, bijvoorbeeld door de aan- of afwezigheid van sleutelwoorden, zinnen, stereotypes en informatiebronnen. Ook de ontvanger is een locatie van frames. De ontvanger heeft van tevoren al een set van frames in zijn hoofd die van invloed zijn op de vraag of de in de tekst aanwezige frames worden opgepikt en ook aangenomen. Tot slot speelt ook de cultuur een rol, deze functioneert als een kapstok van frames en bepaalt de wijze waarop mensen uit een bepaalde sociale groep denken.

Scheufele (2004) onderscheidt vier verschillende effecten van framing. Het eerste effect is het activeren van al bestaande schema's bij ontvangers. Daarnaast kunnen bestaande schema's worden aangepast naar aanleiding van media-inhoud. Ook leidt framing vanuit de media tot het ontstaan van nieuwe schema's bij ontvangers. Tot slot worden bestaande attitudes ten opzichte van objecten of personen gewijzigd als gevolg van framing. Dat betekent dus dat framing op verschillende manieren door kan werken in de wijze waarop mensen tegen bepaalde onderwerpen en bevolkingsgroepen aankijken.

Entman (1991) benoemt in zijn artikel vier verschillende factoren van framing. De eerste factor is het toewijzen van verantwoordelijkheid. Wordt er nadrukkelijk naar een schuldige, een boosdoener gezocht? Wordt er directe verantwoordelijkheid gesuggereerd? De tweede factor is het aan- of ontmoedigen van identificatie, waarbij wordt gekeken naar de mate waarin sympathie en betrokkenheid wordt gestimuleerd. De derde factor is de categorisatie van de daad, waarbij een sterke of juist mindere mate van morele evaluatie wordt aangemoedigd. De laatste categorie was het stimuleren of onderdrukken van een bredere generalisatie. Het is dan de vraag of de daden van een of een aantal personen worden gegeneraliseerd naar de groep of samenleving waarvan zij deel uitmaken.

Entman past zijn vragen toe op de berichtgeving in de Amerikaanse media na twee verschillende rampen. Bij de eerste ramp werd een Zuid-Koreaans vliegtuig door de Sovjet-Unie neergehaald, bij de tweede werd een Iranees vliegtuig door de Verenigde Staten neergeschoten. Bij alle factoren bleken de verschillen in berichtgeving aanzienlijk. De daad van Rusland werd als kil en berekenend omschreven en gegeneraliseerd naar de 'paranoïde' Sovjet-Unie. De daad van Amerika werd als een technische storing gezien, een ongeluk waarbij tevens veel minder sympathie werd opgeroepen voor de slachtoffers. Dit voorbeeld illustreert de grote invloed van framing op de wijze waarop een gebeurtenis wordt geportretteerd.

3.4 De kern van een artikel

Entman (1993) stipt in zijn artikel vier factoren aan die in zijn ogen geanalyseerd moeten worden om de kern van een artikel te kunnen achterhalen. Het gaat daarbij om het aanduiden van het probleem, het vaststellen van de oorzaak, de morele evaluatie van het probleem en de oplossing die naar voren wordt geschoven. Deze factoren verwoordt hij in de volgende vragen:

1. Wat is het probleem?
2. Wat wordt als oorzaak aangewezen?
3. Wat wordt als oplossing aangegeven?
4. Wordt er een moreel oordeel geveld?

Frames zijn bij de beantwoording van deze vragen een centraal element. De frames zorgen ervoor dat problemen worden gedefinieerd. Met betrekking tot veteranen geldt hier: wat is het onderwerp dat aan de kaak wordt gesteld? Betreft het een probleem of een moreel vraagstuk? Vervolgens wordt gekeken naar de oorzaken en de achterliggende factoren. Daarbij zal met betrekking tot dit onderzoek vooral worden gekeken naar de huidige situatie en of een mogelijke oplossing voor het dilemma wordt aangestipt. Tot slot vraagt Entman zich af of er een moreel oordeel wordt geveld. Het gaat hier om morele evaluaties ten opzichte van veteranen, die zich bijvoorbeeld uiten via bijvoeglijke naamwoorden.

Met betrekking tot de analyse van artikelen over veteranen worden de vragen van Entman omgevormd tot de volgende vragen:

1. Wat is het onderwerp? Hoe komen veteranen naar voren? Held, slachtoffer, dader, of op een andere wijze?
2. Wat zijn de achterliggende factoren en oorzaken in dit artikel? Hoe komt het dat een dergelijk beeld van de veteraan wordt gegeven?
3. Wat is het gevolg daarvan en hoe ziet de huidige situatie eruit? Wordt er een oplossing aangegeven voor het huidige probleem?
4. Welke morele evaluatie wordt er gegeven over veteranen? Uit welke woorden – zoals bijvoeglijke naamwoorden – blijkt dit?

Deze vragen zullen bij de kwalitatieve analyse worden toegepast. Een compleet overzicht van de vraagstelling van deze analyse wordt weergegeven in het methodehoofdstuk.

3.5 Probleemstelling

Zoals in de inleiding al duidelijk werd, staat in dit onderzoek de volgende hoofdvraag centraal:

Welke beelden van veteranen domineren in de berichtgeving in de verschillende Nederlandse gedrukte media in de jaren 2003 tot en met 2005?

Bij de beantwoording van deze vraag wordt ook gekeken naar de verschillen tussen veteranen van verschillende missies. Tevens is het onderscheid tussen jonge en oude veteranen van belang. Er zal dus in de praktijk specifiek worden gekeken hoe veteranen per (soort) missie worden verbeeld in de berichtgeving. Om deze vraag te beantwoorden wordt onder andere gekeken naar stereotyperingen die gebruikt worden in de geanalyseerde artikelen. Een stereotype wordt gedefinieerd als een ‘vastliggend beeld’ of ‘karakterisering van een bepaalde groep’.³¹ Aan de hand van de analyse wordt gekeken welke beelden en karakterisering van veteranen het meest op de voorgrond treden. Deze evaluatieve uitdrukkingen komen bijvoorbeeld naar voren in de vorm van vergelijkingen, bijvoeglijke naamwoorden en metaforen.

Daarnaast zullen er in dit onderzoek enkele deelvragen worden beantwoord. Ten eerste wordt er gekeken naar de thematiek in de berichtgeving:

Welke thema's treden het meest op de voorgrond in de berichtgeving over veteranen?

Door op deze vraag in te gaan, kan er worden gekeken naar een bepaalde over- of onderbelichting. Wordt er een genuanceerd beeld gegeven of treden bepaalde thema's continu op de voorgrond? Aan de hand van deze deelvraag wordt bekeken welke onderwerpen het meest met veteranen worden geassocieerd. In de analyse wordt onderscheid gemaakt tussen verschillende centrale thema's in de berichtgeving over veteranen. Tevens wordt in de resultaten rekening gehouden met het verschil in thematiek tussen jonge en oude veteranen. De kans is aanwezig dat jonge en oude veteranen met verschillende thema's in verband worden gebracht.

Voor een beter inzicht in beeldvorming zijn ook de gebruikte bronnen van belang. Binnen de artikelen zal daarom worden gekeken naar de bronnen waarnaar wordt gerefereerd. Is er wel genoeg aandacht voor de verschillende kanten van een kwestie, en wordt de veteraan daarbij ook met enige regelmaat als bron geraadpleegd? Daarmee komen we op de tweede deelvraag:

---

³¹ Van Dale Woordenboek, Editie 2008

In welke mate - zowel qua aantallen als diversiteit - wordt er aan bronnen gerefereerd in de berichtgeving over veteranen?

Om deze variabele te meten worden het aantal bronnen geteld en bovendien de verschillende bronnen gecategoriseerd. Dit wordt verder uitgelegd in het methodehoofdstuk. Het gaat er bij deze deelvraag vooral om of (naasten van) veteranen en organisaties die de belangen van veteranen behartigen, voldoende kans krijgen om hun deel van de kwestie te belichten. Verder wordt aandacht geschonken aan de vraag in welke mate veteranen bij de berichtgeving over de verschillende missies als bron naar voren komen. Daarnaast wordt vastgesteld of journalisten bij het samenstellen van hun artikelen gebruikmaken van een grote variatie aan bronnen.

Behalve naar de inhoud van de artikelen, zal ook worden gelet op de eigenschappen van het artikel: in welke bron het artikel is gepubliceerd, de lengte van het artikel, het type artikel en de aanwezigheid van beeldmateriaal. Aan de hand daarvan wordt gecontroleerd welke eigenschappen gepaard gaan met een bepaald type berichtgeving over veteranen. Er wordt echter ook aandacht geschonken aan de manier waarop over veteranen wordt bericht. Het is daarbij de vraag of het om jonge of oude veteranen gaat, welke missie het betreft en of de focus op micro-, meso- of macroniveau ligt. Tevens wordt gelet op de verschillende thema's en de verschillende bronnen en de mate waarin zij voorkomen bij de verschillende stereotyperingen van de veteraan:

Zijn er verschillen aanwezig in de berichtgeving over veteranen met betrekking tot andere variabelen van het artikel? Deze variabelen bestaan uit de eigenschappen van het artikel (bron, lengte, genre, beeldmateriaal), eigenschappen van de veteranen zelf (jonge of oude, missie, focus), de thematiek en het brongebruik.

In de praktijk kan bijvoorbeeld blijken dat een bepaalde stereotypering sterk aanwezig is wanneer de veteraan als bron wordt gebruikt. Of dat een typering sterk geconcentreerd is in korte nieuwsberichten zonder beeldmateriaal. Door deze verschillende groepen variabelen mee te nemen in het onderzoek, wordt een genuanceerd beeld geschetst van de indicatoren voor de verschillende typering. In het resultatenhoofdstuk wordt bij elke typering bekeken welke variabelen een verband hebben met het tot stand komen van het betreffende beeld.

De kwantitatieve analyse geeft waarden aan verschillende variabelen, maar voorziet niet in een beeld van de framing ten opzichte van veteranen in de berichtgeving. Om een onderscheid te maken tussen thematiek en stereotypering enerzijds en framing anderzijds, wordt in de kwalitatieve analyse aandacht geschonken aan de framing in zowel de artikelen zelf als de kop die daarboven staat. De vraag is

daarbij of de toonzetting ten opzichte van veteranen een positieve, negatieve, neutrale of genuanceerde vorm aanneemt:

Is de framing in de artikelen over het algemeen positief, negatief, neutraal of genuanceerd? In welke mate komt dit overeen met de framing van de koppen van diezelfde artikelen?

Het is daarbij ten eerste dus de vraag of de framing van de kop en het artikel in de regel overeenkomen. Bovendien worden de resultaten vergeleken met die uit de kwantitatieve analyse. Daarmee wordt gecontroleerd of de resultaten uit beide analyses overeenkomen. Wanneer de veteraan bijvoorbeeld steevast als held wordt getypeerd, is de verwachting dat de toonzetting positief is. Een negatieve framing valt in lijn der verwachting wanneer de veteraan vooral als dader wordt getypeerd.

4. Methode

De thematiek, achtergronden en probleemstelling van dit onderzoek zijn inmiddels bekend. In dit hoofdstuk zal de methodiek van het onderzoek worden uiteengezet. De gekozen methode en indicatoren zullen worden benoemd en verantwoord.

4.1 Inhoudsanalyse

Om de vraagstelling te beantwoorden, zal gebruik worden gemaakt van een inhoudsanalyse. Deze onderzoeksmethode wordt omschreven als de studie van vastgelegde menselijke communicatie, zoals boeken, websites, tekeningen en wetten (Babbie, 2004). Bij deze inhoudsanalyse betreft het artikelen die zijn gepubliceerd in diverse Nederlandse gedrukte media in de jaren 2003 tot en met 2005. Zoals in het theoriehoofdstuk al naar voren kwam, sluit het aanbod in de media aan op wat leeft in een samenleving. Volgens de rituele visie van communicatie zullen de resultaten een reflectie zijn van aanwezige processen en ideologieën in de samenleving. Door media-inhoud systematisch te analyseren, wordt dus tevens indirect een beeld geschetst van de beeldvorming van veteranen in de Nederlandse samenleving.

Het is daarbij van belang om beschrijvend te werk gaan. Omdat – zoals in het theoretisch kader bleek – frames ook aanwezig zijn in het hoofd van de ontvanger, is het bij een inhoudsanalyse van belang om niet te verzanden in subjectiviteit. Daarom is een zorgvuldig samengestelde vragenlijst gebruikt, die garant staat voor een grote mate van objectiviteit. Deze vragenlijst is tot stand gekomen in samenwerking met twee andere studenten, Judith Plantinga en Eva van Beveren, die tevens onder de vlag van het Veteraneninstituut onderzoek hebben verricht naar de berichtgeving rond veteranen.³² Omdat dit specifieke onderzoek en deze analyse echter door één persoon wordt uitgevoerd, is het belangrijk dat betrouwbaarheid van de vragenlijst gegarandeerd is. Er is dan ook voor gekozen om diverse artikelen gezamenlijk te analyseren, om te bepalen of de verschillende variabelen op dezelfde manier worden gecodeerd. Waar nodig werden variabelen en waarden bijgeschaafd, zodat de consensus bij het toekennen van waarden aan variabelen zo groot mogelijk werd.

4.2 Onderzoeksmateriaal

Voor het onderzoek worden artikelen geanalyseerd die afkomstig zijn uit het Knipselnieuws van het Ministerie van Defensie. Het Veteraneninstituut heeft alle jaargangen van deze Knipselnieuws

---

³² Plantinga, J. (2007). Dat mag in de krant. Een onderzoek naar berichtgeving over veteranen rond bevrijdings- en veteranendag. Erasmus Universiteit, Rotterdam & Beveren, E. van (2007). Held, dader of slachtoffer? Erasmus Universiteit, Rotterdam.

doorgenomen. Daarbij zijn alle artikelen gekopieerd die aan veteranen gerelateerd zijn. De geselecteerde artikelen zijn afkomstig uit diverse gedrukte media en zullen worden bestudeerd aan de hand van een kwantitatieve en een kwalitatieve analyse. Deze artikelen zijn gepubliceerd in de jaren 2003 (144 artikelen), 2004 (188 artikelen) en 2005 (250 artikelen). Daarmee komt het totale aantal artikelen op 582. Het betreft verschillende soorten artikelen, van interviews tot nieuwsberichten en van columns tot ingezonden brieven. Deze artikelen zijn alle in Nederlandse gedrukte media gepubliceerd en berichten op directe of indirecte wijze over veteranen.

4.3 Kwantitatieve analyse

Alle artikelen worden kwantitatief geanalyseerd. De kwantitatieve analyse bestaat uit het toekennen van waarden aan vijftig verschillende variabelen. Deze variabelen worden in deze paragraaf nauwkeurig omschreven. Bij de bijlagen is de complete vragenlijst van de kwantitatieve analyse terug te vinden.

Nummer: Elk artikel krijgt een uniek nummer. Deze nummering geschiedt op basis van de nummering door het Kennis- en onderzoekscentrum van het Veteraneninstituut. De nummers 1 tot en met 144 zijn voorbehouden voor 2003, de nummers 145 tot en met 332 voor 2004 en de artikelen 333 tot en met 582 voor de berichtgeving uit 2005.

Datum: Van elk artikel wordt bijgehouden wanneer het is gepubliceerd. Dit geschiedt via drie verschillende variabelen: dag, maand en jaar. Daardoor kunnen verschillen tussen jaargangen tegen het licht worden gehouden, maar ook worden bepaald of de berichtgeving per maand in kwantiteit en typeringen significante verschillen vertoont..

Bron: Elk artikel is afkomstig uit een dagblad, een weekblad, een tijdschrift of een persbureau. Om te controleren voor verschillen tussen de dertig verschillende bronnen krijgt elke medium een afzonderlijke waarde. De artikelen zijn afkomstig uit elf landelijke dagbladen (NRC Handelsblad, de Volkskrant, de Telegraaf, Trouw, het Algemeen Dagblad, het Parool, Financieel Dagblad, Spits, Reformatorisch Dagblad, Nederlands Dagblad en Metro), tien regionale dagbladen (Haagsche Courant, BN / De Stem, Amersfoortse Courant, Dagblad van het Noorden, De Limburger, Helderse Courant, De Gelderlander, Brabants Dagblad, Haarlems Dagblad en Friesch Dagblad), vijf tijdschriften (Vrij Nederland, HP / De Tijd, Elsevier, Nieuwe Revu en Psychologie Magazine) twee persbureaus (ANP en GPD), één regionaal (De Posthoorn) en één landelijk (De Groene Amsterdammer) weekblad.

Type bron: Deze variabele rangschikt de bron als landelijk dagblad, regionaal dagblad, landelijk weekblad, regionaal weekblad, tijdschrift of persbureau. Daardoor kan worden gecontroleerd voor verschillen in de berichtgeving tussen de diverse brontypen.

Naam verslaggever of persbureau: De auteur of het persbureau kan bij dit of later onderzoek van pas komen. In sommige gevallen staat de directe auteur niet bij het artikel, in dat geval wordt het genoemde persbureau opgeslagen. Als uitzondering op de andere variabelen, wordt hier dus geen waarde, maar een of meerdere namen ingevuld. Aan de hand van de resultaten wordt bepaald of er een vermelding is van de naam van de redacteur of het persbureau. Andere mogelijkheden zijn een algemene verwijzing naar 'onze redacteur' of 'onze redactie'. Tot slot wordt bij sommige artikelen geen vermelding van een verslaggever of persbureau gegeven.

Lengte artikel: Verschillende eigenschappen van de artikelen worden in dit onderzoek geclassificeerd. De lengte wordt gemeten door het aantal woorden in zes categorieën onder te brengen. De eerste vijf categorieën omvatten elk 250 woorden (0-250, 250-500 etc). Alle artikelen met meer dan 1250 woorden vormen de laatste categorie. Om het precieze getal zo dicht mogelijk te naderen wordt het aantal woorden van één alinea geteld en vermenigvuldigd met het aantal soortgelijke tekstblokken. Daardoor is het mogelijk om tot een betrouwbare benadering te komen, zonder een buitensporig omvangrijke taak te hebben aan het tellen van alle afzonderlijke woorden.

Genre: Het type artikel wordt ook gecodeerd. Daarbij zijn negen verschillende antwoorden mogelijk:

- Nieuwsbericht: Kernachtig artikel dat duidelijk gebaseerd is op 'nieuws'.
- Reportage of achtergrond zonder interview: Artikel met uitgebreide informatie of achtergronden over een bepaalde gebeurtenis of trend.
- Reportage of achtergrond met interview: Artikel met uitgebreide informatie of achtergronden over een bepaalde gebeurtenis of trend, waarbij één of meerdere personen regelmatig aan het woord komen.
- Ingezonden brief: Gepubliceerde brief van een lezer die meestal een nieuwsonderwerp betreft.
- Opiniestuk: In dit artikel staat de mening van de journalist centraal. Deze mening wordt met argumenten onderbouwd.
- Column: Artikel waarin de schrijver vanuit zijn of haar eigen perspectief – en regelmatig met de nodige humor - een bepaald onderwerp behandelt.
- Hoofdreactioneel commentaar: In dit stuk geeft de (hoofd)redactie de visie van de redactie op een bepaald onderwerp.
- Bijschrift bij foto: Korte tekst die vergezeld gaat van een of meerdere foto's. De tekst verklaart wat op de foto('s) te zien is.
- Spotprent / Tekening: Artikel dat bestaat uit een tekening of (spot)prent.

Oorlog / Missie: Per artikel wordt genoteerd welke oorlog of missie wordt besproken. Daarbij wordt een onderscheid gemaakt tussen de Tweede Wereldoorlog, Nederlands-Indië, Nieuw-Guinea, Korea, Libanon, voormalig Joegoslavië, Irak, Cambodja, Cyprus, Afghanistan en Rwanda. Daarnaast zijn er in de vragenlijst ook de antwoordmogelijkheden ‘meerdere missies’ en ‘geen specifieke missie’.

Soort veteraan: Zoals eerder al besproken, wordt er een onderscheid gemaakt tussen jonge en oude veteranen. Zij die voorafgaande aan de vredesoperatie UNIFIL in Libanon (1979-1985) de Nederlandse staat hebben gediend, zijn oude veteranen. Zij die bij UNIFIL of bij latere missies hebben gediend, behoren tot de groep jonge veteranen. Bij deze variabele wordt aangegeven of het om jonge of oude veteranen gaat. Een derde mogelijkheid is dat beide groepen worden besproken. De laatste antwoordmogelijkheid is van toepassing wanneer dit niet uit het artikel kan worden opgemaakt.

Thematiek: Verschillende thema’s komen naar voren in de berichtgeving. Acht, met betrekking tot veteranen, belangrijke onderwerpen zijn vastgelegd en nader omschreven. Om de thematiek van de artikelen te coderen, wordt gekeken of deze onderwerpen wel of niet in de schijnwerpers staan in de berichten. Het gaat om de volgende thema’s:

- Thema gezondheid: Het artikel bericht over de psychische en lichamelijke staat van veteranen.
- Thema herdenking: Het artikel bericht over een herdenking van oorlogen, missies of gesneuvelden.
  - Thema misdrijf: Het artikel bericht over ongeoorloofde of wettelijk verboden gedragingen van veteranen, die buiten de dienstperiode zijn voorgevallen.
  - Thema verwijten: Het artikel bericht over strafbaar gedrag van veteranen tijdens de dienstperiode. Dit gedrag kan variëren van nalatigheid tot het plegen van een misdaad.
  - Thema miskennis: Het artikel bericht over veteranen die een gebrek aan waardering en erkenning ervaren voor hun militaire inzet. Het kan daarbij ook gaan om een gebrek aan nazorg of veteranenbeleid.
  - Thema erkenning/waardering: Het artikel bericht over veteranen die erkenning en waardering ervaren voor hun militaire inzet.
  - Thema veteranenbeleid: Het artikel bericht over overheidsbeleid dat direct of indirect van invloed is op veteranen.
  - Thema reconstructie: Het artikel blikt terug op een militaire gebeurtenis.

Focus: In een artikel ligt de focus vaak op een van de drie volgende niveaus: microniveau (één of een paar veteranen), mesoniveau (een groep veteranen) of macroniveau (de Nederlandse veteranenpopulatie in zijn geheel). Tevens kan het voorkomen dat de focus ligt op ‘meerdere

niveaus' of dat 'geen enkele focus' in het artikel naar voren komt. In het laatste geval is het onduidelijk op welke schaal het artikel bericht.

Bronnen: Bij elk artikel wordt bijgehouden hoeveel bronnen er zijn gebruikt. Daarnaast wordt van verschillende typen bronnen vastgelegd of zij wel of niet aanwezig zijn in het artikel. De onderscheiden bronnen zijn:

- Bron veteraan: Een veteraan is – samenvattend gesproken – een voormalige militair (of gemilitariseerde burger) met de Nederlandse nationaliteit die het Koninkrijk heeft gediend onder oorlogsomstandigheden of daarmee vergelijkbare omstandigheden, zoals tijdens vredesmissies.³³
- Bron veteraangerelateerde instelling: Een (medewerker van een) instelling die (indirect) de belangen van veteranen behartigt, komt aan bod.
- Bron deskundige: Een onafhankelijke persoon of instelling die vanuit (wetenschappelijke) kennis en inzicht spreekt.
- Bron burger: Een gewone burger komt aan het woord.
- Bron Ministerie van Defensie: Een vertegenwoordiger van het Ministerie van Defensie of het Ministerie in zijn algemeen wordt als bron gebruikt.
- Bron overige ministeries of overheidsinstellingen: Een (vertegenwoordiger van een) ministerie of overheidsinstelling komt aan het woord. Leden van het koningshuis worden tevens tot deze brongroep gerekend.
- Bron kamerlid / kamerleden: Een lid uit de 1^e of de 2^e kamer der Staten Generaal van Nederland wordt als bron gebruikt.
- Bron vakbonden: Een (woordvoerder van een) vakbond wordt als bron gebruikt.
- Bron familie / bekende(n) van veteraan: Iemand die in persoonlijke relatie staat met een veteraan komt aan het woord.
- Overige bronnen: Alle bronnen die niet in een van de bovenstaande categorieën te plaatsen zijn, worden ingedeeld bij de overige bronnen.

Nationaliteit veteranen: In het onderzoek wordt ook rekening gehouden met de nationaliteit van de veteranen in kwestie. Daarom wordt bij deze variabele een onderscheid gemaakt tussen artikelen die berichten over Nederlandse, buitenlandse of beide groepen veteranen. Voor artikelen die deze factor open laten is er de antwoordmogelijkheid 'onbekend'. Artikelen die enkel over buitenlandse veteranen berichten, zullen buiten de analyse worden gehouden. Het betreft hier immers een onderzoek naar de berichtgeving over Nederlandse veteranen.

---

³³ <http://www.veteraneninstituut.nl/view/uploaded/objects/vi%20factsheet.5%20nov%202005.pdf>

Beeldmateriaal: Het aantal afbeeldingen bij elk artikel wordt genoteerd. In de analyse zijn alleen afbeeldingen meegenomen die een bepaald beeld van de veteraan uitdragen of versterken. Naast het aantal wordt er gelet op de totale oppervlakte van de afbeeldingen bij het artikel, waarbij onderscheid wordt gemaakt tussen vier antwoordmogelijkheden: <25cm², 25-100 cm², 101-225 cm², >225 cm². Door de oppervlakte van de afbeeldingen te classificeren, kan er een inschatting worden gemaakt van het belang van het beeldmateriaal in het totaalbeeld van het artikel.

Type beeldmateriaal: De afbeeldingen worden niet alleen op aanwezigheid en grootte beoordeeld, maar ook op het wel of niet aanwezig zijn van een bepaald type afbeeldingen. Er is een onderscheid gemaakt tussen verschillende categorieën:

- Portretafbeelding: Er is sprake van een afbeelding van één persoon.
- Duoafbeelding: Een afbeelding van twee personen.
- Groepsafbeelding: Een afbeelding van een groep, ofwel meer dan twee personen.
- Monumentenafbeelding: Een afbeelding die een monument van militair en / of historisch belang weergeeft.
- Oorlogs- of conflictafbeelding: Afbeelding van de situatie in een conflictgebied.
- Thuisbeeldenafbeelding: De afbeelding schetst een beeld van de thuissituatie van een veteraan.
- Overige afbeelding: De afbeelding valt niet onder een van de genoemde categorieën.

Stereotyperingen: Per artikel wordt bekeken of een of meerdere stereotyperingen van veteranen de overhand hebben. De verschillende stereotyperingen die worden onderscheiden zijn:

- Held: Het zwaartepunt ligt op het gegeven dat een of meerdere veteranen een positieve bijdrage hebben geleverd tijdens de militaire inzet. Een held is iemand die belangrijke daden verricht of iets buitengewoons heeft gedaan.³⁴
- Dader: De nadruk ligt op ongeoorloofde of wettelijk verboden gedragingen van veteranen die buiten de dienstperiode zijn voorgevallen.
- Schuldige: Het artikel bericht over veteranen die tijdens de dienstperiode nalatig of strafbaar gedrag hebben vertoond.
- Gezondheidsslachtoffer: Er wordt aandacht besteed aan de psychische en lichamelijke klachten die veteranen ondervinden als gevolg van hun uitzending.
- Slachtoffer van miskennis: De veteraan wordt of voelt zich onvoldoende gewaardeerd en erkend voor zijn of haar verrichtingen tijdens de dienstperiode.

---

³⁴ <http://www.woorden-boek.nl/?woord=held>

- Neutraal: Indien geen specifieke stereotypering aanwezig is, wordt een neutrale stereotypering aangevinkt. In tegenstelling tot de bovenstaande typeringen, kan de neutrale typering niet in combinatie met een andere typering voorkomen.

Hoofdrol / bijrol: De geanalyseerde artikelen berichten alle over veteranen. Er is daarbij wel een onderscheid in de rol die veteranen daarin spelen. Aan de ene kant zijn er artikelen waarin veteranen de kern van het artikel zijn, of in ieder geval een belangrijke factor spelen en dus op zijn minst een van de hoofdzaken zijn. Daarnaast zijn er artikelen waarin veteranen slechts een marginale rol spelen, en dus bijzaak zijn. Om nuance aan te brengen in de onderzoeksresultaten, wordt aangegeven of veteranen een hoofdrol of een bijrol vervullen in het artikel.

4.4 Kwalitatieve analyse

Naast een kwantitatieve analyse zal tien procent van het totale aantal artikelen aan een kwalitatieve analyse worden onderworpen. Dit betekent dat 58 artikelen op een meer uitgebreide wijze worden onderzocht. Een kwalitatieve analyse kan – in tegenstelling tot een kwantitatieve analyse – de aanwezige tekst en frames analyseren, waardoor een completer beeld ontstaat van de berichtgeving over veteranen. De kwalitatieve inhoudsanalyse wordt dan ook steeds vaker toegepast bij vraagstellingen waarin het begrip beeldvorming centraal staat (Wester, Pleijter & Renckstorf, 2006).

De kwalitatieve analyse bestaat uit de delen A en B. Deel A behandelt het frame van zowel kop als artikel, deel B de kern van het artikel. Bij het frame gaat het om twee verschillende onderdelen.

A1 Wat is het frame van het artikel met betrekking tot veteranen?

De framing van een artikel is van groot belang. Het gaat hier puur om de toonzetting ten opzichte van veteranen, en de wijze waarop zij omschreven worden. Daarbij zijn er verschillende antwoordmogelijkheden:

- Positief: De positieve tekstsegmenten hebben de overhand. Dit uit zich bijvoorbeeld via evaluatieve uitdrukkingen, waarderingen, oordelen, metaforen of vergelijkingen.
- Negatief: De negatieve tekstsegmenten hebben de overhand, wat zich via dezelfde wegen uit als bij de voorgaande mogelijkheid.
- Genuanceerd: Verschillende aspecten worden behandeld en de journalist wil duidelijk beide kanten van het verhaal belichten, waarbij positieve en negatieve evaluaties redelijk met elkaar in evenwicht zijn.
- Neutraal: Deze mogelijkheid geldt indien de andere categorieën niet in aanmerking komen.

A2. Wat is het frame van de kop in het bijzonder?

De kop van een artikel is van groot belang bij de beoordeling van datzelfde artikel. Een kop geeft een eerste indruk die vaak van grote invloed is op de beeldvorming. Bovendien scannen veel lezers kranten op basis van koppen, en wegens tijdgebrek zullen veel mensen dus enkel deze kop lezen. Daarom wordt bij deze vraag alleen de aandacht gericht op de titel van het artikel, zonder te letten op de inhoud van het verdere artikel. Ook bij het beantwoorden van deze vraag zal een onderscheid worden gemaakt tussen de termen positief, negatief, genuanceerd en neutraal. Omdat enkele artikelen geen kop bevatten, wordt tevens ‘Geen oordeel’ aan de antwoordmogelijkheden toegevoegd.

In het tweede deel van de kwalitatieve analyse wordt de kern van de artikelen besproken. De totstandkoming van deze vragen is in paragraaf 3.4 omschreven.

- B1. Wat is het onderwerp? Hoe komen veteranen naar voren? Held, slachtoffer, dader, of op een andere wijze?
- B2. Wat zijn de achterliggende factoren en oorzaken in dit artikel? Hoe komt het dat een dergelijk beeld van de veteraan wordt gegeven?
- B3. Wat is het gevolg daarvan en hoe ziet de huidige situatie eruit? Wordt er een oplossing aangegeven voor het huidige probleem?
- B4. Welke morele evaluatie wordt er gegeven over veteranen? Uit welke woorden – zoals bijvoeglijke naamwoorden – blijkt dit?

Aan de hand van deze vragen zal de kwantitatieve analyse worden aangevuld met relevante passages en beschrijvingen uit de kwalitatief geanalyseerde artikelen. Daarmee wordt diepgang in de analyse gestimuleerd en bovendien kunnen de bevindingen van beide onderzoeken elkaar aanvullen en ondersteunen. De belangrijkste vraag is of de gevonden resultaten in de kwantitatieve analyse worden gereflecteerd door de bevindingen uit de kwalitatieve analyse.

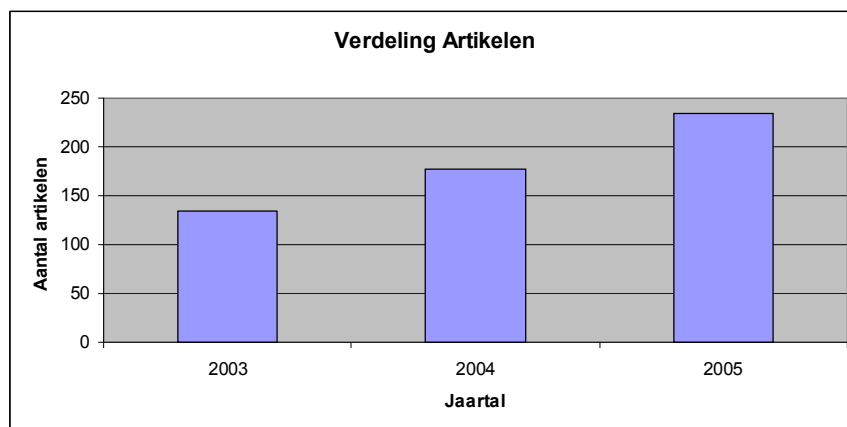
5. Resultaten

De artikelen zijn allen op kwantitatieve wijze onderzocht. De analyse vond plaats via het programma voor de statistische verwerking SPSS. Uit de resultaten bleek dat 36 van de 582 artikelen zich uitsluitend richten op buitenlandse veteranen. Omdat dit onderzoek zich richt op de beeldvorming rond Nederlandse veteranen, zijn deze artikelen buiten de analyse gehouden. Daarmee komt het totale aantal artikelen op 546.

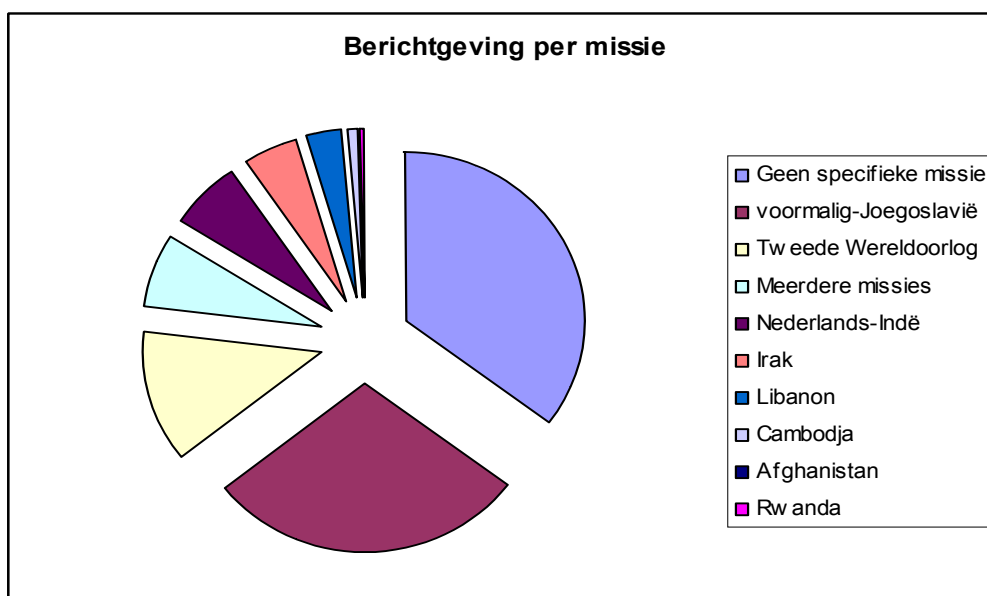
Deze artikelen zijn afkomstig uit verschillende typen bronnen. Er is onderscheid gemaakt tussen zes verschillende categorieën: landelijke en regionale dagbladen, landelijke en regionale weekbladen, tijdschriften en persbureaus. Zoals uit bijgaande tabel blijkt, is de meerderheid van de artikelen afkomstig uit de landelijke dagbladen. Zij zijn goed voor bijna driekwart van de berichtgeving. Samen vormen de dagbladen ruim 92% van het totale aantal artikelen. Ook de tijdschriften vormen met ruim 5% een belangrijke categorie. Voor de weekbladen en de persbureaus is een marginale rol weggelegd.

Type bron	Artikelen	Aandeel (%)
Landelijke dagbladen	405	74.2
Regionale dagbladen	99	18.1
Tijdschriften	28	5.1
Landelijke weekbladen	5	0.9
Persbureaus	5	0.9
Regionale weekbladen	4	0.7

Zoals uit bijgaande grafiek blijkt, kent de berichtgeving over veteranen in kwantiteit een opgaande lijn. Waar in 2003 slechts 135 artikelen aan de oud-strijders werd gewijd, is dit aantal opgelopen naar 177 berichten in 2004 en zelfs 234 in 2005. Waar deze toename door te verklaren is, wordt duidelijk wanneer wordt gelet op de berichtgeving per maand. In december 2004 werden vanzelfsprekend veel artikelen gewijd aan het overlijden van Prins Bernhard. Zijn rol als 'oerveteraan' zorgde ervoor dat in veel

artikelen tevens aandacht werd besteed aan de band die hij had met de Nederlandse veteranen en de oud-strijders uit de Tweede Wereldoorlog in het bijzonder. De forse toename in 2005 valt te verklaren door een aantal gebeurtenissen. Ten eerste werd op 29 juni 2005 de eerste Nederlandse Veteranendag ooit gehouden in Nederland, wat zorgde voor een toename in de berichtgeving. De belangrijkste factor was echter de val van Srebrenica. Op 11 juli 2005 was het precies tien jaar geleden dat deze enclave in het voormalige Joegoslavië werd ingenomen door de Bosnische Serviërs. In de nasleep van de val lieten duizenden moslims het leven. Dit gegeven zette veel media er toe om terug te blikken op de gebeurtenissen gedurende en na de val. Tot slot werd in 2005 een rechtszaak aangespannen tegen de Nederlandse staat door de nabestaanden van de slachtoffers van Srebrenica. Ook bij dit onderwerp werd ingegaan op de rol van Dutchbat III, het Nederlandse bataljon dat destijds in Srebrenica aanwezig was om de enclave te beschermen. Deze factoren leiden ertoe dat de berichtgeving in juni en juli van 2005 met 139 artikelen de totale berichtgeving van 2003 al overtreft.

Met bovenstaande informatie in het achterhoofd is het dan ook niet zo verwonderlijk dat voormalig-Joegoslavië de belangrijkste missie in de berichtgeving is met een aandeel van 29%. Uit het cirkeldiagram blijkt echter dat de grootste categorie artikelen over geen specifieke missie berichtte. Deze algemene berichtgeving is goed voor ruim 35%. Verder was er ook volop aandacht voor de veteranen uit de Tweede Wereldoorlog (13%), Nederlands-Indië (7%), Irak (5%) en Libanon (3%). Missies die minder dan één procent van de berichtgeving vormen, zijn die in Afghanistan, Cambodja en Rwanda. Tot slot berichtte zeven procent van de artikelen over meerdere missies. De missies in Nieuw-Guinea, Korea en Cyprus kwamen niet als afzonderlijke missie terug in de berichtgeving.

5.1 Thematiek van de berichtgeving

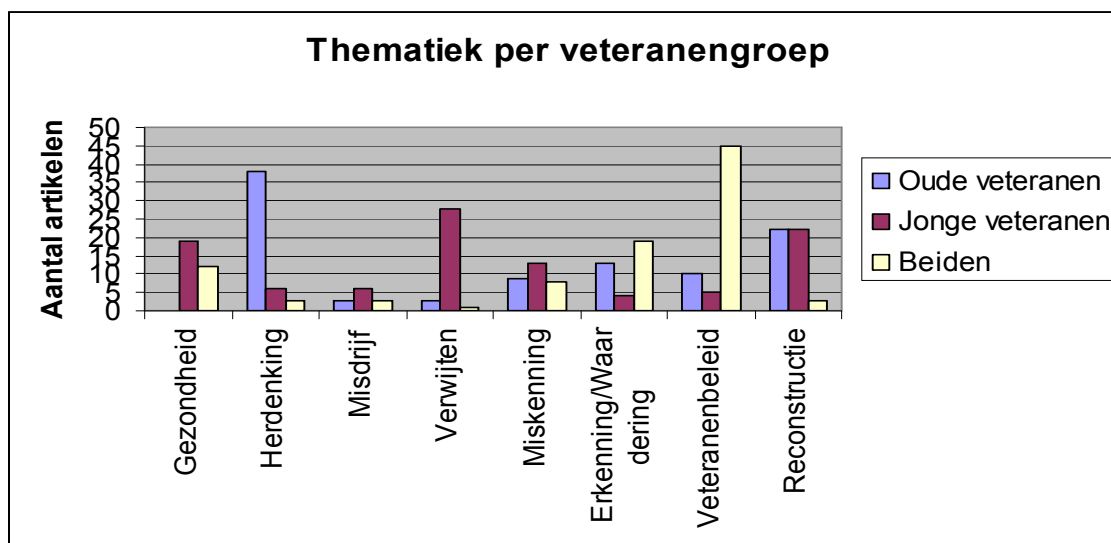
Bij de kwantitatieve analyse is gelet op de aanwezige thema's in de berichtgeving over veteranen. Daarbij zijn acht verschillende thema's onderscheiden, die terug zijn te vinden in het methodehoofdstuk. In sommige gevallen kwam geen van deze thema's terug in het artikel, en tevens is het voorgevallen dat meerdere thema's naar voren kwamen in hetzelfde artikel. In de meeste gevallen was echter gewoon een onderwerp van toepassing op het betreffende artikel. De verdeling van de thema's is in bijgaande tabel weergegeven. Wat opvalt, is dat de verdeling over de verschillende onderwerpen redelijk gelijkwaardig is.

Thema	Artikelen	Aandeel (%)	2003 (%)	2004 (%)	2005 (%)
Veteranenbeleid	103	19	12	25	18
Herdenking	90	17	13	17	18
Reconstructie	83	15	15	10	19
Verwijten	69	13	13	8	16
Gezondheid	67	12	9	15	12
Miskenning	63	12	23	8	7
Erkenning/W	56	10	7	13	10
Misdrijf	24	4	5	7	2

Op het eerste gezicht neutrale thema's als veteranenbeleid, herdenking en reconstructie komen het meest terug in de berichtgeving. Artikelen die berichten over de psychische en lichamelijke staat van veteranen (thema gezondheid) en over het ontbreken van erkenning en nazorg voor veteranen (thema miskenning) spelen duidelijk een kleinere rol. Het thema erkenning / waardering kwam in iets meer dan tien procent van de artikelen naar voren. De berichtgeving over incorrect gedrag van veteranen kwam tot uiting via de thema's verwijten en misdrijf. Het thema misdrijf speelt een zeer kleine rol, maar het thema verwijten komt bij de berichtgeving nochtans in iets meer dan één op de acht artikelen terug. Deze beschrijvende gegevens leren dat de thematiek breed verspreid ligt en dus niet geconcentreerd is op een of een paar onderwerpen met betrekking tot veteranen.

Verder is onderscheid gemaakt tussen de berichtgeving per jaar. Zo valt bijvoorbeeld op dat het thema miskenning nog het meest dominante thema was in 2003, maar relatief weinig voorkwam in de jaren 2004 en 2005. Het thema gezondheid is juist sterker aanwezig in 2004 en 2005. Verder blijkt de berichtgeving per thema per jaar redelijk verspreid. Wel zijn er enkele uitschieters, zoals de dominantie van het veteranenbeleid in 2004, wat weer samenhangt met de toename in de berichtgeving over misdrijven en gezondheid. In dit resultatenhoofdstuk zal blijken dat deze thema's in de berichtgeving nauw verbonden zijn.

In de berichtgeving is verder onderscheid gemaakt tussen artikelen die berichten over jonge veteranen (232 artikelen), oude veteranen (124 artikelen) of die over beide groepen veteranen (162 artikelen) berichten. In een kleine minderheid van de berichtgeving (28 artikelen) kwam niet duidelijk naar voren of het om jonge of oude veteranen ging. Bij beide groepen veteranen is gekeken in combinatie met welke thema's zij het meest in de berichtgeving terugkeerden.

Uit bovenstaande grafiek blijkt dat jonge veteranen het meest voorkomen in combinatie met thema's als verwijten, reconstructie, gezondheid en miskenning. Oude veteranen worden juist het meest in verband gebracht met het thema herdenking, op afstand gevolgd door reconstructie, erkenning/waardering en veteranenbeleid. Opvallend is dat de oude veteranen niet in verband worden gebracht met het thema gezondheid. Het thema veteranenbeleid speelt een belangrijke rol wanneer het artikel over zowel jonge als oude veteranen bericht. Ook de thema's erkenning/waardering en gezondheid zijn belangrijk wanneer het beide groepen veteranen betreft.

Thematiek van de berichtgeving

- De acht verschillende thema's komen redelijk gelijkmatig aan bod.
- Veteranenbeleid, herdenking en reconstructie de meest dominante thema's.
- Misdrijf verreweg het minst belichte onderwerp.
- Belangrijkste thema's per jaar: miskenning (2003), veteranenbeleid (2004) en reconstructie (2005).
- Jonge veteranen 'horen' vooral bij de thema's gezondheid, verwijten en reconstructie.
- Oude veteranen bij herdenking, erkenning/waardering en reconstructie.
- Wanneer het om beide groepen veteranen gaat, is veteranenbeleid vaak het thema.

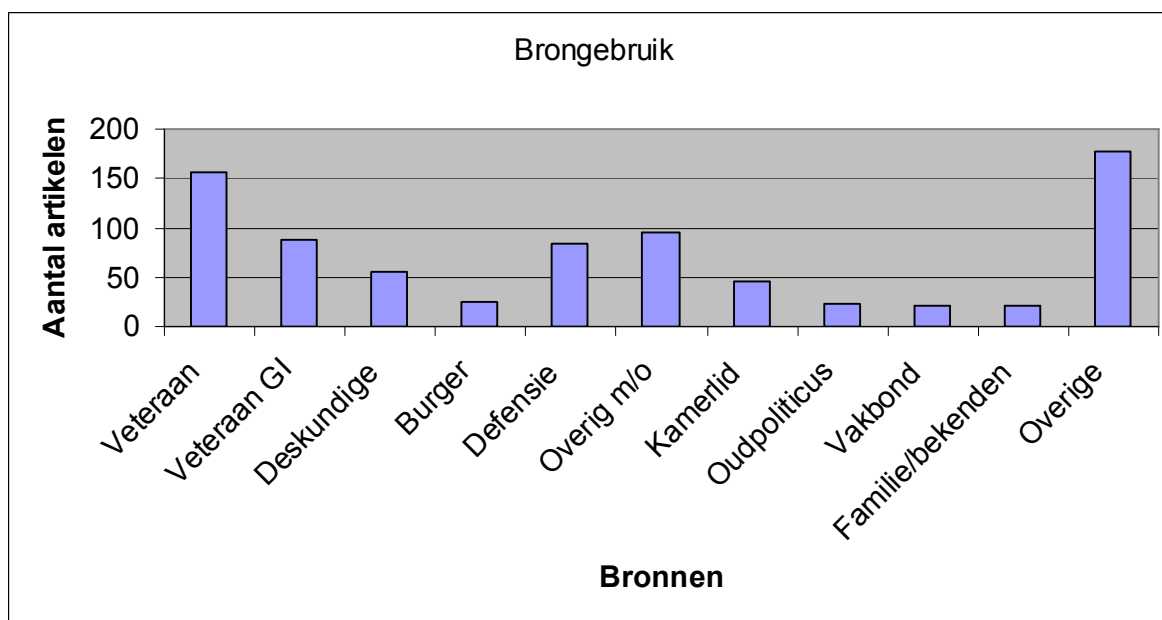
5.2 Gebruik van bronnen

Tijdens de kwantitatieve analyse is tevens onderscheid gemaakt tussen de verschillende bronnen waar (zichtbaar) gebruik van werd gemaakt door de betreffende journalist(en). Per artikel is het totale aantal

Aantal bronnen	Artikelen	Aandeel (%)
0	97	17.8
1	177	32.4
2	105	19.2
3	64	11.7
4	51	9.3
5	26	4.8
> 5	26	4.8

bronnen genoteerd. Tevens zijn verschillende brontypen onderscheiden, en bij elk artikel werd genoteerd welke brontypen wel of niet op de voorgrond traden. Ook hier geldt dat bij sommige artikelen geen gebruik werd gemaakt van bronnen, maar bij andere artikelen juist een breed scala aan bronnen werd gebruikt. In achttien procent van de artikelen werd geen vermelding gemaakt van een bron. Bijna

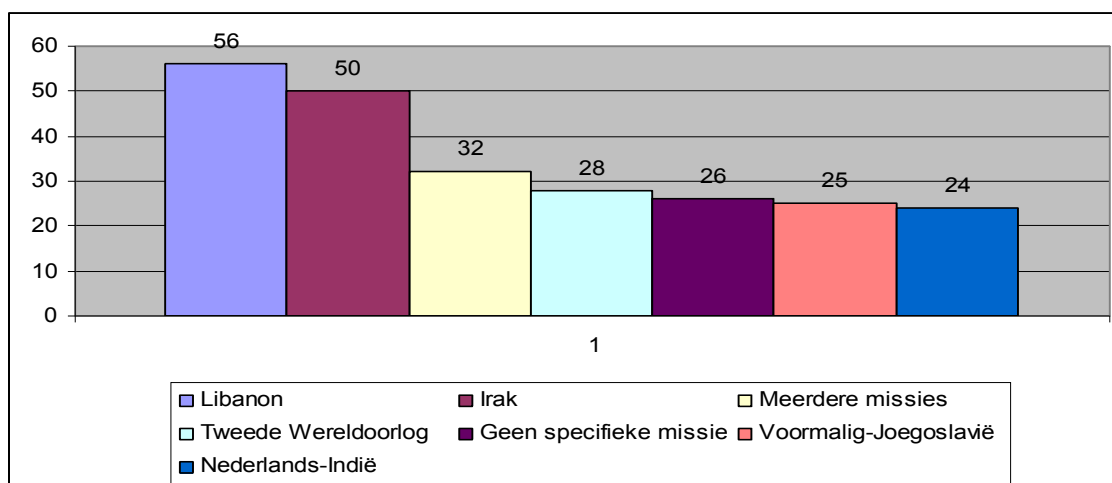
een derde van de artikelen gebruikte slechts één bron. Ongeveer de helft van de artikelen refereert naar meerdere bronnen. Het gemiddelde aantal bronnen per artikel komt op 2.03 uit.

Nog belangrijker is echter de vraag wat voor bronnen zijn gebruikt. Vooraf zijn tien verschillende bronnen onderscheiden. Deze lijst werd aangevuld met een categorie voor 'overige' bronnen, die in geen van de onderscheiden categorieën te plaatsen viel. Het zijn juist deze 'overige bronnen' die de belangrijkste rol spelen in de berichtgeving. Zij komen in ruim 32% van de artikelen naar voren. Na de categorie overig komt de veteraan zelf het meest aan bod. Zij komen in precies 28.8% van de artikelen terug. De top vijf van bronnen wordt verder aangevuld door de overige ministeries en

overheidsinstellingen, veteranen gerelateerde instellingen en het Ministerie van Defensie. Opvallend is de kleine rol voor gewone burgers en voor familie en bekenden van veteranen. Bijbehorende grafiek toont aan dat de categorieën ‘overigen’ en ‘veteranen’ met kop en schouders boven de andere categorieën uitsteken.

Het vele voorkomen van de broncategorie ‘overige’ valt grotendeels te verklaren door de enorme hoeveelheid berichtgeving over de missie in voormalig-Joegoslavië. Als het gaat om artikelen die over deze missie berichten, komt deze broncategorie in iets meer dan de helft van de berichtgeving terug. Wanneer het om andere artikelen gaat, is de rol van deze bron vele malen kleiner met een aanwezigheid in bijna een kwart van de berichten. Dit valt te verklaren door het gegeven dat vaak ministers en staatslieden van andere landen aan het woord komen in de berichtgeving over Srebrenica. Tevens geven deze artikelen veel aandacht aan nabestaanden van de val van Srebrenica en aan leden van internationale organisaties.

Veteranen komen relatief gezien het meest aan het woord in artikelen die berichten over Libanon en Irak. Met respectievelijk 56 en 50% komt de veteraan bij deze missie bijna twee keer vaker tot uiting dan gemiddeld. Bij andere missies komen veteranen redelijk gelijkmatig aan bod. Wat betreft de missie naar Cambodja komt de veteraan in 80% van de artikelen terug. Omdat de totale berichtgeving over deze missie maar vijf berichten telt, is dit getal echter van lage waarde. Deze missie is daarom, net als andere missies die in minder dan tien artikelen terugkwamen, buiten beschouwing gelaten in bovenstaande grafiek. Deze toont de percentuele weergave van de aanwezigheid van de veteraan als bron per besproken missie.

Brongebruik

- Gemiddeld 2.03 bronnen per artikel.
- Ongeveer de helft van de artikelen maakt gebruik van meerdere bronnen.
- Meeste voorkomende bronnen zijn overige bronnen (32%) en veteranen (29%).
- Bij artikelen over voormalig-Joegoslavië hebben overige bronnen sterk de overhand.
- De veteraan is relatief vaak bron bij berichten over Cambodja, Libanon en Irak.
- Maar ook bij andere artikelen komt de veteraan regelmatig aan bod.

5.3 De veteraan als held

‘Bij de herdenking waren opvallend veel jongeren aanwezig. Kinderen, kleinkinderen en misschien zelfs achterkleinkinderen van de mannen die op Ypenburg hun leven voor de vrijheid gaven. ‘Hier is geschiedenis geschreven’, zei wethouder Ries Smits van Den Haag. Hier, op Ypenburg, wist Nederland de Duitsers te verslaan.’

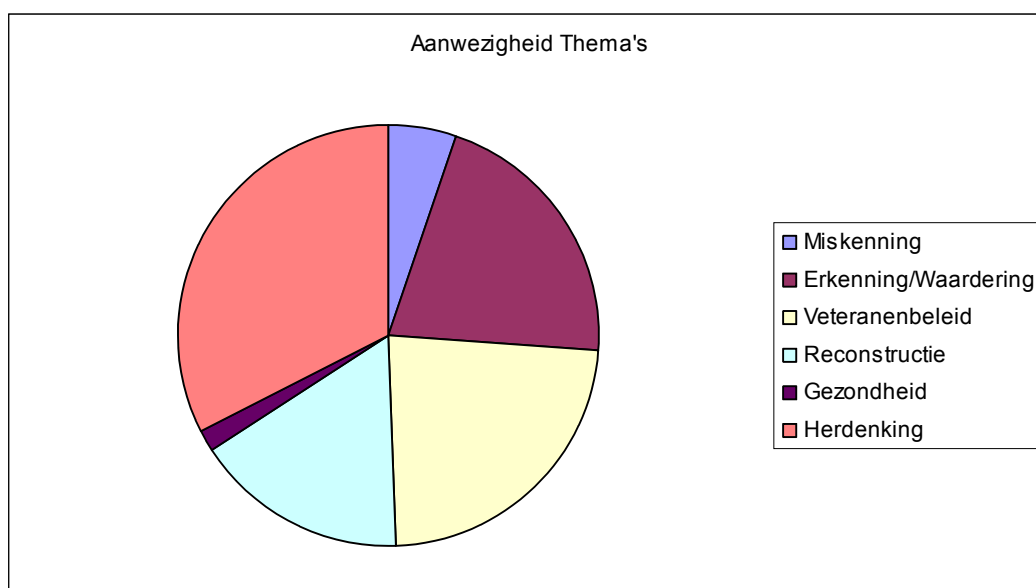
Haagsche Courant, 12 mei 2003

Het meest dominante beeld in de berichtgeving bleek dat van de veteraan als held te zijn. Deze typering kwam in 35.2% van de artikelen terug. Veel van deze heldentyperingen komen voort uit artikelen over de Tweede Wereldoorlog. Daarbij valt bijvoorbeeld te denken aan bovengenoemd voorbeeld, waarin wordt gerefereerd naar de heldendaden van oud-militairen die op vliegbasis Ypenburg in Zuid-Holland een Duitse aanval af wisten te slaan. De focus van de heldenberichten ligt in de meeste gevallen op mesoniveau. In dit geval concentreert het artikel zich dus op een bepaalde groep veteranen. Relatief gezien komt het heldenbeeld echter ook vaak terug in artikelen die zich op de gehele Nederlandse veteranenpopulatie richten.

Wat verder in het oog springt, is de belangrijke rol die de Telegraaf speelt in het tot stand komen van het heldperspectief. Van de 126 berichten die van dit landelijke dagblad afkomstig zijn, bezitten maar liefst 60 artikelen de typering van de veteraan als held. Ook HP / De Tijd biedt een positief beeld van de veteranen: in 75% van haar artikelen komt het heldbeeld terug. Omdat dit tijdschrift met acht artikelen een beperkte bijdrage leverde aan de totale berichtgeving, is haar rol in het ontstaan van het held-perspectief desondanks klein. Het beeld van de veteraan als held komt redelijk gelijkmatig terug in de landelijke (34%) en regionale dagbladen (36%). Dit beeld is wat dominanter aanwezig (43%) in de tijdschriften, maar ook hier geldt dat de kleine rol in de totale berichtgeving ervoor zorgt dat dit van geringe invloed is op het gemiddelde cijfer.

Zoals gezegd, zijn het vooral de veteranen uit de Tweede Wereldoorlog die op positieve wijze terugkomen in de media. Van de 69 artikelen die over deze oorlog berichten, portretteren 52 berichten de veteraan als held. Ook zij die in Nederlands-Indië dienden komen met 62% verhoudingsgewijs vaak als held naar voren in de media. Verder is het held-perspectief ook vaak aanwezig bij artikelen die niet over een specifieke missie berichten (45%) of die juist over meerdere missies berichten (39%). De missie in Irak wordt ook nog regelmatig van een heldenbeeld voorzien (23%). De veteranen uit Libanon en voormalig-Joegoslavië komen er duidelijk minder goed vanaf met beiden een heldaandeel van respectievelijk zes en vier procent. In het geval van Libanon valt dit te verklaren door de voorname aandacht voor de psychische gezondheid van deze veteranen. Bij de missie in voormalig-Joegoslavië geldt dat veel van de berichtgeving inging op de val van Srebrenica, waardoor de betreffende veteranen vaak op een neutrale of negatieve wijze werden geportretteerd. Uit de resultaten blijkt dat het heldenbeeld vooral wordt toegepast op oudere veteranen, maar tevens met grote regelmaat terugkomt wanneer het om zowel oude als jonge veteranen gaat. Wanneer het artikel enkel over jonge veteranen bericht, is er slechts zelden sprake van een heldtypering.

Het thema dat het meest verbonden wordt aan de heldtypering is herdenking, met een totaal van 61 artikelen. Andere belangrijke thema's zijn veteranenbeleid (39 artikelen), erkenning/waardering (34 artikelen) en reconstructie (31 artikelen). Wat verder opzien baart, is de afwezigheid van het held-perspectief in artikelen met als thema misdrijf of verwijten. Artikelen met als thema miskening (10) en gezondheid (3) dragen in enkele gevallen tevens het beeld van de veteraan als held met zich mee. Bovenstaand cirkeldiagram toont de verdeling van de verschillende thema's onder de heldartikelen.

De veteraan komt zelf trouwens regelmatig aan het woord in de held-artikelen: in 63 stuks. Overige ministeries- en overheidsinstellingen en de categorie overige bronnen zijn elk in 43 van deze artikelen

als bron gebruikt. Daarmee is het brongebruik redelijk in overeenstemming met met de resultaten uit de gehele analyse. Wel is het gemiddelde van heldtyperingen hoger wanneer een burger (58% van de berichtgeving) of een familielid/kennis van een veteraan (43%) aan het woord komt.

Dat het heldenbeeld vaak wordt verbonden aan de Tweede Wereldoorlog, komt ook terug in de resultaten per maand. Zo is het heldenbeeld het meest aanwezig in de maanden mei, augustus en december. Voor elke maand geldt een voorname oorzaak. In mei vond de bevrijding van Nederland plaats, een gegeven dat elk jaar veelvuldig terugkeert in de berichtgeving. In augustus 1945 vond de Japanse capitulatie plaats, en ook dit gegeven keert regelmatig terug in de media. Het overlijden van Prins Bernhard op 1 december 2004 zorgde tevens voor veel berichtgeving over de bijzondere band die deze ‘oerveteraan’ had met de andere veteranen. In 2004 kwam het beeld van de veteraan als held dan ook het meest naar voren. De held-typering viel het meest samen met dat van de veteraan als slachtoffer van miskennis: in 29 artikelen. Andere beelden waarmee het held-perspectief – in veel minder gevallen - samenviel waren die van de veteraan als gezondheidsslachtoffer en als schuldige.

Wat betreft eigenschappen van het artikel valt de rol van het beeldmateriaal op. Van de 96 artikelen met afbeeldingen hebben 59 berichten de veteraan als held getypeerd. Dit komt neer op 61%, bijna het dubbele van het eerder genoemde totaal van 35% held-artikelen. Misschien ook niet verwonderlijk, aangezien artikelen met beeldmateriaal het meest berichten over thema's als herdenking, erkenning, reconstructie en veteranenbeleid. Verder geldt dat de omvang van het beeldmateriaal in positief verband staat met de aanwezigheid van het held-perspectief. De meest voorkomende typen afbeeldingen zijn bij deze typering de portret- en groepsafbeeldingen. Zij komen elk in 21 artikelen terug binnen deze categorie.

Het verband tussen beeldmateriaal en het held-perspectief wordt verder onderstreept wanneer wordt gekeken naar de verschillende artikelgenres. Alle 16 ‘bijschrift bij foto’ artikelen typeren de veteraan namelijk als held. Tevens is het zo dat 46% van de achtergrondartikelen zonder interview het held-beeld ondersteunen. Van de nieuwsberichten - verreweg de grootste categorie met 174 berichten – bevat ‘slechts’ 32% de held-typering. Een duidelijk verband tussen de typering van de veteraan als held en de lengte van een artikel is in dit onderzoek niet gevonden. Tot slot hebben veteranen in ruim 92% van de held-artikelen een hoofdrol, wat bovengemiddeld is.

De held-typering

- Aanwezig in 35.2% van de artikelen.
- Vooral oude veteranen zijn helden (Tweede Wereldoorlog, Nederlands-Indië).
- Weinig heldenbeelden in artikelen die zich puur op jonge veteranen richten.

- Focus meestal op mesoniveau, maar ligt relatief gezien ook vaak op macroniveau.
- Een positieve indicator is (omvangrijk) beeldmateriaal; vooral portret- en groepsafbeeldingen.
- Valt meest samen met thema herdenking, erkenning/w., veteranenbeleid en reconstructie.
- Voornaamste bronnen: veteranen, overige ministeries en overheidsinstellingen en overige bronnen.
- Komt vaak tot uiting in bijschriften bij foto's en achtergronden zonder interview.
- De Telegraaf vormt de belangrijkste bron van de heldentyperingen.

5.4 De veteraan als dader

'Opnieuw heeft een ex-militair een gewelddadig misdrijf begaan. De 40-jarige Groninger die vorige maand een bejaard echtpaar neerschoot bij Nagele in de Noordoostpolder, blijkt een voormalige soldaat te zijn. De man heeft psychische problemen door zijn verblijf als militair in Libanon, maakte het Openbaar Ministerie (OM) gisteren bekend. Het is de derde keer binnen een jaar dat ex-militairen zich (extreem) gewelddadig gedragen.'

Algemeen Dagblad, 13 juli 2004

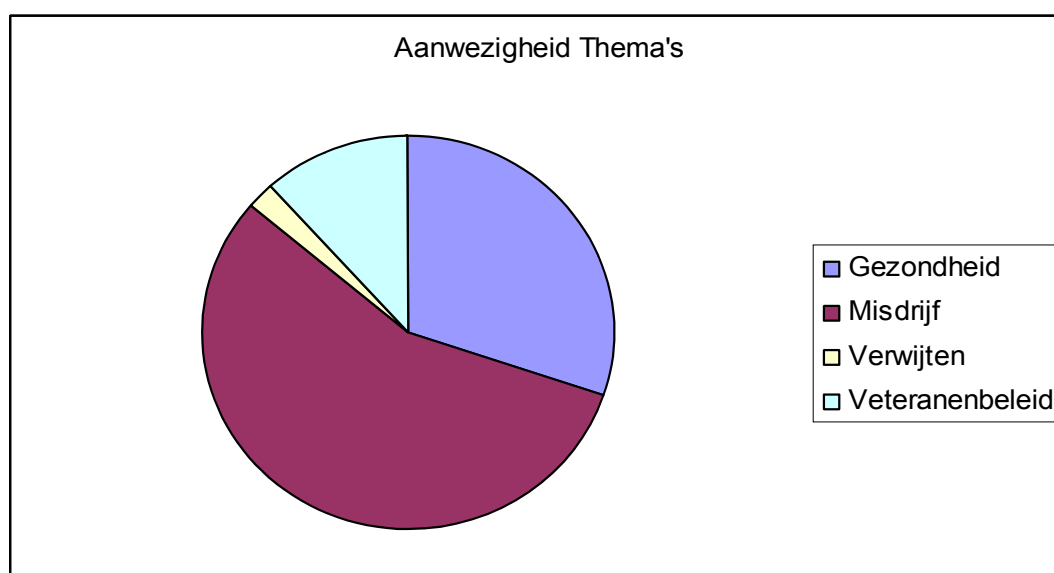
Van de zes onderscheiden typeringen is die van de veteraan als dader de minst voorkomende. In 30 artikelen kwam dit beeld van de veteraan naar voren. Dit staat voor 5.5% van de totale berichtgeving. Vaak is een geweldsdelict dat door een oud-militair werd gepleegd de directe aanleiding voor deze artikelen. Een voorbeeld is Paul S. van W., de ex-marinier die in oktober 2003 in Kerkrade vier leden van zijn voormalige schoonfamilie om het leven bracht. Omdat deze veteraan in Cambodja had gediend, typeren alle vijf artikelen die over Cambodja berichten de veteraan als dader. Het is trouwens vooral de jonge veteraan die als dader wordt afgebeeld.

In enkele gevallen nam de berichtgeving een alarmerende vorm aan. Zo werden in een paar artikelen op sensatie beluste koppen gevonden waarbij de veteraan als een tijdbom werd omschreven. Deze neiging tot generalisatie was echter eerder uitzondering dan regel. Vaak wordt er ook gekeken naar de diepere oorzaken voor het gepleegde misdrijf. Zo wordt in bijna de helft van de artikelen met de veteraan als dader, de veteraan tevens als gezondheidsslachtoffer afgebeeld. Regelmatig wordt melding gemaakt van de psychische problemen die de veteraan opliep als gevolg van een uitzending.

Het beeld van de veteraan als dader was in 2004 met 18 artikelen verreweg het meest dominant. Opvallend is dat ook in dit verband de Telegraaf verreweg de belangrijkste bron is. Met 9 artikelen blijft dit medium andere bronnen als de Volkskrant, Trouw en het Algemeen Dagblad – met elk 4 artikelen – ruim voor. De genoemde bronnen zijn allen landelijke dagbladen, en het is dan ook niet

verwonderlijk dat dit brontype goed is voor 90% van de berichtgeving waarin de veteraan als dader wordt getypeerd. In regionale dagbladen en tijdschriften komt deze typering in mindere mate terug.

Bij het brongebruik valt op dat bij deze categorie berichtgeving, de veteraan in 43% van de artikelen terugkomt en daarmee de meest genoemde bron is. Dat heeft meerdere oorzaken. Ten eerste komt de dader in enkele gevallen zelf aan het woord. In andere gevallen komen veteranen aan het woord over de dader of over de missie waar de veteraan aan heeft deelgenomen. De bron overig komt met 33% tevens in een fors aantal artikelen terug. Familie of bekenden van een veteraan komen in tien procent van de artikelen als bron terug, wat ver boven het gemiddelde ligt. Ook de belangrijke rol voor vakbonden springt in het oog; zij keren in 23% van de daderartikelen terug, een veelvoud van hun gemiddelde aanwezigheid van 4%. Met 2.53 bronnen per artikel ligt het gemiddelde brongebruik toch al redelijk hoog.

Wat betreft de thematiek komt vooral het onderwerp misdrijf aan bod. Als de veteraan als dader wordt neergezet, is dat immers meestal omdat er een misdrijf door een of meerdere veteranen is gepleegd. Het thema gezondheid speelt ook een belangrijke rol, wat valt te verklaren doordat er vaak een verband wordt gelegd tussen het gepleegde misdrijf en de psychische staat van de betreffende veteraan. Het thema veteranenbeleid komt regelmatig terug omdat deze misdrijven vaak aanleiding zijn voor kritiek op het veteranenbeleid, of juist het nieuwswaardige gegeven dat de overheid meer aandacht gaat besteden aan het registreren van veteranen of het verbeteren van de nazorg. Het thema verwijten komt ook een enkele keer voor, maar uit bovenstaande grafiek blijkt opvallend genoeg dat de overige vier thema's niet terugkeren in de berichtgeving.

De berichtgeving over de veteraan als dader is duidelijk geconcentreerd in de nieuwsberichten (17 artikelen) en de beide typen achtergronden (12 artikelen). Er is geen verband gevonden tussen de lengte van het artikel en het daderbeeld. Beeldmateriaal komt relatief weinig voor in combinatie met dit perspectief; in 10% van de artikelen tegenover een gemiddelde van 17%. Wel lag de focus in dader-artikelen duidelijk op microniveau; het ging om de gedragingen van één of hooguit enkele veteranen. In alle dader-artikelen vertolken de veteranen een hoofdrol..

De dadertypering

- Aanwezig in 5.5% van de artikelen, sterkst aanwezig in 2004.
- De ‘daders’ zijn meestal jonge veteranen.
- Belangrijkste thema is misdrijf, gevolgd door gezondheid en veteranenbeleid.
- Veteranen, overige bronnen en vakbonden spelen een belangrijke rol als bron.
- Landelijke dagbladen zijn het sterkst gericht op daders.
- Dader wordt regelmatig ook als gezondheidsslachtoffer getypeerd.
- Geconcentreerd in nieuwsberichten en in mindere mate achtergronden.
- De focus ligt in de regel op microniveau.

5.5 De veteraan als schuldige

‘Voor die door Janvier en anderen opgemerkte onwil om te vechten, en de neiging om de veiligheid van de eigen manschappen voorop te stellen, zoals Karremans die belijdt, bestaat een woord: lafheid.’

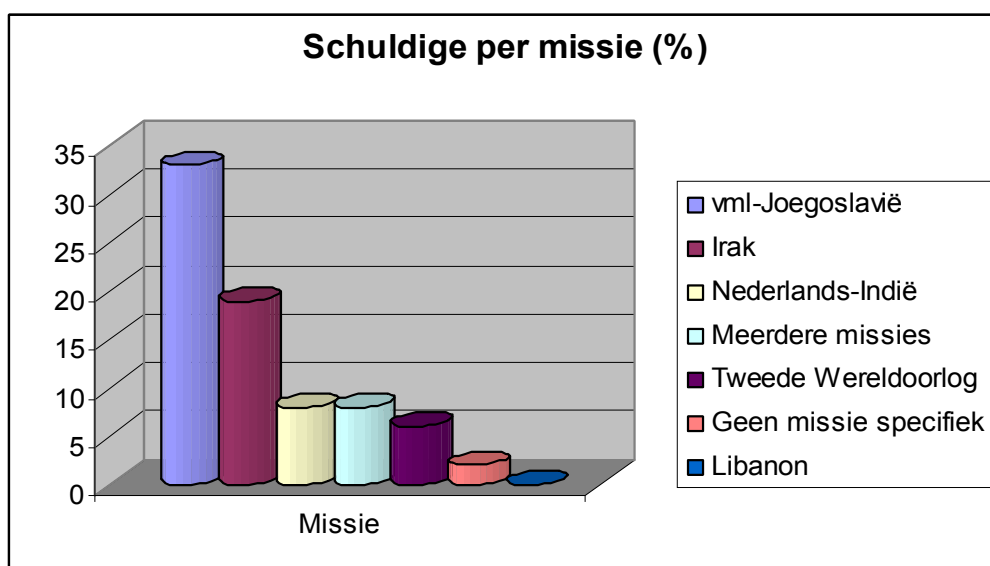
NRC Handelsblad, 25 juni 2005

Als er een missie is geweest die de Nederlandse veteraan aan begripen als schuld en nalatigheid heeft vastgeklonken, dan is dat die van UNPROFOR in voormalig-Joegoslavië. In ongeveer een op de drie artikelen over deze missie, wordt de veteraan als schuldige bestempeld. Dit staat in schril contrast met de berichtgeving over andere missies of over de gehele Nederlandse veteranenpopulatie. In dit geval komt deze typering in minder dan vijf procent van de artikelen terug. In de totale berichtgeving wordt de veteraan in 12.8% van de artikelen als schuldige afgebeeld. Van deze artikelen is bij twintig procent slechts een bijrol ingeruimd voor veteranen, waarmee oud-militairen veel minder vaak een hoofdrol vertolken dan bij de typering van de veteraan als held, dader, gezondheidsslachtoffer of slachtoffer van miskennis.

Met respectievelijk vijf en acht procent van de berichtgeving was dit perspectief beperkt aanwezig in de jaren 2003 en 2004. Vanwege de herdenking van Srebrenica in 2005 – toen de val van de enclave precies 10 jaar geleden was – en het aanspannen van een proces tegen de Nederlandse staat is het

beeld van de veteraan als schuldige in dat jaar een stuk dominanter geworden met 21% van de artikelen. In sommige gevallen was het daarbij te doen om specifieke gedragingen zoals het onterecht wegsturen van een elektricien van de VN-basis. De betreffende Bosniër kwam vervolgens om bij de val van Srebrenica. In dit geval ligt de nadruk duidelijk op microniveau. In de meeste gevallen – zoals in bovenstaand citaat – gaat het duidelijk om de houding van het gehele Dutchbat III-bataljon en concentreert het artikel zich op een groep veteranen. Tevens ligt de focus bij schuldigenartikelen relatief vaak op meerdere niveaus. Dit heeft veel te maken met artikelen over Dutchbat, waarbij zowel de rol van individuen als het bataljon in zijn geheel aan de tand wordt gevoeld. Artikelen die zich op macroniveau richten dragen slechts in een enkel geval de schuldigentypering met zich mee.

Aangezien de val van Srebrenica in juli plaatsvond, roept het weinig verwondering op dat het schuldigenbeeld vaak terugkwam in de maanden mei, juni en juli. Ook in de maand januari kwam dit beeld vaak naar voren, wat veel te maken heeft met het uitkomen van het rapport van de parlementaire enquêtecommissie in januari 2003. Gelet op de bronnen zijn NRC Handelsblad en Trouw bijzonder kritisch; zij typeren de veteraan in 28 en 23% van de artikelen als schuldige. Dit zijn dan ook twee links georiënteerde kranten. Uit de inleiding bleek al dat links georiënteerde mensen veteranen als minder ‘heldhaftig’ zien. Opvallend mild is de Telegraaf door in slechts twee procent van haar artikelen het schuldigenperspectief te bieden. De regionale dagbladen zijn ook vrij mild met negen procent van de berichtgeving. In overeenstemming met het gemiddelde bezitten de landelijke dagbladen in 13% van de artikelen het schuldigenbeeld. Van de drie grote groepen bronnen zijn de tijdschriften met 21% duidelijk het meest doordrongen van de schuldigentypering.

Zoals al duidelijk werd, is de missie in voormalig-Joegoslavië een waarbij het schuldigenperspectief redelijk dominant is. Bij andere missies is die rol een stuk kleiner. In de berichtgeving over Irak is het

schuldigenperspectief nog redelijk groot met 19%, maar daarbij dient wel vermeld te worden dat de berichtgeving over Irak in kwantiteit schril afsteekt bij die over voormalig-Joegoslavië. Bij andere missies is het aandeel van deze typering steevast lager dan tien procent. Wat betreft de missie van UNIFIL in Libanon geldt zelfs dat het schuldigenperspectief niet terugkwam in de berichtgeving. Bovenstaande grafiek toont het aandeel van de schuldigentypering in de berichtgeving van een missie. Uit de gegevens blijkt bijvoorbeeld dat 33% van de artikelen over voormalig-Joegoslavië, de veteraan als schuldige typeert.

Het meest voorkomende thema is logischerwijs verwijten, dat in circa 75% van de betreffende artikelen terugkeert. Op gepaste afstand volgt het thema reconstructie. De andere thema's bleken weinig of niet terug te komen met betrekking tot het schuldige perspectief. In enkele artikelen werd de veteraan – naast schuldige – tevens als held of als gezondheidsslachtoffer geportretteerd. Andere typeringen werden niet gecombineerd met dit perspectief.

De meest voorkomende brongroep is duidelijk de categorie overige bronnen. In 43 van de 70 artikelen werd deze bron gebruikt. Dit komt grotendeels door het feit dat de artikelen die over Srebrenica berichten, veel aandacht besteden aan internationale leiders, maar tevens aan mensen die op een andere wijze betrokken zijn bij Srebrenica. Dit varieert van de burgemeester van Srebrenica tot nabestaanden van de val. Na deze groep zijn de veteranen de belangrijkste broncategorie. Zij komen in een op de drie artikelen terug; een bovengemiddeld cijfer. Dit heeft veel te maken met het proces tegen de Nederlandse staat waarbij voormalige Dutchbatters regelmatig aan het woord komen in de media. Behalve deze twee groepen komen ook deskundigen en overige ministeries en overheidsinstellingen redelijk vaak terug als brongroep.

Wat betreft de eigenschappen van het artikel valt op dat de artikelen van langere aard redelijk vaak doordrongen zijn van het schuldigenbeeld. Deze typering wordt weergegeven in maar liefst 13 van de 55 artikelen die langer dan 1000 woorden zijn, bijna een kwart. De kortste categorie artikelen kent deze typering in nog geen vijf procent van de berichtgeving toe. Artikelen met het schuldigenperspectief zijn dan ook gemiddeld langer dan andere artikelen. Onder de verschillende artikelgenres is verder veel consensus; het schuldigenperspectief is redelijk gelijkmatig verdeeld. Wel valt op dat deze typering in slechts weinig gevallen door beeldmateriaal wordt ondersteund. Van de artikelen met beeldmateriaal kent slechts 7.4% het schuldigenperspectief toe, wat een stuk lager uitvalt dan het gemiddelde van 12.8%.

De schuldigentypering

- Aanwezig in 12.8% van de artikelen.
- Driekwart van deze artikelen richt zich op voormalig-Joegoslavië.
- Het is met name de jonge veteraan die als schuldige wordt afgebeeld.
- Belangrijkste thema is verwijten, gevolgd door reconstructie.
- Sterkst aanwezig in 2005 door herdenking Srebrenica en proces tegen Nederlandse staat.
- Weinig aanwezig in de Telegraaf, sterk aanwezig in het NRC Handelsblad en Trouw.
- Belangrijkste brongroep is de overige bronnen, gevolgd door veteranen zelf.
- Komt relatief vaak voor in lange artikelen (>1000 woorden).
- Veteranen hebben – in vergelijking met andere typering – vaak een bijrol.

5.6 De veteraan als gezondheidsslachtoffer

‘Een van hen is Barry Hofstede. Hij ging in 1992 als soldaat vrijwillig voor zes maanden naar Bosnië en kwam getekend terug. In Nederland was het leven zonder hem verder gegaan en toen hij de draad weer op wilde pakken, lukte het hem niet. Zijn ervaringen in Bosnië bleven hem achtervolgen. Het is een ervaring die veel ex-militairen met hem delen, deze post-traumatische stress-stoornis.’

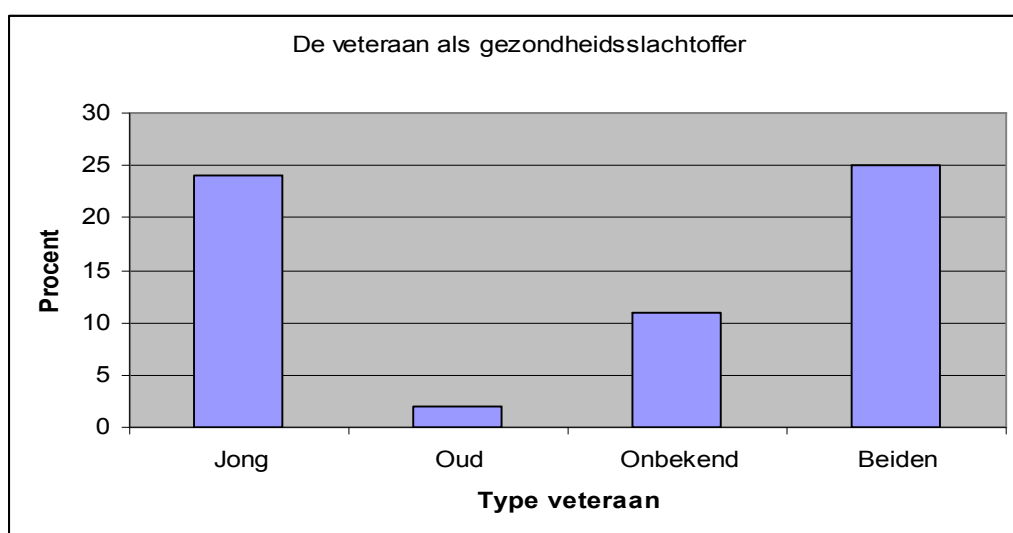
Dagblad van het Noorden, 25 juni 2005

Het beeld van de veteraan als gezondheidsslachtoffer kwam naar voren in 18.5% van de berichtgeving. Opvallend is dat deze typering weinig terugkwam in het jaar 2003 met tien procent van de artikelen, maar juist sterk aanwezig was in de jaren 2004 (23%) en 2005 (21%). De toename in aandacht voor misdaden van veteranen in 2004 heeft daar duidelijk aan bijgedragen; deze typering komt namelijk terug in maar liefst 58% van de artikelen met misdrijf als thema. Andere belangrijke thema's zijn gezondheid en veteranenbeleid. De dader-typering keert in maar liefst 19% van de artikelen terug waarin de veteraan tevens als gezondheidsslachtoffer wordt afgebeeld. De typering slachtoffer van miskennis is tevens regelmatig aanwezig wanneer de veteraan gezondheidsslachtoffer is.

Het beeld van de veteraan als gezondheidsslachtoffer is redelijk gelijkmatig verdeeld over de verschillende bronnen. Wel komt deze typering vaak voor in links georiënteerde landelijke dagbladen als de Volkskrant (25%) en het NRC Handelsblad (22%). De Telegraaf, verreweg de belangrijkste bron, typeert de veteraan slechts in 14% van haar artikelen op deze manier. Het aandeel van dit beeld in landelijke dagbladen komt uit op 19%, vergelijkbaar met de 18% van de regionale dagbladen. De tijdschriften tonen zich met 14% van de berichtgeving minder geïnteresseerd in deze typering.

Zoals uit paragraaf 5.1 al bleek, worden vooral jonge veteranen in verband gebracht met het thema gezondheid. Dat komt ook terug in de resultaten wat betreft de veteraan als gezondheidsslachtoffer. Daarmee is er bij deze typering een zeer duidelijke scheiding aanwezig tussen beide groepen veteranen. Onderstaande grafiek toont het enorme verschil tussen jonge en oude veteranen. Wanneer het artikel over jonge veteranen bericht, dan is de kans 24% dat de typering van gezondheidsslachtoffer terugkeert in het artikel. Voor artikelen over oude veteranen geldt dat dit maar in twee procent van de berichtgeving het geval is. Toch beschouwen de media ook oude veteranen in enige mate als gezondheidsslachtoffer, gezien de hoge uitkomst wanneer het beide groepen veteranen betreft. Niettemin maken de resultaten duidelijk dat vooral jonge veteranen - waarschijnlijk onbewust - vorm geven aan het beeld van de veteraan als gezondheidsslachtoffer.

Dat komt ook terug wanneer wordt gekeken naar de afzonderlijke missies. Zo is het aandeel van dit beeld in recente missies als Libanon (83%) en voormalig-Joegoslavië (15%) veel hoger dan dat bij Nederlands-Indië (5%) of de Tweede Wereldoorlog (1%). Wanneer het om meerdere missies (42%) of geen specifieke missie gaat (20%), is het aandeel van de veteraan als gezondheidsslachtoffer eveneens aanzienlijk. Verder richten artikelen met deze typering zich relatief weinig op mesoniveau en juist meer op micro-, macro- of meerdere niveaus.

De belangrijkste groep bronnen zijn de veteranen, die in 38% van de berichtgeving terugkeren. Zij worden gevolgd door de veteraan gerelateerde instellingen (29%), het Ministerie van Defensie (27%) en de overige bronnen (22%). Duidelijk is dat ook bij deze typering veteranen een belangrijke rol spelen door zelf regelmatig als bron te fungeren. Bronnen die bij deze typering veel vaker dan gemiddeld voorkomen zijn deskundigen (19 tegenover 10%) en vakbonden (12 tegenover 4%). In het geval van deskundigen gaat het vaak om psychologen of anderen die veel kennis hebben van

veteranen en / of hun problemen. Vakbonden zijn in de regel minder objectief en strijden vaak voor veranderingen in het veteranenbeleid.

De typering van de veteraan als gezondheidsslachtoffer komt meer voor in lange artikelen. Het beeld is dominant aanwezig wanneer de artikelen meer dan 500 woorden tellen. Verder zijn de verschillen tussen achtergronden met (35%) en zonder interview (14%) bijzonder groot. Zoals ook al uit de resultaten per bronnen naar voren kwam, spelen interviews met deskundigen, veteranen en veteraan gerelateerde instellingen daarin een belangrijke rol. In 10 van de artikelen waarin deze typering voorkomt is er beeldmateriaal aanwezig, maar dat voorkomt niet dat de veteraan iets vaker als gezondheidsslachtoffer wordt geportretteerd wanneer er géén beeldmateriaal aanwezig is. Tot slot heeft de veteraan in 94% van dit type artikelen een hoofdrol.

De gezondheidsslachtoffer typering

- Aanwezig in 18.5% van de artikelen.
- Dit beeld is het sterkst aanwezig in 2004 en 2005.
- Komt sterk terug in links georiënteerde dagbladen als de Volkskrant en Trouw.
- De jonge veteraan is het gezondheidsslachtoffer bij uitstek.
- Precies 83% van de berichtgeving over Libanon voorziet in deze typering.
- Sterk aanwezig in langere artikelen, vaak zijn dit achtergronden met interview.
- Belangrijkste bronnen zijn veteranen, veteraan gerelateerde instellingen en Ministerie van Defensie.
- In verhouding ligt de focus sterk op micro-, macro- of meerdere niveaus.

5.7 De veteraan als slachtoffer van miskennen

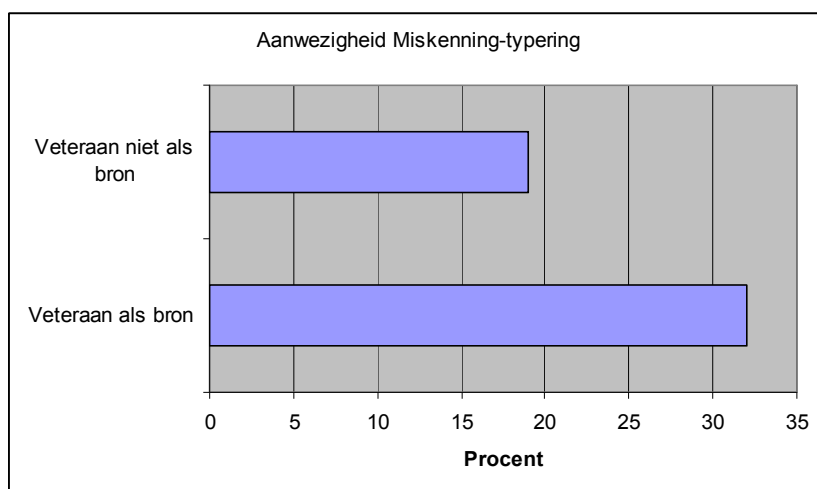
‘Een klap in het gezicht van de Nederlandse veteranen’, zegt de oorlogsinvalide Anton Roest (77) in een reactie op dreigende bezuinigingen. ‘Voor ons oud-strijders was het hier al geen vetpot vergeleken met landen als Amerika, Frankrijk en Engeland, maar nu worden de schamele faciliteiten die we zo moeizaam hebben verworven ook nog eens afgeschaft. Een onverhoedse aanval in de rug.’ (...). ‘In Nederland is al zo weinig waardering voor de opofferingen van militairen. Voor Koningin en vaderland gingen we destijds, het klonk zo mooi. Maar als zelfs twee gratis treinkaartjes er niet langer af kunnen...’

De Telegraaf, 16 oktober 2003

De veteraan als slachtoffer van miskennen, het is een beeld dat vrij regelmatig naar voren wordt geschoven door de media; in 22.3% van de artikelen keert deze typering terug. Juist in tegenstelling tot het beeld van de veteraan als gezondheidsslachtoffer, is deze typering verreweg het meest dominant in

2003 met 33% van de berichtgeving. Dit getal ligt in de jaren 2004 en 2005 met respectievelijk 16 en 21% beduidend lager.

Net als bij het beeld van de veteraan als held en als dader is ook bij deze typering de Telegraaf de belangrijkste factor. In 33% van haar berichtgeving wordt de veteraan als slachtoffer van miskenning geportretteerd. Ook het Algemeen Dagblad is met 31% doordrongen van dit beeld. Het tijdschrift HP / De Tijd speelt een bescheidener rol in de totale berichtgeving, maar ook van haar artikelen is 36% op deze typering van toepassing. Een opvallende laagvlieger is het NRC Handelsblad met 14%. De landelijke dagbladen besteden veel aandacht aan de miskenningstypering met 24% van hun

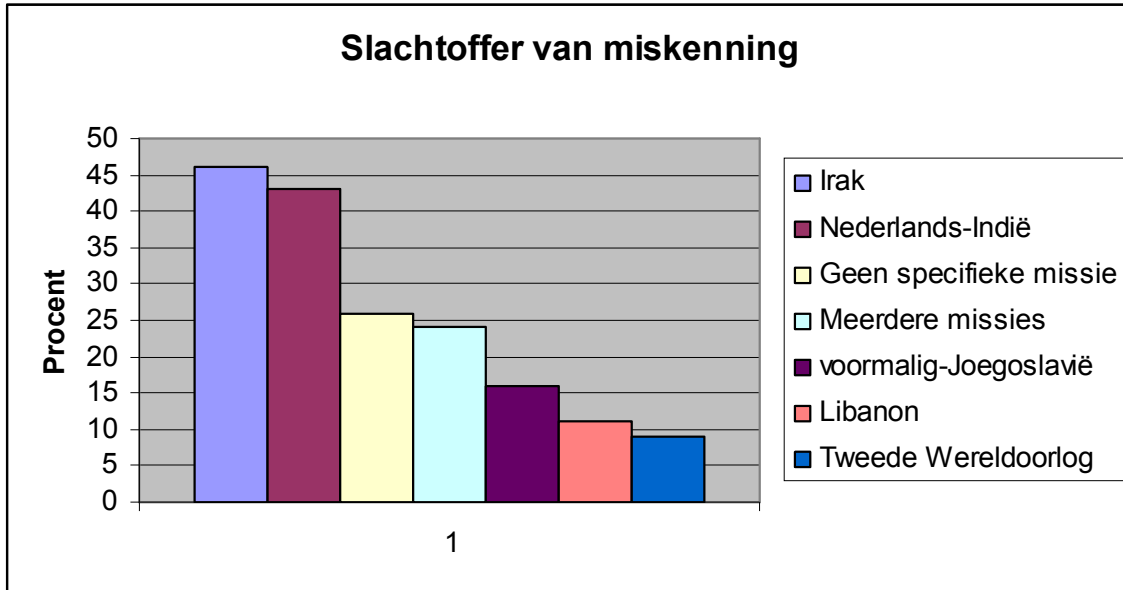

berichtgeving. Zij worden gevolgd door de tijdschriften met 21% en de regionale dagbladen met 18%.

Opvallend genoeg komt de miskenning-typering in 32% van de artikelen terug waarin de veteraan als bron wordt gebruikt.

Wanneer de veteraan geen bron is, dan is de kans op deze typering slechts 19%. Dat betekent dat veteranen zelf deels ten oorzaak liggen aan het beeld dat veel veteranen zich miskend, onbegrepen en ondergewaardeerd voelen. Ook wanneer familie of bekenden van de veteraan als bron worden gebruikt, is de kans op een miskenning-typering met bijna 43% erg groot. Wanneer een veteraan gerelateerde instelling aan het bod komt is de kans op een miskenning-typering met 37% tevens een stuk hoger dan het gemiddelde. Het Ministerie van Defensie, kamerleden en vakbonden zijn de andere brongroepen die een positieve indicator zijn voor de aanwezigheid van het miskenningbeeld. Het gemiddelde aantal bronnen ligt met 2.54 per artikel dan ook aanzienlijk boven het gemiddelde.

Wat betreft de thematiek komt deze typering haast vanzelfsprekend het meest voor in combinatie met het onderwerp miskenning. Dit thema komt in iets meer dan de helft van de berichtgeving terug. Andere belangrijke onderwerpen zijn veteranenbeleid en gezondheid. Veteranenbeleid refereert in deze zin vaak naar vermeende gebreken in datzelfde beleid. In deze zin nemen de media het vaak op voor de veteranen. Wanneer het thema gezondheid aan de pas komt, betekent dit vaak dat veteranen met gezondheidsproblemen miskend worden door de overheid of de samenleving. Hun psychische of lichamelijke gezondheid heeft als gevolg van een uitzending te lijden, maar dit wordt in de doofpot gestopt. Ook in deze zin proberen de media de veteranen vaak een hart onder riem te steken.

In de resultaten is een sterk onderscheid zichtbaar tussen de verschillende missies. De veteranen uit Irak en Nederlands-Indië worden in bijna de helft van de berichtgeving over hun missies omschreven als slachtoffer van miskenning. Dit aantal ligt juist ver onder het gemiddelde voor veteranen die dienden in voormalig-Joegoslavië, Libanon en de Tweede Wereldoorlog. De veteranen uit Joegoslavië en Libanon worden echter wel vaak als gezondheidsslachtoffer getypeerd. Wanneer het om meerdere missies of om geen specifieke missie gaat, ligt de miskenning-typering iets boven het gemiddelde. Opvallend is dat jonge en oude veteranen met 19% beiden even vaak dit beeld toegewezen krijgen. Wanneer het om beide groepen veteranen gaat (25%) is deze typering sterker aanwezig. Net als bij het beeld van de veteraan als gezondheidsslachtoffer, ligt de focus relatief weinig op meso-niveau en juist vaak op micro-, macro- of meerdere niveaus.

Hoewel de aanwezigheid van beeldmateriaal en het beeld van de veteraan als slachtoffer van miskenning niet met elkaar samenhangen, geldt wel dat portretafbeeldingen relatief vaak voorkomen bij deze typering: in 11% van de berichtgeving tegenover een gemiddelde van 7%. De miskenningartikelen zijn verder goed vertegenwoordigd onder artikelen met een lengte van meer dan 500 woorden. In deze categorieën is deze typering goed voor 28% van de berichtgeving. Belangrijke nieuwsgenres zijn de achtergronden met interview, ingezonden brieven, opiniestukken en columns. Zij voorzien bovengemiddeld vaak in het miskenning-beeld. Verder heeft de veteraan in 97% van de artikelen een hoofdrol, wat behoorlijk veel is.

De slachtoffer van miskennis-typering

- Komt voor in 22.3% van de artikelen.
- Bijzonder sterk aanwezig in 2003 met 33% van de berichtgeving.
- Voornaamste bronnen zijn de landelijke dagbladen, in het bijzonder de Telegraaf.
- Komt relatief vaker voor bij gebruik van een van deze bronnen: veteranen, veteraan gerelateerde instellingen, familie/bekenden, kamerleden, vakbonden en het Ministerie van Defensie.
- Positief verband met aanwezigheid portretafbeeldingen.
- De focus ligt verhoudingsgewijs vaak op micro-, macro- of meerdere niveaus.
- Typering is regelmatig van toepassing op zowel jonge als oude veteranen.
- Sterk aanwezig bij opiniestukken, columns, ingezonden brieven en achtergronden met interview.

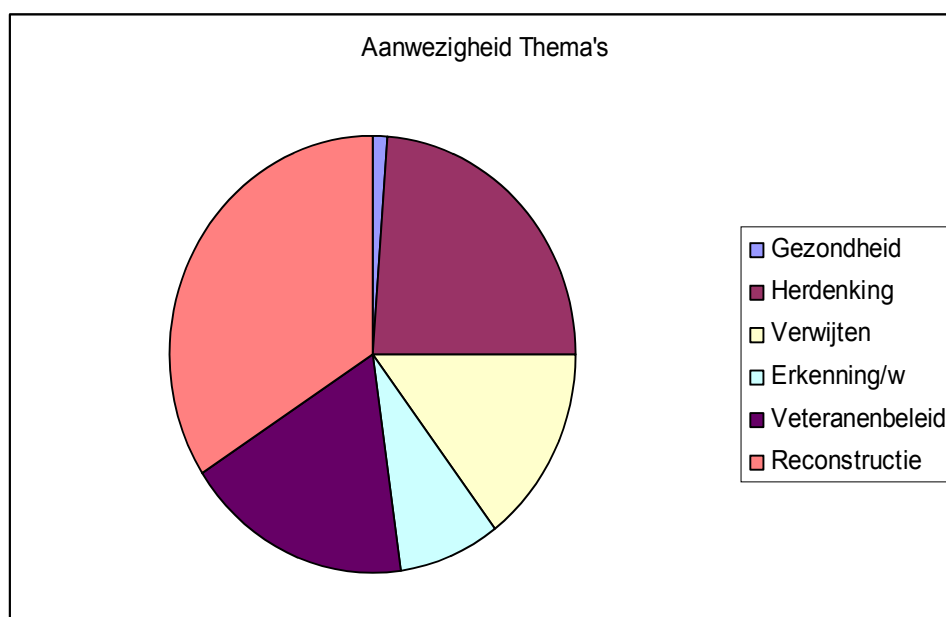
5.8 De neutrale typering

In verschillende artikelen kwam geen van de vijf genoemde typering duidelijk naar voren. In deze gevallen werd de veteraan niet op een bepaalde manier afgebeeld en kon worden vastgesteld dat de berichtgeving ten opzichte van de veteraan neutraal was. Dit was het geval in 20.5% van de artikelen. In veel van deze artikelen – 56% om precies te zijn - had de veteraan slechts een bijrol. De neutrale berichtgeving was vooral regelmatig van toepassing op de missie in voormalig-Joegoslavië. Veel van de artikelen berichtten over de val van Srebrenica, waarbij geen typering werd toegekend aan veteranen en de veteranen vaak bovendien slechts een rol in de marge speelden. De grote rol van de neutrale typering in 2005 (24%) houdt dan ook gelijke tred met de toegenomen berichtgeving over deze missie in hetzelfde jaar. Het gemiddelde van neutrale typering ligt dan ook het hoogst bij voormalig-Joegoslavië (39%). Dat is grotendeels de oorzaak voor het gegeven dat vooral jonge veteranen op een neutrale wijze worden afgebeeld. De focus in de neutrale artikelen ligt verder in de meerderheid van de artikelen op een groep veteranen. Deze groep is vaak het in Srebrenica dienende Dutchbat III.

Voor neutrale artikelen geldt een geïkt patroon. Deze typering komt vaker voor in korte artikelen, meestal nieuwsberichten, met weinig beeldmateriaal. Deze artikelen komen redelijk gelijkmatig voor in de zes belangrijkste bronnen, met de Telegraaf als uitzondering. In tegenstelling tot de vijf andere dagbladen die goed zijn voor meer dan 50 artikelen, ligt haar gemiddelde niet op 22 of 23%, maar slechts op 12. Dit bevestigt de conclusie dat de Telegraaf graag uitersten opzoekt in haar berichtgeving. Het beeld van de veteraan als held, dader of slachtoffer van miskennis doet het erg goed, maar de neutrale typering komt maar weinig terug in haar berichtgeving. De neutrale typering wordt het meest toegekend door de regionale dagbladen (25%), gevolgd door de landelijke dagbladen

(20%) en de tijdschriften (11%). De tijdschriften blijken dus tevens uitgesproken als het op veteranen aankomt.

Het brongebruik valt met 1.67 bronnen per artikel een stuk onder het gemiddelde uit. Wanneer er geen bronnen worden gebruikt is de kans op een neutrale typering dan ook een stuk hoger met 32%. De enige bronnen die een indicator zijn voor een sterke mate van neutraliteit zijn oud-politici en de overige bronnen. De overige bronnen zijn vaak buitenlandse politici of nabestaanden van de val van Srebrenica. De oud-politici komen in de neutrale artikelen vaak terug omdat zij in de regel terugblikken op de aanloop naar de val van Srebrenica en het besluit tot uitzenden van militairen naar het gebied in voormalig-Joegoslavië. Wanneer de veteraan aan het woord komt, is de kans op een neutrale typering slechts acht procent. Ook veteraan gerelateerde instellingen zijn met zes procent een zeer negatieve voorspeller.

De thematiek van de neutrale artikelen ligt redelijk verspreid. Alleen de thema's misdrijf en miskenning keren niet terug in de berichtgeving. Verreweg het belangrijkste thema is reconstructie, waarbij wordt teruggeblikt op een militaire gebeurtenis. Andere belangrijke thema's zijn herdenking, veteranenbeleid en verwijten. De thema's reconstructie en verwijten zijn vaak van toepassing bij de berichtgeving over de missie in voormalig-Joegoslavië. Het thema herdenking is meer van toepassing op de oude veteranen uit de Tweede Wereldoorlog en Nederlands-Indië. Wanneer het artikel niet over een specifieke missie bericht, komt het thema veteranenbeleid vaak om de hoek kijken. De thema's erkenning/waardering en gezondheid spelen een beduidend kleinere rol wanneer de veteraan op een neutrale wijze wordt getypeerd.

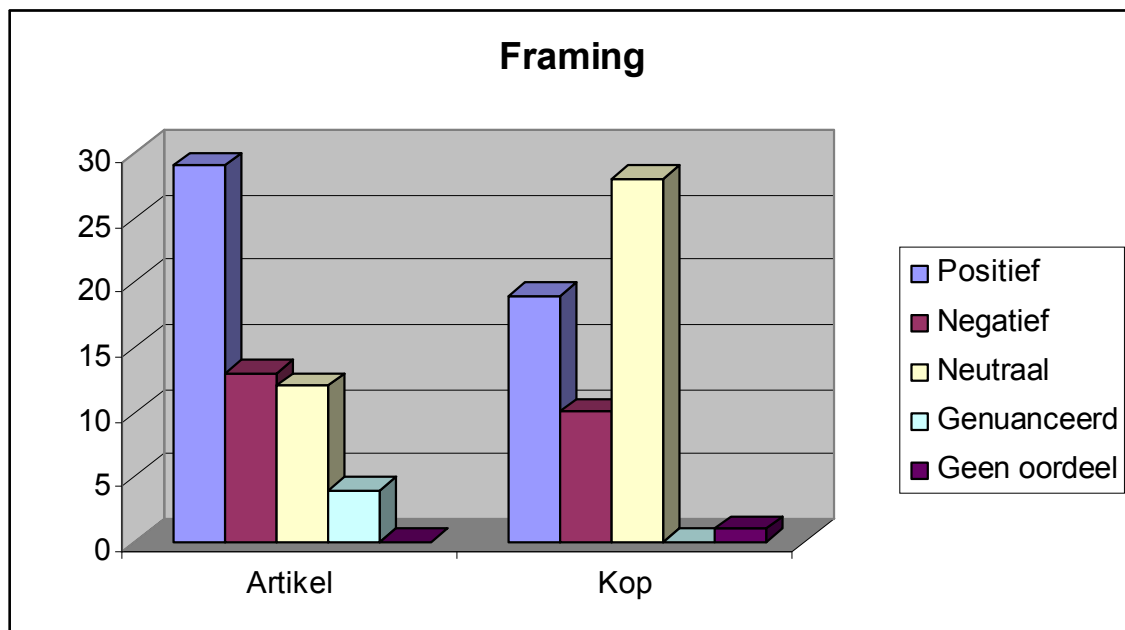
De neutrale typering:

- Aanwezig in 20.5% van de artikelen.
- Veteraan speelt in 56% van de gevallen slechts een bijrol
- Komt meest voor in korte nieuwsberichten
- Dominant in berichtgeving over voormalig-Joegoslavië
- Speelt voornaamste rol in 2005 door vele berichtgeving over diezelfde missie
- Komt veel voor in regionale dagbladen en juist weinig in tijdschriften
- Weinig bronnen, positieve indicatoren zijn overige bronnen en oud-politici
- Belangrijkste thema is reconstructie, gevolgd door veteranenbeleid, verwijten en herdenking

5.9 Framing

Naast de thematiek, de gebruikte bronnen en de verschillende typeringen van de veteraan is tevens onderzoek gedaan naar de framing in een minderheid van de artikelen. Precies 58 artikelen zijn op een kwalitatieve wijze geanalyseerd, waarbij het frame van zowel kop als artikel is beoordeeld. De tekstuele uitwerking van de kwalitatieve analyse is terug te vinden bij de bijlagen. Bij elk artikel wordt vermelding gemaakt van het artikelnummer, de datum van publicatie en de bron. Tevens wordt de kop van het betreffende artikel volledig uitgeschreven.

Aan de hand van de resultaten van deze kwalitatieve analyse, is het veilig om te stellen dat de toonzetting over het algemeen positief of neutraal is. In een minderheid van de artikelen is een negatief frame aanwezig. De bijbehorende grafiek toont aan dat bij de artikelen zelf het positieve

frame overheerst met een aandeel in 29 van de 58 artikelen. De negatieve frames spelen een beknopte rol met een plaats in 13 artikelen. Neutrale en genuanceerde artikelen zijn samen goed voor 16 artikelen. Wat betreft de kop geldt dat bij veel artikelen een neutraal frame van toepassing is; dit heeft er mee te maken dat een kop in veel gevallen te kort is om een positief of negatief frame uit te beelden. Toch is er in veel gevallen wel een positief frame aanwezig; om precies te zijn bij 19 artikelen. Een negatief frame is slechts aanwezig bij 10 koppen. Voor één artikel geldt dat de kop geen oordeel geeft, omdat dit een bijschrift bij een foto betreft waarbij geen kop aanwezig is.

De conclusie luidt dus dat het frame van het artikel meestal positief is. Er is wel duidelijk negatieve berichtgeving aanwezig, maar deze heeft niet de overhand. Bij de koppen is meestal een neutraal frame van toepassing, maar ook hier hebben de positieve frames een belangrijkere rol dan de negatieve. Zowel de positieve als de negatieve frames zijn dominant aanwezig in de artikelen zelf. De gevonden evaluaties, in de vorm van bijvoorbeeld bijvoeglijke naamwoorden, duiden in de regel ook op een positieve evaluatie van de rol van veteranen. In een enkel geval luidde een positieve kop een negatief artikel in, en ook het tegenovergestelde kwam voor. In de regel geldt echter dat deze twee uitersten niet samenvallen binnen hetzelfde bericht.

Bij negatieve artikelen bleek dat er relatief weinig werd gegeneraliseerd, een van de vier elementen die terugkwam in de analyse van framing door Entman (1991). Dit komt ook terug in het gegeven dat daderartikelen vaak op microniveau berichten. In een enkel geval was er sprake van zeer direct taalgebruik met betrekking tot veteranen. Zo werd Paul S. van W. in de Telegraaf tot ‘viervoudig moordenaar’ bestempeld. Deze confronterende stijl was echter allesbehalve representatief voor de algemene tendens.

De resultaten van de kwalitatieve en de kwantitatieve analyse zijn daarmee redelijk eensgezind. Beide onderzoeken bevestigden dat veteranen regelmatig op positieve wijze worden geportretteerd. Het dominante beeld van de veteraan als held en de overhand van de positieve frames duiden er dan ook op dat er vanuit de media volop waardering is voor de rol van veteranen. Ook de neutrale berichtgeving speelde een rol; zowel in de kwantitatieve als in de kwalitatieve analyse komt haar aandeel een fractie boven de twintig procent uit.

Uit de kwalitatieve analyse blijkt bovendien dat wanneer de veteraan als slachtoffer van miskennen of als gezondheidsslachtoffer wordt geportretteerd, het artikel de veteranen vaak een hart onder de riem probeert te steken. Dit gebeurt bijvoorbeeld door aandacht te vragen voor de problemen van de veteranen of door uit te halen naar de overheid die er een – volgens het artikel – gebrekkig veteranenbeleid op nahoudt. In deze zin zijn de media dan ook eerder een vriend dan een vijand voor de veteranen.

6. Conclusie

In het theoretisch kader is een vraag gesteld die zowel de kern als het belang van dit onderzoek weergeeft. Deze hoofdvraag luidt:

Welke beelden van veteranen domineren in de berichtgeving in de verschillende Nederlandse gedrukte media in de jaren 2003 tot en met 2005?

In het historisch kader is duidelijk geworden dat het beeld van veteranen in het verleden weliswaar aan veranderingen onderhevig was, maar dat er altijd een dominant beeld in de media bestond. Eerst was er dat van de veteraan als held, daarna werd de oud-strijder als dader bestempeld en in een recenter verleden kwam er steeds meer aandacht voor de veteraan als slachtoffer. De media wierpen zich op als emancipator en gaven aandacht aan oud-militairen die zich miskend voelden of die fysieke en psychische ongemakken overhielden aan hun uitzending. Dit onderzoek maakt duidelijk dat deze beelden tegenwoordig naast elkaar leven. Zowel het held- als het slachtofferperspectief is vrij dominant aanwezig, maar geen van beide beelden kwam in een meerderheid van de artikelen terug. Dit sluit aan op het gegeven dat diverse thema's een belangrijke rol spelen in de berichtgeving.

De veteraan als held bleek het belangrijkste beeld in de berichtgeving te zijn. Vooral oude veteranen uit de Tweede Wereldoorlog en Nederlands-Indië werden als held afgebeeld. Dit staat vermoedelijk in verband met het gegeven dat deze veteranen nog voor 'ons' vaderland streden, in tegenstelling tot de jonge veteranen die hun werk verrichtten in naam van de internationale gemeenschap. Wanneer het om zowel oude als jonge veteranen ging waren de helden ook talrijk in de berichtgeving. Verder valt op dat het heldenbeeld vaak vergezeld gaat van beeldmateriaal. Dit beeldmateriaal – vaak afbeeldingen van één of een groep veteranen - versterkt de typering van de veteraan als held.

Naast het beeld van de veteraan als held bleek ook het beeld van de veteraan als slachtoffer centraal te staan in de berichtgeving. Dit uitte zich enerzijds via het portret van de veteraan als gezondheidsslachtoffer. Dat de aandacht voor de psychische – en in mindere mate lichamelijke – problemen van veteranen in opkomst kwam in de jaren '80, heeft zo zijn weerslag op de berichtgeving. Het blijkt namelijk bijna uitsluitend de jonge veteraan te zijn die als gezondheidsslachtoffer wordt bestempeld. Oude veteranen werden veel minder in verband gebracht met deze typering. Het beeld van de veteraan als gezondheidsslachtoffer was verder vooral aanwezig in 2004 en 2005.

De veteraan als slachtoffer van miskennen bleek tevens een belangrijk beeld. Deze typering was juist veel terug te vinden in de berichtgeving van 2003. Dit beeld is zeer gelijkmatig verdeeld onder de oude en de jonge veteranen. Een belangrijke bevinding is wel dat de veteraan als bron een positieve indicator is van de typering als slachtoffer van miskennen. Dit sluit aan op het gedachtegoed van Tennekes over cultuur, zoals besproken is in het theoretisch kader. Volgens het idee van de cultuur als objectieve realiteit, gaan de woorden en daden van een persoon een eigen leven leiden, waarbij sociale feiten worden gecreëerd die niet stroken met de intenties van de verzender. Dat is in de berichtgeving duidelijk ook het geval. Zonder dit als intentie te hebben, staan veteranen zelf aan de basis van het beeld dat van hen bestaat. Ook andere bronnen die in de regel opkomen voor veteranen – zoals veteraan gerelateerde instellingen en familie / bekenden van veteranen – zijn indirect verantwoordelijk voor het tot stand komen van het beeld van de veteraan als slachtoffer van miskennen.

De negatieve berichtgeving bleek zowel in de kwalitatieve als de kwantitatieve analyse beperkt. In beide onderzoeken speelde deze een bijrol. De belangrijkste bron van negatieve berichtgeving was duidelijk het schuldigenperspectief. Dit heeft veel te maken met de grote aantallen berichten over voormalig-Joegoslavië. Jaren na de val van Srebrenica leidt deze gebeurtenis nog steeds tot een enorme hoeveelheid berichtgeving. Veel van deze artikelen vrijwaarden de Dutchbatters van blaam, maar een aanzienlijke hoeveelheid berichtgeving was wel kritisch over de rol van de militairen in de enclave. Wanneer de berichtgeving over deze missie buiten beschouwing zou worden gelaten, is het aandeel van het schuldigenperspectief ruimschoots gehalveerd. Dit duidt er op dat door de media relatief weinig aandacht wordt besteed aan nalatig of verwijtbaar gedrag door veteranen, behalve als het om de missie in voormalig-Joegoslavië gaat. Bovendien was er bij een schuldigentypering veel regelmatigiger dan bij andere typering sprake van een bijrol voor veteranen.

Het beeld van de veteraan als dader bleek het minst terug te keren in de berichtgeving. Vooral de jonge veteraan wordt als dader geportretteerd. Dit heeft vermoedelijk veel te maken met het gegeven dat de strafbare gedragingen waren gepleegd door veteranen afkomstig uit recentere missies als Cambodja en Libanon. De focus in deze artikelen ligt meestal op microniveau, wat betekent dat er in weinig gevallen sprake is van generalisatie naar de situatie van veteranen in het algemeen. Ook hier geldt dat de veteraan vaak als bron werd ingezet, maar dit had vooral te maken met het gegeven dat de mening of ervaringen van veteranen wordt gevraagd naar aanleiding van een gepleegd misdrijf. Dat leidt er mede toe dat de veteraan in veel gevallen tevens als gezondheidsslachtoffer wordt getypeerd. Dit geeft aan dat er vanuit de media aandacht wordt besteed aan de factoren achter het gepleegde misdrijf.

De neutrale typering was in zowel de kwalitatieve als de kwantitatieve analyse van toepassing bij ongeveer een op de vijf artikelen. Bij dit type berichtgeving was geen duidelijke stereotypen van de

veteraan te onderscheiden. Hoewel de veteraan in ruim de helft van deze artikelen slechts een bijrol speelde, geeft dit aan dat de berichtgeving dus in een zekere mate ook consolideert en niet altijd de veteraan een bepaalde hoek indrukt.

De resultaten uit de kwalitatieve analyse bieden een dieper inzicht in de framing van de berichtgeving en toont bovendien aan dat de berichtgeving inderdaad overwegend positief is. Er is ook negatieve berichtgeving aanwezig, maar deze vorm van journalistiek heeft niet de overhand. Ook wanneer wordt afgegaan op de koppen van de artikelen, waarbij de neutrale frames de overhand hebben, zijn de positieve koppen talrijker aanwezig dan de negatieve.

Wat wel duidelijk naar voren komt uit de onderzoeksresultaten, is dat de berichtgeving over jonge en oude veteranen significant verschilt. De typering held is aanwezig in de meerderheid van de artikelen die oude veteranen bespreken. Verder is alleen het slachtoffer van miskennis beeld regelmatig aanwezig bij deze groep veteranen. De berichtgeving over jonge veteranen is in feite veel gevarieerder. Op deze groep veteranen zijn meerdere typeringen regelmatig van toepassing. Het held-beeld wordt bij deze veteranen ondergesneeuwd door andere typeringen als die van slachtoffer van miskennis, gezondheidsslachtoffer of schuldige. De laatste typering heeft vooral te maken met de missie in voormalig-Joegoslavië, maar dit verschil toont wel aan dat de veteranen die voor volk en vaderland vchten veel vaker 'vereerd' worden door de media dan de jonge veteranen die uit vredesmissies afkomstig zijn. Dit komt ook duidelijk terug in de resultaten van de thematiek, waaruit blijkt dat de beide groepen veteranen met verschillende thema's in het nieuws komen.

Dit onderzoek toont verder aan dat de veteranen van Dutchbat III nog jaren na de val van Srebrenica, regelmatig kritische en soms zelfs verwijtende berichtgeving over zich heen hebben gekregen. Aan deze groep veteranen wordt buitensporig veel aandacht besteed door de media, wat mogelijk tot een vertekende beeldvorming leidt. Wat betreft de berichtgeving over andere missies of over de veteranenpopulatie in zijn geheel, geldt dat de berichtgeving van de media in een kleine minderheid van de artikelen kritisch is, in de meerderheid juist ondersteunend en positief en in sommige gevallen zelfs lyrisch.

Voor de jaren 2003, 2004 en 2005 is duidelijk gebleken dat van een dominant beeld van de veteranen in de gedrukte media geen sprake meer is. Verschillende beelden duiken regelmatig op. Daarmee is het Veteraneninstituut op de goede weg met haar doelstelling naar een evenwichtige berichtgeving. Zoals Elands (2005) zijn verwachtingen al verwoordde: 'De media zullen ontdekken dat de militair en de veteraan eigenlijk net gewone mensen zijn: soms held, soms dader en soms slachtoffer'. Deze uitspraak wordt met dit onderzoek bevestigd, en wordt bovendien aangevuld met de constatering dat

van deze drie typeringen die van de veteraan als dader verreweg het minst aanwezig is in de berichtgeving.

6.1 Discussie

Dit onderzoek heeft duidelijk gemaakt dat er in de gedrukte media tegenwoordig een veelzijdig beeld van de veteranen bestaat. De berichtgeving richt zich op een breed scala aan aspecten en ervaringen die veteranen vormen tot wie ze zijn. Of de aandacht voor de inzet van veteranen ooit helemaal eerlijk zal worden verdeeld door de media, valt wel sterk te betwijfelen. De enorme aandacht voor de rol van de Dutchbatters in Srebrenica toont aan dat negatieve verhalen inderdaad vaak herhaald kunnen worden, aangezien over deze kleine groep veteranen meer bericht wordt dan over veteranen uit alle andere afzonderlijke vredesmissies bij elkaar. Dat leidt er mede toe dat sommige veteranen ondergesneeuwd raken omdat hun missie – die wel tot een gelukkig einde werd gebracht – in mindere mate als ‘nieuwswaardig’ wordt beschouwd.

In veel gevallen werpen de media zich op als beschermer van de veteranen door aandacht te besteden aan hun gevoelens van miskenning. In verschillende artikelen wordt dan ook ingegaan op de ‘gebrekkige’ veteranencultuur in Nederland. Zoals in het historisch kader al bleek, is het veteranenbeleid en de veteranencultuur later op gang gekomen dan in andere landen. Veteranen voelen zich soms tekort gedaan door de achterstand die Nederland heeft goed te maken. Vermoedelijk op zoek naar aandacht en erkenning doen zij hun beklag bij de media, die wel oren hebben naar een verhaal over een tekortschietende overheid enerzijds en een zich miskend voelende veteraan anderzijds. Zonder dat hier een positief of negatief oordeel aan vastkleeft, is het duidelijk dat dit bijdraagt aan het in stand houden van een karikatuur van de miskende veteraan. Dat is ook meteen een nadeel van de inhoudsanalyse; hoewel de toonzetting positief is in veel van deze miskenning-berichten, kan deze vorm van zelfbeklag op een minder positieve wijze doorwerken in de beeldvorming rond veteranen. Hoe objectief deze artikelen dan ook zijn geanalyseerd, het blijft altijd de vraag wat de subjectiviteit van de ontvanger doet met de inhoud van een artikel.

De resultaten ondersteunen het gedachtegoed dat linkse media veteranen minder vaak als heldhaftig beschouwen. Het held-beeld blijft in politiek links georiënteerde dagbladen als het NRC Handelsblad en Trouw ver achter bij het gemiddelde van de totale berichtgeving. Daarentegen zijn de linkse dagbladen wel sterk vertegenwoordigd als het slachtoffer van gezondheid of schuldigenbeeld wordt weergegeven. Dit komt overeen met het in het theoretisch kader besproken beeld van communicatie als ritueel. Links georiënteerden lezen in eveneens linkse media dat de veteraan niet zozeer een held is, maar eerder een gezondheidsslachtoffer of een schuldige. Door deze media te gebruiken, zien zij dit beeld van de veteraan keer op keer bevestigd en mogelijk zelfs versterkt worden. De meer rechts-

georiënteerde Telegraaf liet zich wat betreft de schuldigentypering juist vrijwel onbetuigd. Diezelfde Telegraaf zoekt vaak de uitersten op, waarbij normaal gesproken de kant van de veteranen wordt gekozen. Enerzijds doet zij dit door vol passie over de heldendaden van veteranen te berichten, anderzijds door ruimschoots aandacht te besteden aan veteranen die zich miskend voelen. Dat de veteraan verder ook vaak als dader wordt bestempeld in de Telegraaf, heeft vermoedelijk te maken met het wat meer op sensatie gerichte karakter van dit medium.

Verder is het de vraag hoe de berichtgeving zal veranderen in de loop van de komende jaren, waarin de oude veteranen door demografische factoren verder uitgedund zullen worden. Zij zijn tenslotte de veteranen die vaak als held worden beschouwd, waar jonge veteranen vooral als slachtoffer worden gezien. Het valt te betwijfelen of het held-beeld over een decennium nog zo dominant in de berichtgeving zal zijn als het nu is. Dan is het de vraag of de jonge veteranen, die hun leven waagden in dienst van de internationale gemeenschap, op net zoveel waardering en erkenning in de media kunnen rekenen als de oude veteranen op dit moment genieten. Op dit moment is de berichtgeving over jonge en oude veteranen erg verschillend en het is dan ook goed mogelijk dat veteranen in de toekomst nog sterker als slachtoffer worden geportretteerd. Dat het heldbeeld wel dominant is in de berichtgeving over beide groepen veteranen, geeft aanleiding tot gematigd optimisme.

Dit onderzoek toont aan dat de Nederlandse media wel degelijk passie tonen voor de Nederlandse veteranen. In het inleidende hoofdstuk werd al duidelijk dat de meerderheid van het Nederlandse volk aangeeft waardering te hebben voor veteranen, maar dat veteranen juist een gebrek aan waardering ervaren vanuit diezelfde samenleving. Na dit onderzoek is duidelijk geworden dat de negatieve geluiden over de berichtgeving tegengesproken worden door onderzoek over diezelfde berichtgeving. Wat bovenstaande tegenstrijdigheden precies veroorzaakt, is een vraag die hopelijk door toekomstig onderzoek kan worden beantwoord. Het lijkt er op dat de waardering vanuit de samenleving en de media niet als afdoende wordt ervaren door een deel van de Nederlandse veteranen. Mogelijk is er nog oud zeer aanwezig wat betreft de vroegere 'tekortkomingen' binnen het veteranenbeleid, de houding van de samenleving of de berichtgeving vanuit de media. Het heden vertelt ons in ieder geval dat zowel de hoeveelheid als de inhoud van de berichtgeving in de gedrukte media weinig aanleiding tot zorgen geeft.

Referenties

Literatuur

- Algra, G. (2006). Tussen Smalhout en Hemelrijk: de beeldvorming van veteranen in de media. *Checkpoint* 7(2), 12-14.
- Algra, G., Elands, M. & Schoeman, J. (2007). The media and the public image of Dutch veterans from World War II to Srebrenica. *Armed Forces & Society* 33(3), 1-18.
- Babbie, E. (2004). *The practice of social research*. Belmont: Wadsworth (10e druk).
- Beveren, E. van (2007). *Held, dader of slachtoffer?* Erasmus Universiteit, Rotterdam.
- Carey J.W. (1989). *Communication as Culture. Essays on Media and Society*. New York: Routledge.
- Elands, M. (2005). Verschuivende beelden. Het imago van Nederlandse veteranen na WOII. *Carré* 6, 16-18.
- Entman, R.M. (1991). Framing U.S. coverage of international news: Contrasts in narratives of the KAL and Iran Air Incidents. *Journal of communication* 41(4), 6-27.
- Entman, R.M. (1993). Framing: Toward clarification of a fractured paradigm. *Journal of Communication* 43(4), 51-58.
- Huls-van Zijl, P.M. & Harreveld, C. (2007). *Evaluatie Nederlandse Veteranendag 29 juni 2007: resultaten van de enquête onder veteranenpashouders*. Doorn: Veteraneninstituut.
- Gerbner, G. & Gross, L. (1976). Living with television: The violence profile. *Journal of Communication* 26, 172-199.
- Klep, C. & Van Gils, R. (2005). *Van Korea tot Kabul*. Den Haag: Nederlands Instituut voor Militaire Historie (3^e druk).
- Patterson, T.E. (1994). *Out of order*. New York: Vintage Books.

Plantinga, J. (2007). Dat mag in de krant. Een onderzoek naar berichtgeving over veteranen rond bevrijdings- en veteranendag. Erasmus Universiteit, Rotterdam.

Scheufele, D.A. (1999). Framing as a theory of media effects. *Journal of communication* 49(1), 103-122.

Schoeman, J. (2001). Veel waardering voor Dutchbat. *Checkpoint* 2(7), 4-6.

Schoeman, J. (2007). Wie de jeugd heeft...: mening over militairen en veteranen toont generatiekloof. *Checkpoint* 8(9), 8-9.

Schoeman, J. (2008). Veteraan verslaat topsporter en manager: militaire achtergrond beïnvloedt meningen blijkt uit onderzoek. *Checkpoint* 9(1), 8-9.

Schok, M. (2007). Terugblik op uitzending. Meer werk maken van waardering. *Carré* 6, 40-44.

Severin, W.J. & Tankard, J.W. (2001). *Communication Theories: Origins, methods and uses in the mass media*. New York: Longman (5e druk).

Tennekes, J. (1990). *De onbekende dimensie: Over cultuur, cultuurverschillen en macht*. Apeldoorn: Garant.

Wester, F., Pleijter, A. & Renckstorf, K. (2006). Hoofdstuk 8: Interpretatieve inhoudsanalyse; Nederlanders en Duitsers in de krant. In: *Inhoudsanalyse: Theorie en Praktijk*. Kluwer, 2006.

Websites

Kenniscentrum GOC, geraadpleegd op 14 mei 2008

<http://www.goc.nl>

Lexis Nexis Academic NL, geraadpleegd op 25 september 2008

<http://www.http://academic.lexisnexis.nl/eur/>

Mijn Woordenboek, geraadpleegd op 14 mei 2008

<http://www.mijnwoordenboek.nl>

Ministerie van Defensie, geraadpleegd op 10 oktober 2008

<http://www.mindef.nl>

National Center for Posttraumatic Stress Disorder, geraadpleegd op 21 april 2008

<http://www.ncptsd.org>

Van Dale, online woordenboek, geraadpleegd op 12 mei 2008

<http://www.vandale.nl>

Verenigde Naties, geraadpleegd op 18 april 2008

<http://www.vn.nl>

Veteraneninstituut, geraadpleegd op 3 april 2008

<http://www.veteraneninstituut.nl>

Woorden-boek, geraadpleegd op 21 mei 2008

<http://www.woorden-boek.nl>

Colleges

Bernadette Kester, 8 februari 2007. College Beeldvorming en Media. Erasmus Universiteit Rotterdam.

Software

SPSS for Windows. Version 15.0

Bijlage I

Vragenlijst Kwantitatieve Analyse

1. Artikelnummer

2. Dag

3. Maand

4. Jaar

5. Bron

1 NRC Handelsblad (Dagblad, L)

2 Volkskrant (Dagblad, L)

3 Telegraaf (Dagblad, L)

4 Trouw (Dagblad, L)

5 Algemeen Dagblad (Dagblad, L)

6 Haagsche Courant (Dagblad, R)

7 Het Parool (Dagblad, L)

8 Vrij Nederland (Tijdschrift)

9 Financieel Dagblad (Dagblad, L)

10 BN / De Stem (Dagblad, R)

11 HP / De Tijd (Tijdschrift)

12 Elsevier (Tijdschrift)

13 Nieuwe Revu (Tijdschrift)

14 Spits (Dagblad, L)

15 Amersfoortse Courant (Dagblad, R)

16 Dagblad van het Noorden (Dagblad, R)

17 De Limburger (Dagblad, R)

18 Helderse Courant (Dagblad, R)

19 Reformatorisch Dagblad (Dagblad, L)

20 Nederlands Dagblad (Dagblad, L)

21 De Posthoorn (Weekblad, R)

22 De Gelderlander (Dagblad, R)

23 Psychologie Magazine (Tijdschrift)

24 Brabants Dagblad (Dagblad, R)

25 De Groene Amsterdammer (Weekblad, L)

	26 Haarlems Dagblad (Dagblad, R)
	27 Metro (Dagblad, L)
	28 GPD (Persbureau)
	29 Friesch Dagblad (Dagblad, R)
	30 ANP (Persbureau)
6. Type bron	1 Landelijk dagblad
	2 Regionaal dagblad
	3 Tijdschrift
	4 Landelijk weekblad
	5 Regionaal weekblad
	6 Persbureau
7. Oorsprong	V Vermelding naam verslaggever
	P Vermelding naam persbureau
	R Algemene vermelding redactie
	O Algemene vermelding redacteur
	G Geen vermelding
8. Verslaggever / persbureau	Naam / Namen van redacteur(en) en / of persbureau(s)
9. Aantal woorden	1 0-250
	2 250-500
	3 500-750
	4 750-1000
	5 1000-1250
	6 >1250
10. Genre	1 Nieuwsbericht
	2 Reportage/achtergrond zonder interview
	3 Reportage/achtergrond met interview
	4 Ingezonden brief
	5 Opiniestuk
	6 Column
	7 Hoofdredactioneel commentaar
	8 Bijschrift bij foto

	9 Tekening / (Spot)prent
11. Missie	1 Tweede Wereldoorlog 2 Nederlands-Indië 3 Nieuw Guinea 4 Korea 5 Libanon 6 Joegoslavië 7 Irak 8 Cambodja 9 Cyprus 10 Afghanistan 11 Rwanda 12 Meerdere missie 13 Geen specifieke missie
12. Soort veteraan	1 oud 2 jong 3 onbekend 4 beiden
13. Aanwezigheid thema gezondheid	0 niet aanwezig 1 wel aanwezig
14. Aanwezigheid thema herdenking	0 niet aanwezig 1 wel aanwezig
15. Aanwezigheid thema misdrijf	0 niet aanwezig 1 wel aanwezig
16. Aanwezigheid thema verwijten	0 niet aanwezig 1 wel aanwezig
17. Aanwezigheid thema miskenning	0 niet aanwezig 1 wel aanwezig
18. Aanwezigheid thema erkenning/waardering	0 niet aanwezig

	1 wel aanwezig
19. Aanwezigheid thema veteranenbeleid	0 niet aanwezig 1 wel aanwezig
20. Aanwezigheid thema reconstructie	0 niet aanwezig 1 wel aanwezig
21. Focus	1 macroniveau 2 mesoniveau 3 microniveau 4 meerdere niveaus 5 komt niet naar voren
22. Aantal bronnen	
23. Bron veteraan	0 niet aanwezig 1 wel aanwezig
24. Bron veteraan gerelateerde instelling	0 niet aanwezig 1 wel aanwezig
25. Aanwezigheid bron deskundigen	0 niet aanwezig 1 wel aanwezig
26. Bron burger	0 niet aanwezig 1 wel aanwezig
27. Bron Ministerie van Defensie	0 niet aanwezig 1 wel aanwezig
28. Bron ov. ministeries of overheidsinstellingen	0 niet aanwezig 1 wel aanwezig
29. Bron kamerlid / kamerleden	0 niet aanwezig 1 wel aanwezig

30. Bron oud-politicus	0 niet aanwezig 1 wel aanwezig
31 Bron vakbond	0 niet aanwezig 1 wel aanwezig
32 Bron familie / bekenden van veteranen	0 niet aanwezig 1 wel aanwezig
33 Overige bronnen	0 niet aanwezig 1 wel aanwezig
34. Nationaliteit veteranen	1 Nederlands 2 Buitenlands 3 Beiden 4 Onbekend
35. Aantal afbeeldingen	
36. Totale oppervlakte beeldmateriaal	1 <25 cm ² 2 25-100 cm ² 3 101-225 cm ² 4 >225 cm ²
37. Portretafbeelding	0 Nee 1 Ja
38. Duoafbeelding	0 Nee 1 Ja
39. Groepsafbeelding	0 Nee 1 Ja
40. Monumentenafbeelding	0 Nee 1 Ja
41. Oorlog- of conflictafbeelding	0 Nee

	1 Ja
42. Thuisbeelden afbeelding	0 Nee 1 Ja
43. Overige afbeelding	0 Nee 1 Ja
44. Held (Stereotypering)	0 Nee 1 Ja
45. Dader (Stereotypering)	0 Nee 1 Ja
46. Schuldige (Stereotypering)	0 Nee 1 Ja
47. Gezondheidsslachtoffer (Stereotypering)	0 Nee 1 Ja
48. Slachtoffer van miskenning (Stereotypering)	0 Nee 1 Ja
49. Neutraal (Stereotypering)	0 Nee 1 Ja
50. Rol veteraan / veteranen	1 Hoofdrol 2 Bijrol

Bijlage II Tabellen en Grafieken

Tabel 1: Artikelen per bron

Bron	Type bron	Artikelen	Aandeel (%)
Telegraaf	Landelijk dagblad	126	23.1
Trouw	Landelijk dagblad	74	13.6
Haagsche Courant	Regionaal dagblad	58	10.6
NRC Handelsblad	Landelijk dagblad	58	10.6
Volkscrant	Landelijk dagblad	52	9.5
Algemeen Dagblad	Landelijk dagblad	52	9.5
Het Parool	Landelijk dagblad	21	3.8
Helderse Courant	Regionaal dagblad	12	2.2
HP / De Tijd	Tijdschrift	11	2.0
Elsevier	Tijdschrift	8	1.5
Spits	Landelijk dagblad	7	1.3
Amersfoortse Courant	Regionaal dagblad	7	1.3
Reformatorisch Dagblad	Landelijk dagblad	7	1.3
De Gelderlander	Regionaal dagblad	7	1.3
Dagblad v/h Noorden	Regionaal dagblad	6	1.1
Vrij Nederland	Tijdschrift	5	0.9
Groene Amsterdammer	Landelijk weekblad	5	0.9
Nederlands Dagblad	Landelijk dagblad	4	0.7
De Posthoorn	Regionaal weekblad	4	0.7
Financieel Dagblad	Landelijk dagblad	3	0.5
Haarlems Dagblad	Regionaal dagblad	3	0.5
BN / De Stem	Regionaal dagblad	3	0.5
Nieuwe Revu	Tijdschrift	3	0.5
GPD	Persbureau	3	0.5
ANP	Persbureau	2	0.4
Metro	Landelijk dagblad	1	0.2
Friesch Dagblad	Regionaal dagblad	1	0.2
De Limburger	Regionaal dagblad	1	0.2
Brabants Dagblad	Regionaal dagblad	1	0.2
Psychologie Magazine	Tijdschrift	1	0.2

Totaal	-	546	100
--------	---	-----	-----

Tabel 2: Oorsprong artikelen

Oorsprong	Artikelen	Aandeel (%)
Naam verslaggever(s)	285	52.2
Redactie-vermelding	29	5.3
Redacteur-vermelding	75	13.7
Naam persbureau(s)	48	8.8
Geen vermelding	109	20.0
Totaal	546	100

Tabel 3: Verdeling artikelen per maand

Maand	2003	2004	2005	Totaal
Januari	26	9	0	35
Februari	5	4	4	13
Maart	5	9	17	31
April	7	11	17	35
Mei	11	24	20	55
Juni	20	11	62	93
Juli	10	27	77	114
Augustus	15	5	16	36
September	11	15	4	30
Oktober	11	14	4	29
November	12	13	6	31
December	2	35	7	44
Totaal	135	177	234	546

Tabel 4: Typeringen per jaar

Typering	2003	2004	2005	Totaal
Held	48	73	71	192
Dader	7	18	5	30
Schuldige	7	15	48	70
Sl. Gezondheid	13	40	48	101
Sl. Miskenning	44	29	49	122
Neutraal	29	27	56	112
Totaal	148	202	277	627

Tabel 5: Typeringen per thema

Typering	Gezheid	Herd	Misdrijf	Verwijt	Misk	Erk/W	V.beleid	Recons
Held	3	61	0	0	10	39	44	31
Dader	13	0	24	1	0	0	5	0
Schuldige	1	3	0	53	0	1	0	12
Sl. Gez.	66	3	14	1	9	3	32	9
Sl. Misk.	18	13	2	2	62	16	24	5
Neutraal	1	21	0	13	0	7	16	30

Tabel 6: Typeringen per genre artikel

Typering	Nieuws	AzI	Aml	I. brief	Opinie	Column	Hr Com	Bijs foto
Held	56	65	40	2	6	5	2	16
Dader	17	7	5	0	1	0	0	0
Schuldige	31	18	14	0	3	2	2	0
Sl. Gez.	39	20	35	1	5	1	0	0
Sl. Misk.	43	31	29	7	7	4	1	0
Neutraal	62	27	8	2	7	3	2	0

De typering neutraal is van toepassing op het enige artikel dat tot de categorie tekening / spotprent behoort.

Tabel 7: Typeringen per lengte artikel

Typering	0-250	250-500	500-750	750-1000	1000-1250	> 1250
Held	54	56	42	18	5	17
Dader	10	6	7	3	0	4
Schuldige	6	28	15	8	4	9
Sl. Gez.	17	34	23	14	1	12
Sl. Misk.	21	39	30	17	2	13
Neutraal	33	45	15	14	2	3

Tabel 8: Typeringen per type bron

Typering	LandDag	RegDab	Tijdschrift	LandWeek	Regweek	Persbureau
Held	138	36	12	2	2	2
Dader	27	2	1	0	0	0
Schuldige	51	9	6	1	1	2
Sl. Gez.	78	18	4	0	0	1

Sl. Misk.	97	18	6	0	0	1
Neutraal	81	25	3	2	1	0

Tabel 9: Typeringen per focus

Typering	Microniveau	Mesoniveau	Macroniveau	Meerdere niveaus	Onbekend
Held	42	92	46	12	0
Dader	19	2	4	5	0
Schuldige	18	35	1	16	0
Sl. Gez.	32	29	25	15	0
Sl. Misk.	31	44	28	19	0
Neutraal	9	75	13	14	1

Tabel 10: Typeringen per aantal afbeeldingen

Typering	0	1	2	3	4	> 4
Held	133	47	7	3	1	1
Dader	27	3	0	0	0	0
Schuldige	63	4	2	0	0	1
Sl. Gez	91	7	1	1	1	0
Sl. Misk.	98	20	2	1	1	0
Neutraal	104	7	0	0	0	1

Tabel 11: Typeringen per rol veteranen

Typering	Hoofdrol	Bijrol
Held	178	14
Dader	30	0
Schuldige	56	14
Sl. Gezondheid	95	6
Sl. Miskening	118	4
Neutraal	49	63

Tabel 12: Artikelen per oorlog / missie

Oorlog / Missie	Artikelen	Aandeel (%)
Geen specifieke missie	193	35.3
Voormalig-Joegoslavië	158	28.9
Tweede Wereldoorlog	69	12.6

Meerdere missies	38	7.0
Nederlands-Indië	37	6.8
Irak	26	4.8
Libanon	18	3.3
Cambodja	5	0.9
Afghanistan	1	0.2
Rwanda	1	0.2
Totaal	546	100

Tabel 13: Artikelen per type veteraan

Type veteraan	Artikelen	Aandeel (%)
Jonge veteranen	232	42.5
Beiden	162	29.7
Oude veteranen	124	22.7
Onbekend	28	5.1
Totaal	546	100

Tabel 14: Typeringen met veteraan als bron

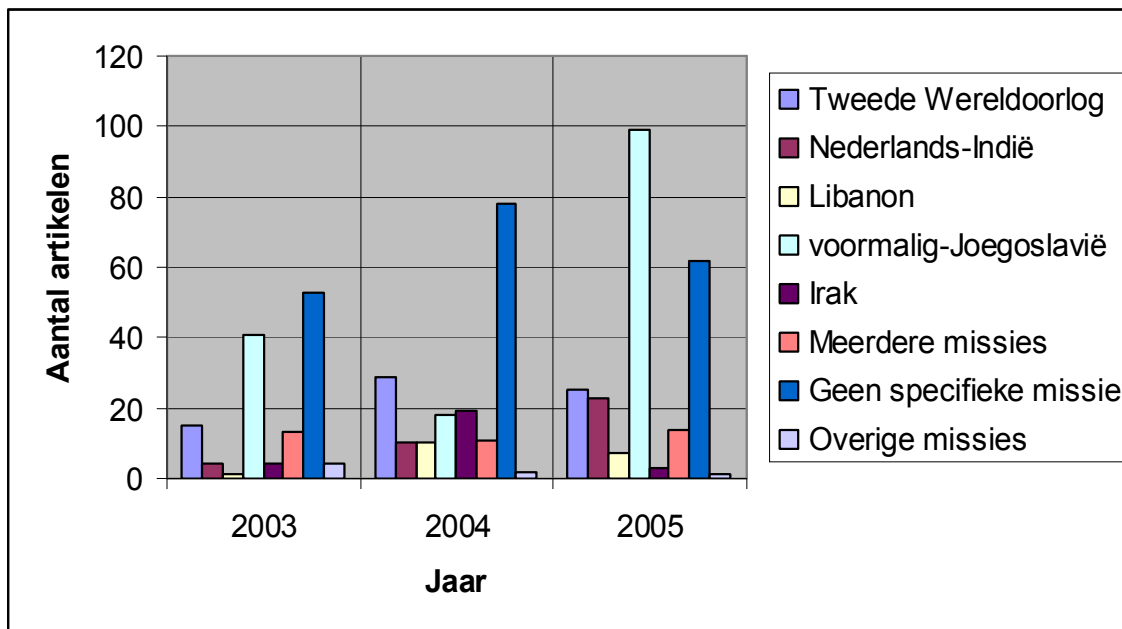
Typering	Veteraan als bron	Veteraan niet als bron
Held	63	129
Dader	13	17
Schuldige	23	47
Sl. Gezondheid	38	63
Sl. Miskenning	50	72
Neutraal	13	99
Totaal	157	389

Tabel 15: De veteraan als bron per missie

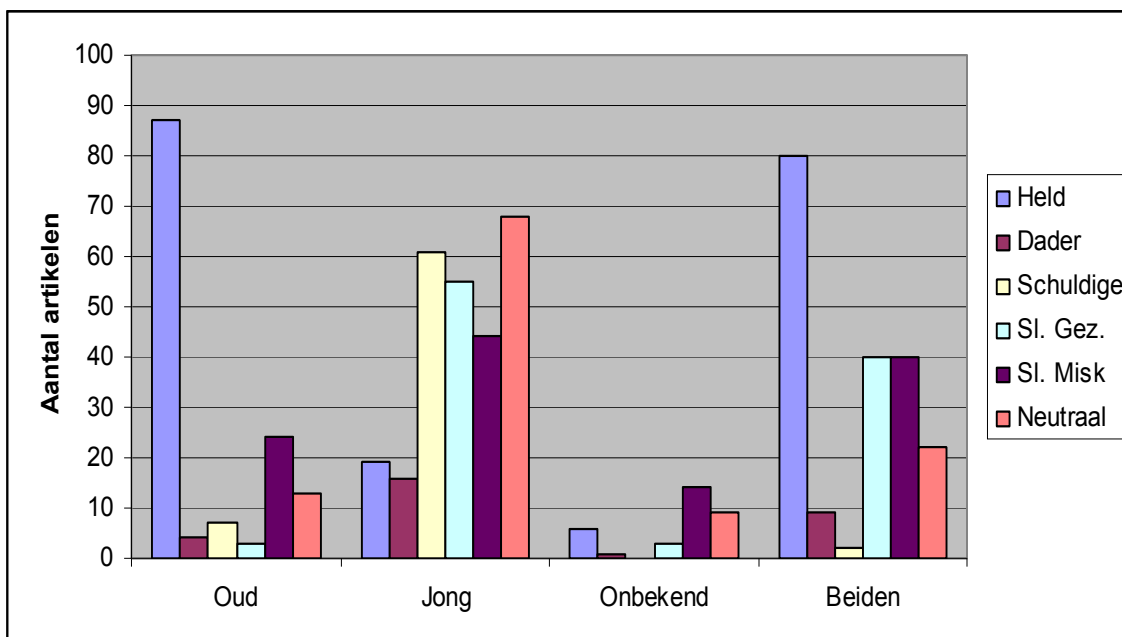
Missie	Aantal artikelen	Met bron veteraan	Aandeel (%)
Cambodja	5	4	80.0
Libanon	18	10	55.6
Irak	26	13	50.0
Meerdere missies	38	12	31.6
Tweede Wereldoorlog	69	19	27.5
Geen specifieke missie	193	50	25.9

Voormalig-Joegoslavië	158	40	25.3
Nederlands-Indië	37	9	24.3
Afghanistan	1	0	0.0
Rwanda	1	0	0.0

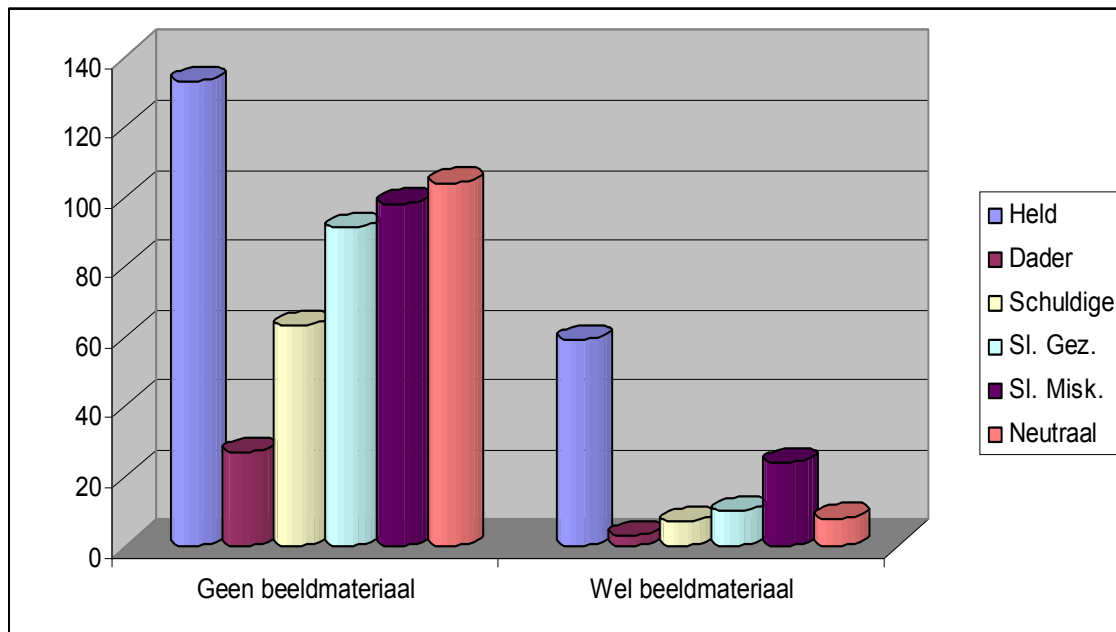
Grafiek 1: Berichtgeving per missie per jaar

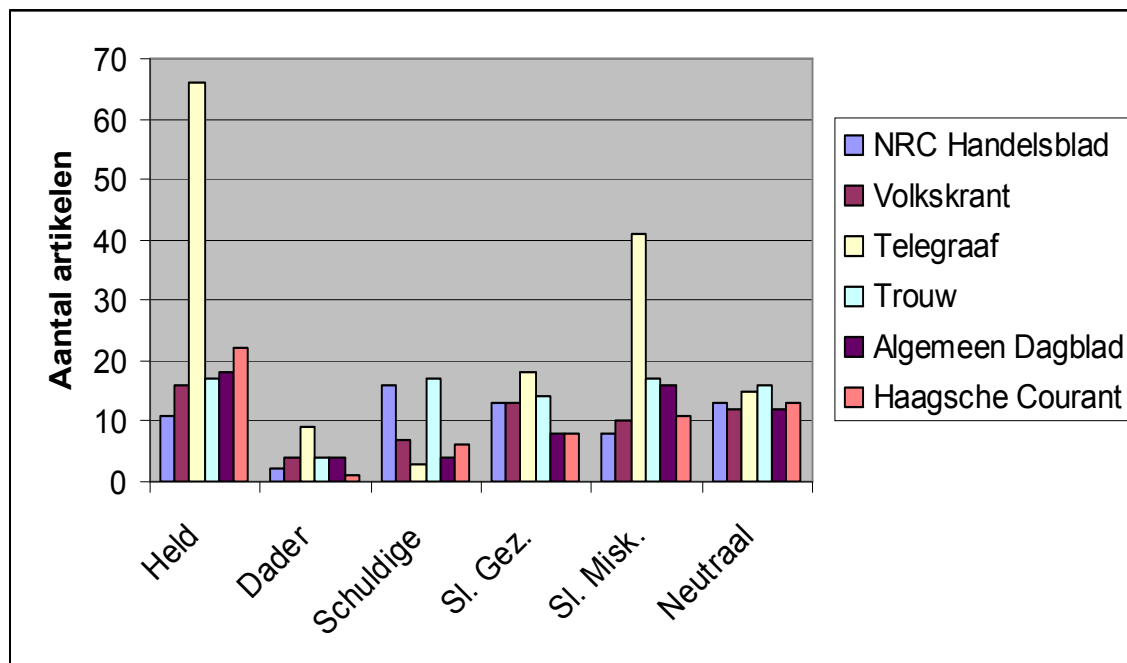
Grafiek 2: Typering per groep veteranen

Grafiek 3: Typeringen per aanwezigheid beeldmateriaal

Grafiek 4: Typeringen per medium*

* Alleen de media die een centrale rol spelen in het onderzoek (> 50 artikelen), zijn meegenomen in bovenstaande figuur.

Bijlage III

Resultaten Kwalitatieve Analyse

Artikel 5 – Telegraaf, 21 januari 2003

‘Nieuwe insignes veteranen’

A1: De kern van het artikel: ‘Defensie begint vanaf vandaag met de verspreiding van de nieuwe draaginsignes voor veteranen’ Bij het artikel hoort ook een foto waarop Van der Knaap een insigne opspeldt bij een tevreden ogende veteraan. Kortom: het frame van het artikel is positief.

A2: De kop is kort en bondig. ‘Nieuwe insignes veteranen’. Een positieve associatie met veteranen; zij krijgen een ‘insigne’ voor hun nuttige werk.

B1: Het onderwerp is dat veteranen een nieuw draaginsigne krijgen voor hun militaire verleden. Deze verspreiding begint vandaag. De veteraan wordt dus beloond voor zijn daden en is een held.

B2: De oorzaak is dat het Ministerie van Defensie zorg wil dragen voor de erkenning van veteranen.

B3: De gevolgen zijn positief. Veteranen hebben zich verdienstelijk gemaakt ‘in den vreemde’ en krijgen daarvoor een stuk erkenning vanuit de overheid.

B4: Het oordeel over veteranen is positief: ‘dapperheidsonderscheiding’, ‘primeur’, ‘uiting van de maatschappelijke erkenning’ en ‘blijk van waardering’.

Artikel 15 – Haagsche Courant, 27 januari 2003

‘De politiek faalde bij Srebrenica’

A1: Het artikel biedt een samenvatting van de resultaten van het rapport ‘Missie zonder Vrede’. Er zijn enkele negatieve oordelen over de leiding van Dutchbat. ‘Dutchbatters zelf hebben hun taak naar eer en geweten en met compassie uitgevoerd, vindt de commissie.’ De toon naar de Dutchbat leiding is dus negatief, maar voor de ‘gewone’ Dutchbatter licht positief. Conclusie: genuanceerd.

A2: De kop geeft een deel van de uitkomsten van het rapport ‘Missie zonder vrede’ bloot: ‘De politiek faalde bij Srebrenica’. Deze kop zegt dus per definitie niets over veteranen en is neutraal.

B1: Het onderwerp is het uitkomen van het rapport van de parlementaire enquêtecommissie. Het artikel geeft een samenvatting van de bevindingen van dit rapport. De typering is neutraal.

B2: De achterliggende factor is de val van Srebrenica. Nederland kampt daardoor duidelijk met een ‘trauma’, waarbij wordt gezocht naar de factoren die dit drama mogelijk maakten.

B3: Gevolg is dat er verschillende onderzoeken aan de val van Srebrenica zijn gewijd, waar dit er een van is. Dit onderzoek vrijwaart de ‘gewone’ Dutchbatters van enige blaam.

B4: Er zijn kritische evaluaties voor de leiding van Dutchbat: ‘nagelaten’, ‘onprofessioneel en verwijtbaar’. Voor Dutchbat is minder aandacht, maar geldt wel een positieve evaluatie.

Artikel 25 – Algemeen Dagblad, 1 februari 2003

‘Stress nu vast onderdeel van militair bedrijf’

A1: Het artikel gaat in op de psychische problemen die veteranen ondervinden. De veteraan wordt in dit artikel duidelijk als slachtoffer neergezet. Het artikel is neutraal.

A2: De kop luidt: ‘Stress nu vast onderdeel van militair bedrijf’. Een waarde oordeel is niet aanwezig en het frame is duidelijk neutraal.

B1: Het thema is de vele veteranen die psychische problemen ondervinden na een uitzending. De veteraan wordt neergezet als slachtoffer. Zijdelings gaat het artikel ook in op het ‘verguisde’ bataljon van Srebrenica.

B2: De achterliggende factor is het feit dat ongeveer 1 op de 5 veteranen psychische problemen ondervinden. Dit erkennen kost moeite, omdat het haaks staat op de militaire cultuur.

B3: Gevolg is dat veel veteranen moeite hebben om voor deze problemen uit te komen, of het niet eens voor zichzelf willen erkennen.

B4: De veteraan is een slachtoffer: ‘de diepe frustratie van de blauwhelmen’, ‘een gekwetst bataljon’, ‘verguisd’, ‘tragische taferelen’, ‘breekpunt’. De toon is neutraal.

Artikel 35 – Algemeen Dagblad, 1 april 2003

‘Doden van Srebrenica rusten op ereveld’

A1: In dit artikel is de rol van veteranen vrij klein. Het bericht richt zich op de herbegraving van de slachtoffers van de genocide in Srebrenica. Er is sprake van een neutraal frame.

A2: ‘Doden van Srebrenica rusten op ereveld’. Deze kop zegt niets over veteranen en is dus neutraal.

B1: Het onderwerp is de herbegraving van de slachtoffers van Srebrenica. Veteranen komen op een neutrale manier naar voren.

B2: De achterliggende factor is de genocide die in juli 1995 plaatsvond in Srebrenica. De VN voelt zich machteloos en schuldig dat zij dit drama niet heeft kunnen voorkomen.

B3: Het gevolg is dat de Dutchbatters in verband worden gebracht met de val van Srebrenica. Het artikel bericht echter niet op een verwijtende manier.

B4: Er is sprake van een neutrale evaluatie, er is geen plaats voor het aanprijzen of afkeuren van het optreden van de Nederlandse soldaten. De rol van de militairen wordt in dit artikel niet aan de tand gevoeld. Oordeel: neutraal

Artikel 45 – Financieel Dagblad, 6 mei 2003

Geen kop

A1: Het artikel is een bijschrift bij een foto. Op de foto is het Bevrijdingsmonument in Wageningen te zien. Bij het monument staan twee (oud)militairen met onderscheidingen. De foto straalt uit dat de veteraan een held is. Het frame is positief.

A2: Dit artikel heeft geen kop, en daarom geldt hier: geen oordeel.

B1: Het thema is de herdenking van de capitulatie van de Duitsers in 1945. De veteraan wordt als held afgebeeld in zowel tekst als foto.

B2: De achtergrond is het feit dat Nederlandse militairen een belangrijke rol hebben gespeeld bij de bevrijding van Nederland in 1945.

B3: De huidige situatie is positief: de veteraan heeft ons land bevrijd en wordt daarom als held beschouwd en afgebeeld.

B4: Het bijschrift – hoe kort ook – bevat enkele woorden die heldhaftigheid suggereren: ‘capitulatie’, ‘Nationaal Bevrijdingsmonument’, ‘krans gelegd’, ‘traditionele defilé’. Dit zijn positieve associaties.

Artikel 55 – Trouw, 24 mei 2003

‘Het lot van de soldaten en de aanvaardbaarheid van oorlog’

A1: De toon ten opzichte van veteranen is positief. Het artikel bericht over (oud)militairen die onterecht worden meegesleurd in de kritiek op een ‘onsuccesvolle’ missie.

A2: De kop brengt over dat soldaten eigenlijk weinig te zeggen hebben over hun toekomst. De kop bevat geen morele evaluatie en is daarom neutraal.

B1: Het thema is het gegeven dat militairen tijdens hun uitzending vechten en offers brengen, maar dat ze afhankelijk zijn van het verloop van een missie. In die zin worden zij als slachtoffer getypeerd.

B2: Oorzaak is het feit dat sommige missies ‘mislukt’ zijn, en er vervolgens niet genoeg onderscheid wordt gemaakt tussen individuele militairen en het verloop van een missie.

B3: Gevolg is dat oud-militairen nogal eens slachtoffer van miskenning worden. Cijfers van het Vi tonen volgens het artikel wel aan dat niet iedereen zo gemakzuchtig denkt, dus dat biedt soelaas.

B4: Er zijn verschillende termen die worden gebruikt in verband met (oud-)militairen: ‘alle inspanningen’, ‘reputatie van de veteranen aantastte’, ‘waardering die de militairen oogsten’, ‘mee worden gezogen in de stroom van kritiek’. De evaluatie van veteranen is positief.

Artikel 65 – NRC Handelsblad, 18 juni 2003

‘Kamp ‘trots’ op Dutchbat’

A1: De Dutchbatters worden omschreven als slachtoffer van miskenning. Na oneindig veel kritiek wordt deze groep veteranen nu door de politiek weer in de armen gesloten. Het frame is positief.

A2: De kop is positief: een kopstuk uit de Nederlandse politiek geeft aan 'trots' te zijn op Dutchbat.

B1: Het thema is de rehabilitatie van Dutchbat. De veteraan wordt gezien als slachtoffer van miskenning, het bataljon is verguisd.

B2: Oorzaak is de vele kritiek, vanuit zowel media als politiek, die de Dutchbatters de afgelopen jaren te verduren hebben gekregen.

B3: Gevolg is dat Dutchbat een verguisd bataljon is, dat nu weer een stukje eerherstel ontvangt.

B4: Verschillende uitdrukkingen geven vorm aan het beeld van veteranen: 'algehele rehabilitatie', 'speciaal waarderende woorden'. De toonzetting is positief.

Artikel 75 – Elsevier, 28 juni 2003

'De hoogste prijs'

A1: Het thema van dit artikel is de sneuvelbereidheid van militairen, en tevens wat wenselijk is. De toonzetting is positief; militairen zijn over het algemeen bereid om 'de hoogste prijs' te betalen.

A2: 'De hoogste prijs'. De hoogste prijs betekent vaak: het leven verliezen. Militairen die het leven verliezen, 'de hoogste prijs' betalen. De kop kent een positieve toon.

B1: Het onderwerp is de mate waarin het sneuvelen van militairen verantwoord en gewenst is. Het gaat zowel om de publieke opinie als de sneuvelbereidheid van militairen zelf. (Oud-)militairen komen duidelijk als held naar voren. Directe aanleiding is de missie in Irak, maar er wordt gegeneraliseerd naar Nederlandse militairen en veteranen in hun totaliteit.

B2: Directe aanleiding is de missie in Irak. Indirecte aanleiding is de verschuiving van de oorlogssoldaat naar de vredesmissie soldaat.

B3: Gevolg is dat het maatschappelijk draagvlak voor sneuvelende militairen afneemt. De Nederlandse politiek heeft het lastig om deelname aan gevaarlijke missies te 'verkopen' aan het volk.

B4: Veteranen en militairen worden duidelijk positief omschreven: 'De hoogste prijs', 'sneuvelen', 'risico's', 'leven te riskeren', 'militairen hun leven willen geven'.

Artikel 85 – Telegraaf, 8 augustus 2003

'Commando's razend over 'roof' baret'

A1: Er wordt een nieuwe baret ingevoerd voor alle legionairs. Deze baret is echter donkergroen, wat naar de zin van de commando's teveel lijkt op hun al groene baret. Zij voelen zich gekrenkt. De landmachtleiding legt haar motieven voor dit besluit uit. Het artikel is genuanceerd.

A2: De kop geeft weer dat de commando's iets wordt afgenomen. Dit is een 'roof'. Het frame ten opzichte van veteranen is positief, de kop neemt het voor hen op.

B1: De veteraan wordt duidelijk als slachtoffer van miskennen neergezet. 'We vatten het op als een grove krenking van alle commandoveteranen'. Het gaat hier specifiek om de commando's: 'Groen is groen, en dat is nou eenmaal onze kleur'.

B2: De achterliggende factor is het feit dat commando's hun 'speciale' baret dreigen te verliezen, en daarmee een deel van hun aanzien.

B3: Gevolg is dat veel (oud)commando's protesteren en zich miskend voelen.

B4: De veteraan wordt als slachtoffer neergezet: 'grove krenking van alle commandoveteranen', 'belediging', 'biedt absoluut geen troost'. De evaluatie is positief.

Artikel 95 – Algemeen Dagblad, 19 augustus 2003

'Commando: Die groene baret is van ons'

A1: De toonzetting ten opzichte van veteranen - of beter gezegd oud-commando's – is positief. Zij hebben een ereteken verdiend en zijn commando voor het leven. Zij zijn kortom helden

A2: De kop luidt: 'Commando: Die groene baret is van ons'. De kop suggereert dat de commando's deze baret verdiend hebben. De toonzetting is kortom positief.

B1: De veteraan komt naar voren als held. In het artikel wordt duidelijk dat commando's bijzondere veteranen zijn. 'Alleen de allerbeste kunnen het worden: mensen met pit, inzicht, vechtlust'.

B2: De achtergrond waar dit zich tegen afspeelt is het voornemen van Defensie om een nieuwe, groene baret in te voeren.

B3: Daardoor voelen de oud-commando's zich gekrenkt, en zij hebben dan ook een rechtszaak aangespannen.

B4: De evaluatie van veteranen is positief: 'ereteken', 'rechttop en met fiere blik', 'makers', 'oneindig veel eer' en 'je bent commando, die geven niet op'.

Artikel 105 – Volkskrant, 13 september 2003

'Oud-militair Bronbeek steekt medebewoner neer'

A1: De toonzetting ten opzichte van oud-militairen is negatief. Een oud-militair die is gehuisvest in het tehuis voor oud-militairen in Bronbeek heeft een medebewoner neergestoken.

A2: De kop geeft precies weer waar het (korte) artikel over gaat. Wederom is de associatie negatief.

B1: De veteraan wordt als dader neergezet. Er wordt melding gemaakt van een oud-militair die een misdrijf heeft gepleegd.

B2: Oorzaak is het misdrijf: het neersteken van een medebewoner.

B3: Gevolg is dat de dader is aangehouden en door een psychiater wordt onderzocht. Het slachtoffer ligt in het ziekenhuis.

B4: De evaluatie is negatief: 'steekt medebewoner neer', 'heeft vrijdagmorgen een 87-jarige medebewoner neergestoken', 'de hoogbejaarde dader is aangehouden'.

Artikel 115 – BN / De Stem, 27 september 2003

'Laatste der mohikanen op reünie KMA'

A1: Het frame is positief. Verschillende veteranen komen aan het woord. Naast het feit dat ze veel mooie verhalen te bieden hebben, komen ze ook kwiek en levenslustig over.

A2: De kop 'Laatste der mohikanen op reünie KMA' is neutraal van aard. Er kleeft immers geen oordeel aan vast. Het suggereert enkel dat het om de laatsten van een bepaalde 'soort' gaat.

B1: Het thema is de reünie van de Koninklijke Militaire Academie. De veteraan komt naar voren als held. Verschillende veteranen komen aan het woord met sterke verhalen en mooie anekdotes.

B2: Dit artikel biedt een verslag van de reünie van de KMA in Breda.

B3: Gevolg is dat er veel veteranen aan het woord komen die terugblikken op hun militaire carrière.

B4: De toon is positief: 'eens een generaal, altijd een generaal', 'de mannen van toen'.

Artikel 125 – Volkskrant, 24 oktober 2003

'Vrouwenstrijd'

A1: De toon is positief. Het gaat om vrouwen die militair actief zijn geweest, ze hebben zich verdienstelijk gemaakt en daar waar kon geholpen in de strijd.

A2: De kop 'Vrouwenstrijd' zegt niets over veteranen in welke zin dan ook, en is dus neutraal.

B1: Het thema is de rol van vrouwen in het strijdperk. De vrouw is een klein beetje een held, maar vooral een slachtoffer van miskenning.

B2: Oorzaak is het gegeven dat vrouwen niet worden erkend na afloop van een oorlog. Ze krijgen geen medailles en moeten hun mannen/kinderen opvangen. Ze zijn nu eenmaal een vreemde eend in de bijt.

B3: Als gevolg daarvan voelen vrouwelijke veteranen zich miskend.

B4: De toon is positief: 'persoonlijke dapperheid', 'moreel konden opkrikken', 'vrouwelijke strijder'.

Artikel 135 – Reformatorisch Dagblad, 26 november 2003

‘Zorgen over zelfdoding militairen’

A1: De toonzetting is neutraal. Er wordt melding gemaakt van de relatief hoge aantallen zelfmoorden bij (oud)militairen. Er wordt geen oordeel geveld.

A2: De titel geeft hooguit prijs dat militairen met enige regelmaat zelfmoord plegen en dat daar zorgen over zijn. Wederom geen oordeel en dus een neutrale toon.

B1: Het thema is het hoge aantal zelfdodingen onder (oud-)militairen. Er wordt nader ingegaan op het thema psychische problemen. De (oud)militair is hier duidelijk een gezondheidsslachtoffer.

B2: Oorzaak is het gegeven dat men niet weet waar de meeste veteranen zijn. Tevens wordt er te weinig aandacht besteed aan de psychische problemen van veteranen en de ervaringen die militairen opdoen tijdens hun uitzending.

B3: Gevolg is een relatief hoog aantal zelfdodingen onder zowel veteranen als militairen in actieve dienst.

B4: De toon is neutraal, maar de nadruk ligt op de psychische problemen: ‘...tot de ultieme stap drijft’, ‘vijf procent in een ernstige crisis raakt’.

Artikel 145 – Volkskrant, 5 januari 2004

‘Zo’n sergeant heeft zijn sporen wel verdiend’

A1: Het artikel is genuanceerd. Er wordt bericht over de dood van een Irakees door toedoen van een Nederlandse marinier, maar tevens wordt deze man in bescherming genomen.

A2: De toon van de kop is duidelijk positief. Zijn sporen wel verdiend: die sergeant heeft duidelijk al een hoop gepresteerd en verdient daarvoor erkenning.

B1: Het thema is het vermeende overlijden van een Irakees door schoten van een Nederlandse marinier. Deze veteraan is duidelijk een schuldige, misschien niet zozeer aan moord, maar wel aan het overtreden van geweldsinstructies.

B2: Oorzaak is het gegeven dat de marinier een Irakees dodelijk in de rug heeft geschoten.

B3: Gevolg – en volgens dit artikel ook probleem – is dat het Openbaar Ministerie de sergeant al tot schuldige betitelt voordat er een uitspraak is gedaan.

B4: De (oud)marinier is naast schuldige, ook een beetje een slachtoffer van miskenning: ‘Straks weet die hele eenheid in Irak niet meer waar ze aan toe is’.

Artikel 155 – Haagsche Courant, 13 februari 2004

‘VN-generaal nog steeds achtervolgd door Srebrenica’

A1: De veteraan is in dit artikel slechts bijzaak. Er wordt maar een kleine vermelding gemaakt van de Dutchbatters. Daar spreekt echter geen oordeel uit en de toon van het artikel is dan ook neutraal.

A2: De kop kent geen oordeel, maar enkel een constatering. Het frame is dus neutraal.

B1: Het artikel bericht over een getuigenis van Morillon, de toenmalige VN-commandant. De Dutchbatters krijgen geen typering, en dus is er sprake van een neutrale beoordeling.

B2: De oorzaak is – volgens Morillon – deels het bewind van de moslims en de moslimmisdaden.

B3: Deels als gevolg daarvan namen de Bosnische Serviërs de veilige enclave Srebrenica over.

B4: Het artikel bericht slechts in een zin over Dutchbat, en deze kent geen evaluatie.

Artikel 165 – Algemeen Dagblad, 30 maart 2004

‘Veteranen mogen rouwstoet niet nakijken’

A1: Het frame van het artikel is positief. De veteraan wordt neergezet als een taaie, verweerde en met medailles behangen persoon.

A2: ‘Veteranen mogen rouwstoet niet nakijken’. De kop suggereert iets negatiefs, alsof veteranen iets hebben misdaan. De kop heeft een negatief frame.

B1: De veteraan komt in het artikel als held naar voren. Het onderwerp is de uitvaartdienst van HKH Koningin Juliana, waarbij 300 veteranen deel uitmaken van de erewacht.

B2: De achterliggende factor is dat de veteranen de koets niet mogen volgen met hun ogen.

B3: Dat de veteranen recht voor zich uit moeten kijken, ervaren zij niet als een probleem. Het is voor hun een ‘eervol klusje’. Bovendien staan ze op een van de beste plekken; zelfs de enige plaats waar de stoet twee maal langstrekt.

B4: De positieve evaluaties zijn talrijk: ‘als je hier bent, klikt het met iedereen’, ‘groots gebaar’, ‘alle veteranen met de medailles op hun borst en hun uniformen aan’.

Artikel 175 – Telegraaf, 28 april 2004

‘Voor altijd oorlog’

A1: Het artikel kent een positieve evaluatie van veteranen. Zij hebben psychische problemen, maar dit zou volgens het artikel beter behandeld moeten worden. Veteranen hebben hulp nodig en verdienen meer (maatschappelijke) waardering.

A2: De kop heeft een negatieve toon. Oorlog is immers bij voorbaat een slechte situatie. Daarom heeft de kop een negatief frame.

B1: De veteraan komt duidelijk naar voren als gezondheidsslachtoffer, maar ook als slachtoffer van miskenning. Het onderwerp is Henry, een Bosnië veteraan die veel problemen ondervindt als gevolg van zijn uitzending. Zijn vrouw en kinderen lijden daar ook onder.

B2: De oorzaak is de uitzending naar Bosnië en de daar opgelopen klachten. Tevens is er een gebrek aan erkenning vanuit de maatschappij en kent de nazorg gebreken.

B3: Het gevolg is een getraumatiseerde veteraan, en ondertussen ook een getraumatiseerde echtgenote. Dit zou ook het geval zijn bij veel andere gezinnen met veteranen.

B4: De toonzetting is positief: 'stoere, gezellige kerel', 'het blijft toch (...) je man, van wie je zielsveel houdt'.

Artikel 185 – Volkskrant, 6 mei 2004

'Prins Bernhard doet nog één defilé'

A1: Het frame van het artikel is positief. Er wordt ingegaan op de groene baret, het belang van vrijheid en prins Bernhard die nog een defilé afneemt.

A2: De kop is neutraal van aard en kent geen morele evaluatie. Deze is daarom neutraal.

B1: De kern van het artikel is het bekend worden dat Prins Bernhard in 2005 voor het laatst het defilé van oorlogsveteranen in Wageningen af zal nemen.

B2: Achterliggende factor is het gegeven dat Nederlandse veteranen en Prins Bernhard een rol vervulden bij de bevrijding van Nederland.

B3: Deels als gevolg van de Tweede Wereldoorlog heeft Bernhard een sterke band met de veteranen. Dit komt in dit artikel tot uiting doordat wordt vermeld dat Prins Bernhard de commandotroepen een hart onder de riem steekt door hun groene baret te dragen tijdens het defilé van 2004.

B4: De toon is positief: '...liet Bernhard duidelijk zien dat hij er trots op is een commando te zijn', 'ruim 4200 oorlogsveteranen trokken saluerend langs hem'.

Artikel 195 – Haagsche Courant, 8 mei 2004

'Raadsman 'Srebrenica' klaagt over Karremans

A1: Het frame van het artikel is negatief. Er wordt geklaagd over Karremans, die niet komt opdagen voor een getuigenis. Bovendien wordt gerefereerd naar de vele kritiek die Karremans kreeg in verband met de gebeurtenissen in Srebrenica.

A2: Er wordt geklaagd over Karremans. Dat is een negatieve associatie. De kop kent dus ook een negatieve toon.

B1: Het thema is de rechtszaak tegen officier Blagojevic, in verband met de val van Srebrenica. Karremans komt echter niet opdagen, wat tot frustraties leidt bij sommige betrokkenen. De veteraan is schuldige; er was veel kritiek na de val van Srebrenica.

B2: Oorzaak is het gegeven dat Karremans niet meer in dienst van Defensie is en dus kan teren op de privacywet.

B3: Gevolg is dat de tot nu toe genomen pogingen om Karremans te laten getuigen onsuccesvol zijn. Een mogelijke oplossing is het doen van een verzoek bij de rechter van het tribunaal, die Nederland een verplichting op kan leggen tot het bieden van hulp bij het leggen van contact.

B4: De associatie is negatief: 'Op Karremans optreden in 1996 was veel kritiek', '...niet in hem op kwam de Bosnisch-Servische legerleider om opheldering te vragen over het lot van de burgers. Het gesprek beperkte zich tot het verzoek van Karremans om zijn in beslag genomen wapens en materieel terug te krijgen'. De toon is duidelijk verwijtend.

Artikel 206 – Haagsche Courant, 2 juni 2004
'Nederland moet Karremans helpen opsporen'

A1: Het artikel heeft een negatieve toon. De rol van Karremans wordt aan de kaak gesteld en zijn gedrag wordt als laakbaar omschreven.

A2: De kop is een volledige quote en suggereert dat Karremans, als veteraan, iets heeft misdaan. De Nederlandse staat moet zelfs helpen om hem 'op te sporen'. Het frame is negatief.

B1: Het onderwerp is het wegblijven van Karremans voor een getuigenis in de zaak tegen de Bosnisch-Servische officier Blagojevic. De veteraan is schuldige.

B2: Karremans woont in Spanje en de pogingen van Blagojevic' advocaat om met hem in contact te komen zijn tot nu toe tevergeefs geweest.

B3: Daarom verzoekt het Joegoslavië-tribunaal de Nederlandse regering om hulp bij het opsporen van en contact zoeken met Karremans.

B4: De toon is negatief: 'het optreden van Karremans zorgde toen voor opschudding', 'zo verklaarde Karremans dat hij bij zijn ontmoetingen met generaal Mladic (...) weliswaar informeerde naar gestolen Nederlands legermateriaal, maar 'vergat' te vragen naar het lot van de weggevoerde moslims'. Duizenden van hen bleken later vermoord te zijn'.

Artikel 215 – Algemeen Dagblad, 29 juni 2004
'Jarige Bernhard (93) maakt nog altijd fitte indruk'

A1: Het artikel bericht over de staat van Prins Bernhard en in zeer geringe mate over de Nederlandse veteranen. Het frame is neutraal, omdat er te weinig prijs wordt gegeven over veteranen.

A2: De kop zegt enkel wat over Prins Bernhard en niets over veteranen. De toon is dus neutraal.

B1: Het onderwerp is de verjaardag van Prins Bernhard. Tussendoor wordt vermeld dat Bernhard dit jaar ook het defilé van veteranen afnam in Wageningen. Typering veteraan is neutraal.

B2: Oorzaak is dat Prins Bernhard, ondanks zijn hoge leeftijd, nog steeds wilskrachtig en kwiek is.

B3: Gevolg is dat hij aan veel activiteiten deelneemt, waaronder het afnemen van het defilé. Wel zal hij in 2005 voor het laatst de herdenking van de Duitse capitulatie bijwonen.

B4: Dit artikel kent geen evaluatie van veteranen. De enige vermelding die zij krijgen is dat prins Bernhard aanwezig was bij 'hun' defilé in Wageningen.

Artikel 225 – Algemeen Dagblad, 13 juli 2004

'Ex-militair verdacht van moord'

A1: Het artikel heeft een negatief frame. Er wordt bericht over een moord van een oud-militair. Dit wordt tevens in een bredere context ingebed: 'het is de derde keer binnen een jaar dat ex-militairen zich (extreem) gewelddadig gedragen'.

A2: De kop legt een directe link tussen een veteraan en een misdrijf (verdacht van moord). De kop heeft duidelijk een negatief frame.

B1: Het onderwerp van het artikel is een veteraan die de vader van zijn voormalige leidinggevende in Libanon heeft doodgeschoten. Er wordt tevens ingegaan op zijn psychische problemen die verband houden met zijn uitzending. De veteraan is zowel dader als gezondheidsslachtoffer.

B2: Oorzaak is de uitzending naar Libanon en de daar opgelopen psychische problemen.

B3: Gevolg is dat de veteraan zijn voormalige leidinggevende iets wil aandoen. Bewust of onbewust schiet hij echter diens vader (fataal) en moeder (niet fataal) neer.

B4: De negatieve evaluaties hebben de overhand: 'opnieuw heeft een ex-militair een gewelddadig misdrijf begaan', 'schietpartij houdt waarschijnlijk verband met het militaire verleden', 'de oud-militair (...) heeft bekend'. Wel pleit het artikel voor beter overheidsbeleid op het gebied van nazorg.

Artikel 235 – Telegraaf, 14 juli 2004

'Psychische staat veteranen na missie gevolgd'

A1: Het artikel heeft een negatief frame: veteranen moeten beter gevolgd en begeleid worden na een uitzending. Dit omdat veteranen recent meerdere malen betrokken waren bij gewelddadige incidenten.

A2: De kop geeft hooguit prijs dat de psychische staat van veteranen blijkbaar 'anders' is dan die van de gemiddelde Nederlander. Maar hier zit geen positieve of negatieve associatie aan vast: neutraal.

B1: Het onderwerp is het plan van Defensie om veteranen via een registratiesysteem te volgen en daarmee het ontstaan van of de gevolgen van hun psychische problemen te beperken.

B2: Oorzaak is een aantal recente geweldsincidenten die door veteranen zijn gepleegd.

B3: Daardoor is er nu meer aandacht voor de psychische staat van veteranen en komt er meer aandacht voor registratie en nazorg.

B4: De evaluatie is negatief: '...enkele recente geweldsincidenten waarbij oud-militairen waren betrokken'.

Artikel 245 – NRC Handelsblad, 30 juli 2004

'Betere nazorg leger'

A1: Het artikel heeft een positief frame. Er wordt duidelijk gepleit voor meer beleidsmaatregelen om veteranen op te vangen en te begeleiden.

A2: De toon van de kop is positief: er wordt gepleit voor betere nazorg. Dit is een steun in de rug van de veteranen.

B1: Het thema is het advies van luitenant-generaal C. de Veer aan het adres van het ministerie van Defensie om haar veteranenbeleid beter te coördineren. De veteraan is een gezondheidsslachtoffer: 'overspannen veteranen' en '...een psycholoog meegaat bij uitzendingen'.

B2: De oorzaak is het gegeven dat de nazorg voor veteranen op sommige punten voor verbetering vatbaar is.

B3: Gevolg is dat vanuit verschillende kanten adviezen worden gevraagd en gegeven over wat beter kan in de opvang van veteranen.

B4: De toonzetting is positief: '...dingen verbeterd kunnen worden', 'dient zijn veteranenbeleid beter te coördineren'.

Artikel 255 – Algemeen Dagblad, 3 september 2004

'Marinebaas steunt Erik O.'

A1: Het artikel heeft een negatief frame. Weliswaar is er steun voor Erik O., maar hij is nog steeds een verdachte. Bovendien wordt gerefereerd naar de veteraan Paul S. van W., de 'oud-marinier die (...) vier mensen doodschoot'.

A2: De toon van de kop is positief: marinier Erik O. wordt ondersteund door zijn baas. Dat is dus een duidelijk positief frame.

B1: Het thema is het proces tegen Erik O. en de steun die hij geniet. Het tweede thema is Paul S. van W. die refereert naar zijn vermeende diensttijd met Erik O. De veteraan is duidelijk een dader.

B2: Oorzaak is Paul S. van W. die beweert dat hij in de steek is gelaten door de overheid. Tevens betuigt hij zijn steun aan Erik O.

B3: Het gevolg is een tegenreactie van Erik O. Hij ontkent ooit met Paul S. van W. samen te hebben gediend.

B4: De toonzetting is negatief: 'Erik O. is nog steeds verdacht en niet veroordeeld', '...die op 24 oktober 2003 in Kerkrade vier mensen doodschoot'.

Artikel 265 – Haarlems Dagblad, 20 september 2004

'Als de veteranen er niet meer zijn, stoppen de herdenkingen'

A1: De toon van het artikel is positief. Er wordt stilgestaan bij het nut van herdenken en de rol van veteranen daarin. Er wordt positief gesproken over veteranen en hun bijdrage.

A2: De toon van de kop is negatief: zij doet denken dat de herdenkingen er enkel zijn voor veteranen. Dat andere mensen dus eigenlijk vrij weinig geven om herdenkingen en dus weinig oog hebben voor veteranen en hun verrichtingen voor de Nederlandse maatschappij.

B1: Het onderwerp is het gegeven dat – volgens het artikel – herdenkingen steeds meer de vorm van een reünie voor veteranen beginnen aan te nemen. De vraag is hoe herdenkingen leuk te houden en mensen bij dit thema betrokken te houden. De veteraan is duidelijk een held.

B2: Oorzaak is het gegeven dat herdenkingen de vorm van een reünie nemen. De Tweede Wereldoorlog is intussen al 60 jaar geleden en nog maar weinig Nederlanders hebben deze oorlog meegemaakt.

B3: Gevolg is een nieuwe ingeving aan het thema herdenken. Er wordt gekozen voor actuele thema's om (jonge) mensen te blijven betrekken.

B4: De toonzetting is duidelijk positief: '...te eren voor wat ze toen hebben gedaan', 'oude mannen die (...) hun oude maten weer eens opzoeken', 'je herdenkt (...) ook alle slachtoffers van oorlogen en vredesoperaties daarna.'

Artikel 275 – NRC Handelsblad, 9 oktober 2004

'Proces 'held' Srebrenica'

A1: Het artikel heeft een neutraal frame. Veteranen spelen slechts een bescheiden bijrol in het artikel en er wordt geen oordeel geveld over hun aanwezigheid bij de val van Srebrenica.

A2: De kop geeft niets prijs over veteranen en is dus neutraal van aard.

B1: Het onderwerp is het proces tegen Naser Oric, de voormalige leider van de moslims in Srebrenica. De veteraan komt neutraal naar voren.

B2: Oorzaak zijn de misdaden die de moslims onder bewind van Oric pleegden.

B3: Als gevolg daarvan is er nu een rechtszaak tegen hem aangespannen.

B4: Veteranen zijn slechts bijzaak. Wel maakt de advocaat van Oric een opmerking dat de VN misschien zoeken naar een rechtvaardiging voor het feit dat 'zij hun eigen veilige zone niet hebben verdedigd'. Dit wordt echter niet de veteranen aangerekend en dus is de toon neutraal.

Artikel 285 – Trouw, 17 november 2004

'Soldaat van Oranje nu ook 'Hall of Famer'

A1: Het frame is positief. Het is grotendeels een interview met Erik Hazelhoff Roelfzema, beter bekend als 'Soldaat van Oranje'.

A2: De kop kent een positieve toonzetting. De Soldaat van Oranje is bekroond voor zijn werk met een plaats in de Hall of Fame. Zijn heldendaden worden erkend.

B1: Het onderwerp is het feit dat Roelfzema is opgenomen in de Dutch American Hall of Fame, een mooie onderscheiding. De veteraan is duidelijk een held.

B2: Oorzaak zijn de verrichtingen van Roelfzema als Engelandvaarder gedurende de Tweede Wereldoorlog. Hij was een belangrijke pion in het verzet.

B3: Gevolg is een stuk erkenning in de vorm van een plekje in de eerder genoemde Hall of Fame. Tevens is hij in het verleden al meerdere malen onderscheiden door de Nederlandse regering.

B4: De toon is positief: 'een grote eer', 'verzetsstrijder', 'onderscheidde'.

Artikel 295 – De Telegraaf, 2 december 2004

'Boegbeeld van verzet'

A1: Het artikel kent een positieve toon. Er wordt teruggeblikt op het leven van Prins Bernhard en zijn rol in de Tweede Wereldoorlog. Er wordt positief gesproken over zijn verdiensten en over de rol van de Nederlandse veteranen.

A2: De kop heeft een positief frame. Het verzet heeft een belangrijke rol gespeeld bij de bevrijding van Nederland. 'Boegbeeld' is tevens een woord met een positieve lading.

B1: Het thema is de levensverloop van wijlen prins Bernhard, het artikel is het gevolg van zijn overlijden. De veteraan wordt in dit artikel als held afgebeeld.

B2: De achterliggende factor is de rol die Bernhard speelde tijdens de Tweede Wereldoorlog. Hij zamelde miljoenen in voor de geallieerde oorlogsvoering, was ook militair actief en was een van de morele leiders van het Nederlandse verzet.

B3: Dit ligt deels ten grondslag aan de goede band die Prins Bernhard heeft met de Nederlandse veteranen. Hij wordt als het ware als oerveteraan beschouwd.

B4: Hoewel zij slechts bijzaak zijn, is de toonzetting ten opzichte van veteranen positief: ‘bevelhebber der Nederlandse strijdkrachten’, ‘uitmuntende en bezielende leiding bij de bevrijding van het vaderland’, ‘...bleef de groep oorlogsveteranen zijn leider trouw’.

Artikel 305 – Algemeen Dagblad, 7 december 2004

‘Drukke verwacht op Noordeinde’

A1: Het artikel heeft een positief frame ten opzichte van veteranen. Op een positieve manier wordt gesproken over veteranen en de bijzondere band die zij hadden met Prins Bernhard.

A2: De kop geeft niets prijs over veteranen en is dus neutraal van aard.

B1: Het onderwerp is het defilé en de uitvaartdienst ter ere van wijlen Prins Bernhard. De veteraan heeft een bijrol, maar wordt duidelijk als held getypeerd.

B2: Achterliggende factor is de rol van Bernhard als bevelhebber der Nederlandse strijdkrachten in de Tweede Wereldoorlog.

B3: Deels als gevolg daarvan heeft Bernhard een zeer goede band opgebouwd met andere verzetstrijders en op den duur ook met veteranen die uit andere missies afkomstig zijn.

B4: De toonzetting is positief. Aan de hand van foto's worden een aantal militaire onderscheidingen van Prins Bernhard getoond. Evaluaties: ‘onverbreekelijke band’, ‘verzetstrijders’, ‘de duim omhoog, een brede lach, als er weer een van zijn oude vrienden strak in het gelid voorbij marcheerde’.

Artikel 315 – De Volkskrant, 2 december 2004

‘In uniform’

A1: Het frame van het artikel is neutraal. Jan Mulder haalt in zijn column zijn (in)directe ervaringen met Prins Bernhard aan en heeft daarin bijna geen aandacht voor de veteranen zelf.

A2: De kop ‘In uniform’ geeft aan dat het over een militair zou kunnen gaan, maar er zit aan deze uitdrukking niet per definitie een positieve of negatieve associatie. De kop is ook neutraal.

B1: Het onderwerp is de wijze waarop Jan Mulder Prins Bernhard zich herinnert. Er is geen typering van de veteraan, het beeld is duidelijk neutraal.

B2: Oorzaak is het sterke karakter en het doorzettingsvermogen van Prins Bernhard.

B3: Gevolg is dat Mulder in zijn column vol lof is over Prins Bernhard.

B4: De toon is neutraal. Er is geen evaluatie, er wordt enkel zijdelings een sprong gemaakt naar veteranen: ‘Voor Prins Bernhard was het een onverdraaglijke gedachte in Wageningen het defilé af te nemen in burgerkostuum. Hij zal begraven worden in uniform’

Artikel 325 – Algemeen Dagblad, 13 december 2004

‘Veteraan: ‘Prins Bernhard was een van ons’

A1: Het frame van het artikel is positief. Een veteraan uit de Tweede Wereldoorlog komt aan het woord over Bernhard en zijn ervaringen in de oorlog.

A2: De kop refereert naar een veteraan die het zo voelde alsof Prins Bernhard een van hen was. Een positieve associatie: de veteranen voelden zich met Prins Bernhard verbonden en ervoeren zijn aanwezigheid als positief. Zij hadden duidelijk een goede band met elkaar.

B1: Het thema is de uitvaart van Prins Bernhard. Verschillende veteranen waren bij deze uitvaart aanwezig. De veteraan wordt duidelijk als held afgebeeld.

B2: Oorzaak is het gegeven dat Bernhard veel voor de veteranen deed en bovendien militair actief was tijdens de Tweede Wereldoorlog.

B3: Gevolg is dat veel veteranen vol lof praten over de Prins. Zij voelden zich door hem gewaardeerd en mede daarom was de belangstelling onder veteranen groot om de uitvaart bij te wonen.

B4: Verschillende woorden en zinnen duiden op een positieve evaluatie: ‘trotseert met gemak de kou’, ‘militaire ceremonieel’, ‘...kwam ook enkele keren in onze stellingen in de frontlinie’.

Artikel 335 – De Telegraaf, 26 februari 2005

‘Veel veteranen in psychische nood’

A1: Het frame van het artikel is genuanceerd. Er worden positieve associaties gemaakt; er moet meer hulp komen voor veteranen met psychische problemen. Tevens zijn er negatieve kanten: veteranen vertonen vaak problematisch gedrag: agressiviteit en problemen in de relationele sfeer.

A2: De kop is negatief: psychische nood doet voorkomen alsof veteranen wandelende probleemgevallen zijn.

B1: Het onderwerp is de psychische staat van veteranen na terugkomst van een missie. De veteraan is duidelijk een gezondheidsslachtoffer: hij of zij heeft soms last van psychische problemen.

B2: Oorzaak is de uitzending zelf, maar ook het feit dat sommige veteranen hun problemen niet willen erkennen. Zij moeten zelf ook inzien dat het niet goed met ze gaat.

B3: Gevolg is veel veteranen die met psychische problemen zitten, waarvan bovendien een deel deze

problemen niet wil erkennen, wat behandeling enkel moeilijker maakt.

B4: Er zijn zowel positieve als negatieve evaluaties: 'relatieproblemen, torenhoge schulden, ruzie op het werk en agressief gedrag', 'een enorme verlichting', '...hebben natuurlijk veel meegemaakt'.

Artikel 345 – Algemeen Dagblad, 23 maart 2005

'Kritiek op 'magere' veteranendag'

A1: Het frame van het artikel is positief. Het artikel gaat over de veteranendag en erkenning. Toch komt ook een stuk miskennis terug; veteranen zijn ontevreden over de invulling van deze dag.

A2: De toon van de kop is neutraal. Er is een negatieve toon ten opzichte van de veteranendag, maar over veteranen zelf geeft de kop niets prijs.

B1: Het thema is de veteranendag en de reacties op deze dag. De veteraan is in lichte mate slachtoffer van miskennis.

B2: De oorzaak is dat de bijeenkomsten in Den Haag en Rotterdam grotendeels besloten zijn en het feit dat er op 29 juni geen defilé plaats zal vinden.

B3: Als gevolg daarop is er de nodige kritiek op de invulling van de Veteranendag.

B4: De associaties zijn positief: 'geëerd', 'erkenning en waardering voor alle veteranen', 'gaan (...) in op het respect dat de oudgedienden verdienen'.

Artikel 356 – Het Parool, 5 april 2005

'Veteranen en oude legerwagens 7 mei welkom'

A1: Het artikel heeft een positief frame: oorlogsveteranen en hun oude legervoertuigen mogen alsnog een tocht door Amsterdam maken.

A2: De toon van de kop is positief: veteranen zijn welkom op 7 mei, ze zijn gewenst.

B1: Onderwerp is het de tocht van oorlogsveteranen door Amsterdam waar burgemeester Cohen zijn toestemming voor heeft gegeven. Er is geen typering; de veteraan wordt neutraal afgebeeld.

B2: Het eerdere besluit van Cohen om de tocht te verbieden stuitte op kritiek van verschillende kanten.

B3: Daarop besloot de burgemeester om onder bepaalde voorwaarden – verschuiving van twee dagen, zorg voor voldoende begeleiding - toch toestemming te geven.

B4: De evaluatie is neutraal, er zijn geen positieve of negatieve associaties aan veteranen verbonden, wel wordt duidelijk dat zij 'welkom' zijn.

Artikel 365 – Algemeen Dagblad, 16 april 2005

'Zijn onze jongens vergiftigd in de Golfoorlog'

A1: Het artikel is positief van toon. Veteranen uit Irak kennen gezondheidsproblemen als gevolg van hun uitzending en dit artikel neemt het voor hen op: de overheid moet dit niet in de doofpot stoppen.
A2: De toon van de kop is positief: ‘onze jongens’. De kop probeert duidelijk een gevoelsmatige band te kweken tussen de lezer en oud-strijders.

B1: Het thema is een missie naar Irak waarbij Karel Boon en andere veteranen in contact kwamen met schadelijke gifgassen. De overheid nam hun klachten echter nooit serieus. De veteraan is zowel gezondheidsslachtoffer als slachtoffer van miskenning.

B2: Oorzaak is de blootstelling aan gifgassen gedurende de uitzending in Irak.

B3: Gevolg zijn gezondheidsproblemen, die niet erkend worden door de Nederlandse regering. Deze regering stopt alles in de doofpot. Amerikaans onderzoek geeft Boon echter alsnog gelijk.

B4: De toon is positief: ‘...en zowaar komt Defensie in beweging’, ‘Defensie (...) stopt een onderzoek in de onderste bureaula’, ‘de mariniers vertoeven tussen mijnenvelden (...) staan tot hun enkels in opgedroogd bloed’. In dit artikel staan overheid en veteraan lijnrecht tegenover elkaar.

Artikel 375 – HP / De Tijd, 29 april 2005

‘De mythen van mei 1940’

A1: Het frame van het artikel is negatief. Uit dit artikel blijkt dat we ons helemaal niet zo manmoedig verzet hebben tegen de Duitsers, dat we soms zelfs deserteerden of andere manschappen in de steek lieten. Onze rol in mei 1940 is kortom niet heldhaftig te noemen.

A2: De titel suggereert dat de verovering van Nederland – in mei 1940 – door Duitsland anders ging dan algemeen wordt geloofd. Maar het geeft niet prijs op welke manier. De kop is daarom neutraal.

B1: Het onderwerp is de mate waarin Nederland zich verzet heeft tegen de verovering door Duitsland. De veteraan is schuldige; hij of zij vertoonde vaak nalatig gedrag.

B2: Achterliggende factor is dat wij – als klein landje – graag onze militaire verdiensten opvijzelen.

B3: Gevolg is dat er een irreëel beeld heerst over onze rol in de Tweede Wereldoorlog: wij hebben toch maar dapper gestreden tegen die overmacht aan, oorlogsmisdaden plegende, Duitsers.

B4: De toon is negatief. Er wordt onder andere gemeld dat de Fransen ons de bijnamen ‘de smerige moffen van het noorden’ en de ‘verraders’ gaven. Verder concludeert de schrijver dat het optreden van de Nederlandse troepen ‘weinig verheffend’ was.

Artikel 386 – De Telegraaf, 9 mei 2005

‘Grootse defilés ter afscheid veteranen’

A1: Het artikel bericht zowel over Nederlandse als buitenlandse veteranen. Zij worden als helden gezien en het frame van het artikel is ook zeer positief.

A2: De kop geeft een positief oordeel over veteranen: zij verdienen 'grootse defilés'. Het woord afscheid geeft bovendien aan dat er een band met de veteranen is.

B1: Het onderwerp is het onthaal van duizenden buitenlandse veteranen en tevens het defileren van veteranen van de Koninklijke Nederlandse Brigade Prinses Irene door Den Haag. De veteraan wordt als held afgebeeld.

B2: Veel van de veteranen zagen dit jaar als hun laatste kans om nog eens naar Nederland te trekken voor het vieren van de bevrijding.

B3: Gevolg was dat er 1300 veteranen meer naar Nederland trokken dan aanvankelijk werd gedacht.

B4: De evaluatie van beide groepen veteranen is positief: 'liederen en gejuich', 'oud-strijders', 'sterke band', '...dat de Irene Brigade als eerste geallieerde eenheid Den Haag binnentrok'.

Artikel 395 – Elsevier, 14 mei 2005

'Naar Brits voorbeeld'

A1: Het artikel bericht over herdenkingen en aandacht voor veteranen in binnen- en buitenland. Het frame ten opzichte van veteranen is positief; zij zijn helden.

A2: De kop geeft niet aan dat het over veteranen gaat, bevat geen oordeel en is dus neutraal qua toon.

B1: Het thema is de wijze waarop in Europa de Tweede Wereldoorlog wordt herdacht. Tevens wordt er kort aandacht gegeven aan de eerste Nederlandse veteranendag. De veteraan is duidelijk een held.

B2: Achterliggende factor is het gegeven dat de oorlog niet in elk land op dezelfde dag eindigde.

B3: Daardoor wordt in verschillende landen op verschillende datums herdacht. Tevens worden veteranen her en der in het zonnetje gezet.

B4: De toon is positief: '...mannen die bereid waren hun leven te geven voor de vrijheid', 'dan worden ook soldaten herdacht die in het Midden-Oosten en op de Balkan zijn gesneuveld'.

Artikel 405 – NRC Handelsblad, 1 juni 2005

'Nazorg militairen erg versnipperd'

A1: Het artikel heeft een neutraal frame en maakt vermelding van centralisering in het veteranenbeleid.

A2: De kop kent geen oordeel en is dus neutraal van aard.

B1: Het onderwerp is het centraliseren van de psychische begeleiding van militairen en de nazorg voor

veteranen. De veteraan heeft psychische ondersteuning nodig en is gezondheidsslachtoffer.

B2: Oorzaak is het rapport van een hoogleraar psychiatrie waarin wordt geconcludeerd dat de gezondheidszorg bij Defensie versnipperd is.

B3: Gevolg is dat staatssecretaris Van der Knaap van Defensie dit advies ter harte neemt en tot 'centraliseren' overgaat.

B4: De toon is neutraal, er zijn geen evaluatieve uitdrukkingen.

Artikel 415 – NRC Handelsblad, 17 juni 2005

'Dutchbat vergat Bosnische elektriciens'

A1: Het frame van het artikel is negatief: Dutchbat vertoonde nalatig en willekeurig gedrag en vergat een lid van het lokaal personeel. Deze elektriciens werd gedood tijdens de genocide.

A2: De toon van de kop is negatief. Zonder dat de gevolgen worden bekendgemaakt, zit hier een negatieve associatie aan vast. Vergeten duidt op nalatigheid.

B1: Het onderwerp is het proces dat tegen de Nederlandse staat wordt aangespannen en het, op sommige punten, nalatige gedrag van Dutchbat. De veteraan is schuldige.

B2: Achterliggende factor is dat Karremans de man – Mustafic – simpelweg was vergeten.

B3: Gevolg is dat deze elektriciens werd gedood tijdens de genocide. Het nalatige gedrag van Dutchbat werd fataal voor iemand die tot het lokale personeel van Dutchbat behoorde.

B4: De evaluatie is negatief: 'willekeur', 'meer mensen gered hadden kunnen worden', 'Karremans had er (...) niet aan gedacht'.

Artikel 425 – Algemeen Dagblad, 23 juni 2005

'Srebrenica wacht op excuses'

A1: De toon van het artikel is negatief. Dutchbat speelt een bijrol, maar de vermeldingen die worden gemaakt van dit bataljon hebben een verwijtende ondertoon.

A2: De kop geeft duidelijk aan dat iemand tekort is geschoten ten opzichte van Srebrenica, maar het is niet duidelijk wie of wat. Daarom is de kop neutraal van toon.

B1: Het thema is een fototentoonstelling in Den Haag over de val van Srebrenica. Een ander thema is de huidige staat van de stad Srebrenica. De veteraan wordt afgebeeld als schuldige.

B2: Achterliggende factor is dat de internationale gemeenschap – in de vorm van de VN – en Nederland in het bijzonder toekeek bij de genocide.

B3: Als gevolg daarvan verlangt Srebrenica betere en directere hulp vanuit andere landen en Nederland in het bijzonder. Ook wacht de stad nog steeds op excuses vanuit Nederland.

B4: De evaluatie is negatief: 'het proosten van commandant Karremans en (...) Mladic', 'het scheiden van mannen en vrouwen waar Dutchbat aan meewerkt', 'De VN en ook Dutchbat zijn (...) wel medeverantwoordelijk voor het drama'.

Artikel 435 – Dagblad van het Noorden, 25 juni 2005

'Indrukwekkend hoorspel van een ex-militair over zijn vredesmissie'

A1: De toon van het artikel is positief. Veteranen hebben bijzondere ervaringen opgedaan, en het is belangrijk dat hun psychische problemen worden erkend.

A2: De kop heeft een positief frame. Een veteraan heeft een positieve wending gegeven aan zijn uitzendingservaringen. Zijn hoorspel is 'indrukwekkend'.

B1: Het onderwerp is een Bosnië-veteraan die zijn psychische problemen gebruikt als inspiratiebron voor het schrijven van hoorspelen en een toneelstuk. De veteraan is een gezondheidsslachtoffer.

B2: Achterliggende factor is de problemen deze veteraan ondervond na terugkomst in Nederland.

B3: Gevolg is dat de veteraan het schrijven van deze stukken gebruikt om zich te uiten.

B4: De evaluatie is positief: 'gevallen vrienden (...) te herdenken', 'de vreselijkste dingen meemaakten', 'gelukkig vond hij een uitlaatklep'.

Artikel 445 – Haagsche Courant, 27 juni 2005

'Motorclub ziet af van rit op Veteranendag'

A1: Het artikel heeft een neutraal frame. Het bericht richt zich vooral op het onverenigbare imago van veteranen en bepaalde motorclubs als de Hells Angels.

A2: De toon van de kop is neutraal, aangezien er geen vermelding wordt gemaakt van veteranen.

B1: Het thema is het gegeven dat de motorclub Veterans MC Lowlands afziet van een herdenkingstocht op de Veteranendag. De typering van veteranen is neutraal.

B2: Achterliggende factor is een gesprek met een lid van Defensie waaruit bleek dat de uitstraling van deze motorclub niet gepast werd geacht voor een herdenking.

B3: Gevolg is dat de motorclub afziet van de geplande rit.

B4: De evaluatie is neutraal. Over veteranen wordt slechts vermeld dat zij een waardige herdenking hebben en dat zij volgens Defensie niet goed aansluiten bij het imago van bepaalde motorclubs.

Artikel 455 – Spits, 29 juni 2005

'Voor het eerst Veteranendag'

A1: Het artikel heeft een positieve, ondersteunende toon. De geportretteerde veteranen maken een nuchtere en positieve indruk.

A2: De kop heeft een positief frame: er is een unicum, een eerste dag speciaal voor veteranen.

B1: Het onderwerp is de eerste veteranendag die vandaag wordt gehouden. De veteraan is een held.

B2: Oorzaak is het gegeven dat de overheid er wil betonen aan haar veteranen.

B3: Gevolg is dat een veteranendag is ingesteld, die vanaf 2005 jaarlijks zal worden gehouden.

B4: De evaluatie is positief: 'eerbetoon', 'insigne opgespeld krijgen', 'plechtigheid', 'een eer erbij te zijn'.

Artikel 465 – Telegraaf, 30 juni 2005

'Nu nog een defilé'

A1: Het artikel is positief. Het is een terugblik op de veteranendag en geeft hoog op over veteranen.

A2: De kop geeft juist iets prijs over het veteranenbeleid en kent geen positieve of negatieve evaluaties. De kop is dus neutraal.

B1: Het onderwerp is de eerste veteranendag die gisteren werd gehouden.

B2: Achterliggende factor is de formele aard van de gelegenheid.

B3: Waardoor de veteranendag - volgens de schrijver - maar geen feestelijk karakter aan wilde nemen.

B4: De evaluatie van veteranen is desondanks positief: 'met trots terugzien', 'veteraan der veteranen', 'militaire precisie'.

Artikel 475 – NRC Handelsblad, 5 juli 2005

'We willen Dutchbatters niet aanklagen'

A1: Het artikel kent een negatief frame. Aan de ene kant is het inderdaad niet de bedoeling om Dutchbat aan te klagen, maar de rol van deze militairen wordt negatief belicht.

A2: De kop heeft een positieve toon: het gaat duidelijk om Srebrenica, en de betrokken militairen worden gevrijwaard van aanklachten.

B1: Het onderwerp is een toneelstuk over de val van Srebrenica, geproduceerd door het Nationaal Theater uit Sarajevo. De veteraan wordt neergezet als schuldige.

B2: Achterliggende factor is de rol van de Dutchbat militairen die in Srebrenica actief waren. Zij konden de massamoord niet voorkomen.

B3: Gevolg is dat zij in dit toneelstuk op een weinig vleiende wijze worden afgebeeld.

B4: De evaluatie is negatief: ‘de rol van de feestvierende Dutchbatters (...) is niet verheffend’, ‘de Nederlandse militairen die faalden in de verdediging van Srebrenica’.

Artikel 485 – De Telegraaf, 11 juli 2005

‘Srebrenica’

A1: Het artikel heeft een positief frame. Dutchbat kon niets doen aan de val van Srebrenica, werd in de steek gelaten en symbolisch verzet had de schade alleen nog maar groter gemaakt.

A2: De kop vermeldt enkel dat het onderwerp Srebrenica is en heeft dus een neutrale toon.

B1: Het onderwerp is de val van Srebrenica, precies 10 jaar geleden. De veteraan krijgt een neutrale typering.

B2: Oorzaak is dat Dutchbat ondervoed, onderbezet en slecht bewapend was. Verder zijn ze door de wereld in de steek gelaten en was hun mandaat halfslachtig.

B3: Het resultaat daarvan was dat Dutchbat niet kon voorkomen dat de enclave werd overgenomen.

B4: De evaluatie is licht positief: ‘de wereld had ook hen in de steek gelaten’, ‘verzet (...) had behalve als symbolische daad weinig voor de Bosniërs kunnen betekenen’.

Artikel 495 – De Telegraaf, 11 juli 2005

‘Treurige generale Srebrenica’

A1: De rol van veteranen is bescheiden, maar over hun aanwezigheid en de rol van Nederland wordt negatief geoordeeld. Het frame is kortom negatief.

A2: De kop geeft niets prijs over veteranen en is dus neutraal van aard.

B1: Het onderwerp is de herdenking van ‘Srebrenica’ in Srebrenica zelf. De veteraan is schuldige.

B2: De bepalende factor is de val van Srebrenica.

B3: Daardoor vraagt een oude moslimvrouw zich over de Dutchbatters af: ‘Waarom hebben ze mijn zoons niet geholpen?’

B4: De evaluatie is negatief: ‘Ze waren altijd welkom in mijn huis. Waarom hebben ze mijn zoons niet geholpen?’, ‘het zeer over de rol van Nederland zit diep’.

Artikel 505 – Het Parool, 11 juli 2005

‘Claim tegen staat om Srebrenica’

A1: Het artikel heeft een negatief frame. Dutchbat heeft verwijtbaar gedrag vertoond en dat had negatieve gevolgen.

A2: De toon van de kop ten opzichte van veteranen is neutraal: op het eerste gezicht lijkt het immers alsof het om de staat te doen is. De rol van veteranen wordt in die zin niet besproken.

B1: Het onderwerp is het gegeven dat de nabestaanden van Srebrenica een rechtszaak tegen de Nederlandse staat aan gaan spannen. De veteraan is schuldige.

B2: Achterliggende factor is het wegsturen van Hasan Nuhanovic en Rizo Mustafic van de veilige Dutchbat basis. Dat terwijl zij op bescherming van Dutchbat hadden moeten kunnen rekenen.

B3: Van beide mannen is nooit meer iets vernomen. Dit is een van de aanleidingen voor het aanspannen van de rechtszaak.

B4: De evaluatie is negatief: 'Dutchbat niet alles heeft gedaan om zoveel mogelijk mensen te redden', 'wist de leiding van Dutchbat (...) dat zij voor hun leven moesten vrezen.' Zij duidt hier op Nuhanovic en Mustafic.

Artikel 515 – NRC Handelsblad, 12 juli 2005

'Dutchbatters hadden meer kunnen doen'

A1: Het draait om het proces tegen de staat en verwijtbaar gedrag van Dutchbat rondom de val van Srebrenica. Het frame is duidelijk negatief.

A2: De toon van de kop is negatief. Dutchbat heeft niet alles gedaan wat in haar vermogen lag bij de val van Srebrenica.

B1: Het onderwerp is de houding van de Nederlandse staat die gehekel wordt. Tevens blijkt het artikel terug op het wegsturen van Nuhanovic en Mustafic van de VN-basis. De veteraan is schuldige.

B2: Achterliggende factor is het wegsturen van beide mannen van de veilige basis. Dutchbat had hen bescherming kunnen en moeten bieden.

B3: Van beide mannen is niets meer vernomen. Het voorval is een van de aanleidingen voor het aanspannen van de rechtszaak tegen de Nederlandse staat.

B4: De evaluatie is negatief: 'waaruit blijkt dat Dutchbat meer had kunnen doen', 'De Dutchbatters hebben niemand gered, terwijl ze daartoe wel de mogelijkheden hadden'.

Artikel 525 – Nederlands Dagblad, 12 juli 2005

'Srebrenica: vergeten is dodelijk'

A1: Srebrenica wordt herdacht. De rol van veteranen is klein en de toon is neutraal.

A2: De titel refereert er naar dat Srebrenica nooit vergeten mag worden, maar zegt niets over veteranen. De toon is dus neutraal.

- B1: Het thema is de herdenking van Srebrenica. De veteraan krijgt een neutrale typering.
- B2: De achterliggende factor is de berichtgeving uit de media. Deze was erg sterk voor het uitzenden van militairen naar Bosnië. Dit blijkt uit een wetenschappelijk onderzoek.
- B3: Dit lag deels ten grondslag aan het klimaat dat in Nederland ontstond waarin het zenden van Nederlandse troepen naar Bosnië door de bevolking gesteund werd.
- B4: Er wordt enkel op neutrale wijze bericht over de Dutchbatters: ‘Nadat Nederlandse VN-militairen de enclave (...) onder druk van het Bosnisch-Servische leger moesten opgeven...’.

Artikel 535 – Helderse Courant, 22 juli 2005

‘Reünie opvarenden Zeven Provinciën’

- A1: Het artikel is feitelijk en maakt vermelding van een aanstaande reünie. Er wordt geen associatie opgegeven wat betreft veteranen; de toon is neutraal.
- A2: De kop is neutraal van toon en bevat enkel een feitelijke vaststelling.

- B1: Het onderwerp is de aanstaande reünie in Arnhem voor medewerkers van de Koninklijke Marine die hebben gediend in Nieuw-Guinea of aan boord van de kruiser Hr. Ms. De Zeven Provinciën. Er is geen typering aanwezig.
- B2: Achterliggende factor is het dienen van mariniers in Nieuw-Guinea of aan de genoemde kruiser.
- B3: Gevolg is dat zij gezamenlijke ervaringen hebben en dat binnenkort een reünie plaatsvindt.
- B4: Er zijn geen evaluatieve uitdrukkingen aanwezig en de toon is dan ook neutraal.

Artikel 545 – Helderse Courant, 3 augustus 2005

‘Herdenking met vliegend eerbetoon’

- A1: Het artikel heeft een positief frame. Het bericht staat boordevol positieve steekwoorden met betrekking tot veteranen.
- A2: Het frame van de kop is positief: er wordt iets herdacht en tevens is er een eerbetoon. De gebruikte termen zijn positief en roepen associaties met veteranen op.
- B1: Het onderwerp is de herdenking van de Japanse capitulatie op 15 augustus. Gedurende deze dag zal bovendien een vliegtuig een eerbetoon brengen. De veteraan is duidelijk een held.
- B2: Achterliggende factor is dat men het belang van vrede niet moet vergeten, deels om een herhaling in de toekomst te voorkomen.
- B3: Daarom wordt er nog steeds veel aandacht besteed aan de invulling van herdenkingen.
- B4: De evaluatie is positief: ‘plechtigheid’, ‘kransen en bloemstukken gelegd’, ‘eerbetoon’, ‘indrukwekkend’.

Artikel 555 – De Volkskrant, 23 augustus 2005

‘Weigeraar koos goede kant’

A1: Het frame is neutraal. Veteranen spelen een bijrol en worden nergens van beschuldigd, ook al zouden dienstweigeraars het volgens de auteurs ‘goed’ hebben gezien door niet deel te nemen aan de strijd in Nederlands-Indië.

A2: De kop heeft een neutraal frame. Er wordt immers niets gezegd over veteranen.

B1: Het onderwerp is de erkenning van de onafhankelijkheid van Indonesië sinds 1945. De typering van de veteraan is neutraal.

B2: Nederland begon aan een ‘foute’ oorlog toen het Nederlands-Indië probeerde te behouden door mankrachten er heen te sturen. Dat geeft de regering nu ook toe.

B3: Gevolg is dat dienstweigeraars van toen in het gelijk moeten worden gesteld door de overheid.

B4: Er vindt geen evaluatie van veteranen plaats, de evaluatie is neutraal.

Artikel 566 – ANP, 15 oktober 2005

‘Wageningen vervangt defilé door Vrijheidsoptocht’

A1: Het artikel kent een positief frame. Er wordt aandacht besteed aan de invulling van de nieuwe vrijheidsoptocht en de rol die veteranen daarin spelen.

A2: De toon van de kop is positief. Vrijheid is mede te danken aan veteranen en de vrijheidsoptocht komt in plaats van een defilé, waarbij tevens veteranen centraal staan.

B1: Het onderwerp is de nieuwe optocht die vanaf volgend jaar plaats zal vinden in Wageningen. Deze optocht vervangt het defilé. De veteraan is een held.

B2: Achterliggende factor is de verschuiving van het traditionele defilé naar de Nationale Veteranendag.

B3: Dit bracht de gemeente Wageningen er toe om een nieuwe invulling aan het herdenken te geven.

B4: De evaluaties zijn positief: ‘oud-strijders’, ‘parade’, ‘oud-verzetsmensen’, ‘oude, historische legervoertuigen’, ‘een kranslegging op het 5-mei plein’.

Artikel 575 – Elsevier, 26 november 2005

‘Dwars en eigenzinnig’

A1: De toonzetting is positief. Het artikel blikt terug op het leven van een veteraan en de positieve oordelen hebben daarbij de bovenhand.

A2: De kop is neutraal, het is immers onduidelijk of het om een veteraan gaat. Bovendien zijn beide termen karaktereigenschappen waar niet per definitie een positieve of negatieve lading aan vastzit.

B1: Het onderwerp is het leven van brigadegeneraal der cavalerie jonkheer Jan Beelaerts van Blokland. Hij is recent overleden. Het artikel schildert hem af als held.

B2: Achterliggende factor is zijn karakter: eigenzinnig, hard en trouw aan het gezag.

B3: Gevolg was een rechtlijnige militair die bekwaam was en integriteit hoog in het vaandel had staan. Een ander gevolg van zijn karakter was dat hij tijdens zijn legerloopbaan vaak een buitenbeentje was.

B4: De evaluatie is positief: 'spectaculaire vlucht', 'was keihard voor zichzelf, zeurde nooit', 'troepenman', 'hoge moraal'.